

KARTEAD

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ KARATEKİN EDEBİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

Cilt: 12 Sayı: 1
Nisan 2024

ÇANKIRI KARATEKİN UNIVERSITY
KARATEKİN JOURNAL OF
FACULTY OF LETTERS

Volume: 12 Issue: 1
April 2024

ÇANKIRI

ISSN: 2147-8465
e-ISSN: 2791-9773

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ

KARATEKİN EDEBİYAT FAKÜLTESİ
DERGİSİ

Cilt: 12 * Sayı: 1
NİSAN 2024

KAREFAD

ÇANKIRI KARATEKİN UNIVERSITY

KARATEKİN JOURNAL OF FACULTY OF LETTERS

Volume: 12 * Issue: 1
APRIL 2024

ISSN: 2147 – 8465
e-ISSN: 2791 – 9773

ÇANKIRI

Alan Editörleri

Field Editors

Prof. Dr. Murat ÖZDEMİR <i>Hacettepe Üniversitesi</i>	Prof. Dr. Murat ÖZDEMİR <i>Hacettepe University</i>
Prof. Dr. Ensar ÇETİN <i>Neşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi</i>	Prof. Dr. Ensar ÇETİN <i>Neşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi</i>
Prof. Dr. Nesime CEYHAN AKÇA <i>Çankırı Karatekin Üniversitesi</i>	Prof. Dr. Nesime CEYHAN AKÇA <i>Çankırı Karatekin University</i>
Doç. Dr. Fatih GÜZEL <i>Çankırı Karatekin Üniversitesi</i>	Assoc. Prof. Dr. Fatih GÜZEL <i>Çankırı Karatekin University</i>
Doç. Dr. Okan TÜRKAN <i>İzmir Bakırçay Üniversitesi</i>	Assoc. Prof. Dr. Okan TÜRKAN <i>İzmir Bakırçay University</i>
Doç. Dr. Mustafa YILDIRIM <i>Çankırı Karatekin Üniversitesi</i>	Assoc. Prof. Dr. Mustafa YILDIRIM <i>Çankırı Karatekin University</i>
Doç. Dr. Şule ÖZÜN <i>Isparta Süleyman Demirel Üniversitesi</i>	Assoc. Prof. Dr. Şule ÖZÜN <i>Isparta Süleyman Demirel University</i>
Doç. Dr. Nursel ASLANTÜRK <i>Çankırı Karatekin Üniversitesi</i>	Assoc. Prof. Dr. Nursel ASLANTÜRK <i>Çankırı Karatekin University</i>
Doç. Dr. Sayime DURMAZ <i>Çankırı Karatekin Üniversitesi</i>	Assoc. Prof. Dr. Sayime DURMAZ <i>Çankırı Karatekin University</i>
Doç. Dr. Ahmet GÖZLÜ <i>Çankırı Karatekin Üniversitesi</i>	Assoc. Prof. Dr. Ahmet GÖZLÜ <i>Çankırı Karatekin University</i>
Doç. Dr. Süheyla BOZKURT BALCI <i>Çankırı Karatekin Üniversitesi</i>	Assoc. Prof. Dr. Süheyla BOZKURT BALCI <i>Çankırı Karatekin University</i>
Doç. Dr. Özlem Yeşim ÖZBEK <i>Çankırı Karatekin Üniversitesi</i>	Assoc. Prof. Dr. Özlem Yeşim ÖZBEK <i>Çankırı Karatekin University</i>
Doç. Dr. Ömür ÇOBAN <i>Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi</i>	Assoc. Prof. Dr. Ömür ÇOBAN <i>Karamanoğlu Mehmet Bey University</i>
Doç. Dr. Üyesi Saim YÖRÜK <i>Çankırı Karatekin Üniversitesi</i>	Assoc. Prof. Dr. Saim YÖRÜK <i>Çankırı Karatekin University</i>
Doç. Dr. Çiğdem AKIN ARIKAN <i>Ordu Üniversitesi</i>	Assoc. Pr. Dr. Çiğdem AKIN ARIKAN <i>Ordu Üniversitesi</i>
Doç. Dr. Serap ASLAN COBUTOĞLU <i>Çankırı Karatekin Üniversitesi</i>	Assoc. Prof. Dr. Serap ASLAN COBUTOĞLU <i>Çankırı Karatekin University</i>
Doç. Dr. Mehmet Şah ÖZCAN <i>Çankırı Karatekin Üniversitesi</i>	Assoc. Prof. Dr. Mehmet Şah ÖZCAN <i>Çankırı Karatekin University</i>
Dr. Öğr. Üyesi Betül ÖZTOPRAK <i>Çankırı Karatekin Üniversitesi</i>	Assist. Prof. Dr. Betül ÖZTOPRAK <i>Çankırı Karatekin University</i>
Dr. Öğr. Üyesi Ozan KAYAR <i>Çankırı Karatekin Üniversitesi</i>	Assist. Prof. Dr. Ozan KAYAR <i>Çankırı Karatekin University</i>
Dr. Öğr. Üyesi Fatma Ceyda BAŞ <i>Çankırı Karatekin Üniversitesi</i>	Assist. Prof. Dr. Fatma Ceyda BAŞ <i>Çankırı Karatekin University</i>
Dr. Öğr. Üyesi Serpil AHMETKOC AOĞLU <i>Ardahan Üniversitesi</i>	Assist. Prof. Dr. Serpil AHMETKOC AOĞLU <i>Ardahan University</i>
Dr. Öğr. Üyesi Ali ÇAPAR <i>Çankırı Karatekin Üniversitesi</i>	Assist. Prof. Dr. Ali ÇAPAR <i>Çankırı Karatekin University</i>
Dr. Yalçın BAZNA <i>Çankırı Karatekin Üniversitesi</i>	Dr. Yalçın BAZNA <i>Çankırı Karatekin University</i>
Yazım ve Dil Editörü	Copy Editor
Dr. Öğr. Üyesi Serkan CİHAN <i>Çankırı Karatekin Üniversitesi</i>	Assist. Prof. Dr. Serkan CİHAN <i>Çankırı Karatekin University</i>
Arş. Gör. Dr. Esmâ ACAR <i>Çankırı Karatekin Üniversitesi</i>	Res. Assist. Dr. Esmâ ACAR <i>Çankırı Karatekin University</i>

Çankırı Karatekin Üniversitesi Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi
KAREFAD
Nisan 2024 / Cilt 12 / Sayı 1

Çankırı Karatekin University Karatekin Journal of Faculty of Letters
KAREFAD
April 2024 / Volume 12 / Issue 1

Yabancı Dil Editörü

Dr. Öğr. Üyesi Halil İbrahim ARPA
Çankırı Karatekin Üniversitesi

Foreign Language Editor

Assist. Prof. Dr. Halil İbrahim ARPA
Çankırı Karatekin University

Mizanpaj Editörleri

Arş. Gör. Dr. Esra ÜNLÜ ÇİMEN
Çankırı Karatekin Üniversitesi
Arş. Gör. Gül YÖRÜK KUMCU
Çankırı Karatekin Üniversitesi

Layout Editors

Res. Assist. Dr. Esra ÜNLÜ ÇİMEN
Çankırı Karatekin University
Res. Assist. Gül YÖRÜK KUMCU
Çankırı Karatekin University

Sekretarya

Feyza UYSAL
Milli Eğitim Bakanlığı

Secretary

Feyza UYSAL
Milli Eğitim Bakanlığı

Web Desteği

Ahmet Tayip YAZIHAN
Çankırı Karatekin Üniversitesi

Web Support

Ahmet Tayip YAZIHAN
Çankırı Karatekin University

Danışma Kurulu

Prof. Dr. Harun ÇİFTÇİ
Çankırı Karatekin Üniversitesi
Prof. Dr. Hüseyin ODABAŞ
Çankırı Karatekin Üniversitesi
Prof. Dr. Coşkun POLAT
Çankırı Karatekin Üniversitesi
Prof. Dr. Ahmet ÖZCAN
Çankırı Karatekin Üniversitesi
Prof. Dr. Barış TAŞ
İzmir Bakırçay Üniversitesi
Prof. Dr. Yeşim YASAK
Çankırı Karatekin Üniversitesi
Prof. Dr. Murat ÖZDEMİR
Hacettepe Üniversitesi
Prof. Dr. İsmail HANOĞLU
Çankırı Karatekin Üniversitesi
Doç. Dr. Binnur ERDAĞI DOĞUER
Doğu Akdeniz Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Atay AKDEVELİOĞLU
Ankara Üniversitesi

Editorial Advisory Board

Prof. Dr. Harun ÇİFTÇİ
Çankırı Karatekin University
Prof. Dr. Hüseyin ODABAŞ
Çankırı Karatekin University
Prof. Dr. Coşkun POLAT
Çankırı Karatekin University
Prof. Dr. Ahmet ÖZCAN
Çankırı Karatekin University
Prof. Dr. Barış TAŞ
İzmir Bakırçay University
Prof. Dr. Yeşim YASAK
Çankırı Karatekin University
Prof. Dr. Murat ÖZDEMİR
Hacettepe University
Prof. Dr. İsmail HANOĞLU
Çankırı Karatekin University
Assoc. Prof. Dr. Binnur ERDAĞI DOĞUER
Eastern Mediterranean University
Assist. Prof. Dr. Atay AKDEVELİOĞLU
Ankara University

ISSN: 2147 – 8465

e-ISSN: 2791 – 9773

Çankırı Karatekin Üniversitesi Karatekin Edebiyat Fakültesi
Dergisi Nisan ve Ekim aylarında yayınlanan hakemli bir dergidir.

Çankırı Karatekin University Karatekin Journal of the Faculty of
Letters is an international peer-reviewed journal published in April
and October.

Dergide yayınlanan yazıların içeriğinden yazarlar sorumludur.

Any responsibility related to contents of papers belongs to authors.

İletişim / Contact: Çankırı Karatekin Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi / Uluyazı Kampüsü / 18100
Çankırı/Türkiye

web: <https://dergipark.org.tr/karefad>

e-mail: karefad@karatekin.edu.tr

Copyright © 2024

ISSN: 2147-8465

e-ISSN: 2791-9773

**ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
KARATEKİN EDEBİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ**

KAREFAD

İÇİNDEKİLER

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Kilistra (Gökyurt) Kültürel Jeomorfolojik Alanı..... 1-21

Halil Mesut Baylak, Tevfik Erkal ve Barış Taş

Bursa Şehrinde Su Kalitesinin Politik Ekoloji Açısından

Değerlendirilmesi 23-48

Muammer Çakır ve Barış Taş

Teknoloji Tabanlı Ulusal Yarışmalarda Yaşanılan Sorunlar ve Çözüm

Önerilerine İlişkin Öğretmen Görüşleri..... 49-88

Emrah Pişgin ve Emel Akçay Pişgin

DERLEME MAKALESİ

Türkiye’de Eğitim Yönetimine Eserleriyle İz Bırakan Birinci Kuşak

Akademisyenlerin Katkılarının Değerlendirilmesi..... 89-104

Gamze Tuti, Duran Mavi ve Murat Özdemir

Tarihin Sonu’nu 30 Yıl Geçe! 105-120

Oral Ateş

Editörden

Değerli Okurlarımız,

Dergimizin yeni bir sayısında sizlerle buluşmaktan dolayı gururluyuz.

Dergimiz yılda iki kez, Nisan ve Ocak aylarında elektronik olarak yayınlanmaktadır. Dergimize gönderilen her araştırma makalesi, önce editörün değerlendirmesi ile başlayan ve ardından alan editörleri tarafından yapılan bir değerlendirme sürecinden geçmektedir. Uygun bulunan makaleler, kendi alanlarında uzman en az iki hakeme yönlendirilmektedir. Hakemlerimizden ve editör kurulumuzdan olumlu değerlendirme raporları aldıktan sonra çalışmalar, dikkatli bir incelemenin ardından yayın için hazırlanmaktadır.

Bu sayıda, değerli bilim insanlarımızın KAREFAD dergisine sundukları üç özgün araştırma ve iki derleme makalesi olmak üzere toplam beş makaleyi Nisan/2024 sayısında sizlere sunmaktayız. Dergimizin Nisan 2024 sayısında yer alan makale başlıkları şu şekildedir:

Kilistra (Gökyurt) Kültürel Jeomorfolojik Alanı, Bursa Şehrinde Su Kalitesinin Politik Ekoloji Açısından Değerlendirilmesi, Teknoloji Tabanlı Ulusal Yarışmalarda Yaşanılan Sorunlar ve Çözüm Önerilerine İlişkin Öğretmen Görüşleri, Türkiye’de Eğitim Yönetimine Eserleriyle İz Bırakan Birinci Kuşak Akademisyenlerin Katkılarının Değerlendirilmesi, Tarihin Sonu’nu 30 Yıl Geçe!

Dergimizin yayınlanma sürecinde en başta Sayın Rektörümüz ve Dekanımız olmak üzere saygıdeğer alan editörlerimize, kıymetli yayın ve danışma kurullarımıza, çalışmaların nitelikli hale gelmesinde emeği geçen hakemlerimize, başta bu sayıda olmak üzere dergimize çalışmalarıyla katkıda bulunan bütün yazarlara ve teknik süreçte yer alan diğer ekip arkadaşlarımıza şahsım ve değerli editör yardımcılarımız Dr. Öğr. Üyesi Fatma ERKEK ve Doç. Dr. Mustafa Murat KALE adına teşekkür ediyorum. Bu sayıya katkı sağlayan bütün yazar ve hakemlerimize teşekkürü bir borç biliriz.

Dergimizde yer alan makalelere çalışmalarınızda atif yapılması, dergimizin ulusal ve uluslararası dizinlerde yer almasına büyük katkı sağlayacaktır. Bu çalışmayı incelediğiniz için teşekkür eder, gelecekteki sayılarımızda çok değerli çalışmalarınızı yayımlamaktan mutluluk duyacağımızı bildirmek isteriz.

Saygılarımla,

Dr. Öğr. Üyesi Ebru DOĞRUÖZ

Editör

Nisan, 2024

Kilistra (Gökyurt) Kültürel Jeomorfolojik Alanı*

Halil Mesut Baylak¹

Millî Eğitim Bakanlığı

Tevfik Erkal²

Çankırı Karatekin Üniversitesi

Barış Taş³

İzmir Bakırçay Üniversitesi

Öz

İnsan faaliyetlerinin jeomorfoloji üzerinde oluşan sonuçların değerlendirilmesinde “kültürel erozyon”un ve sediment taşınımının yeryüzünde etkin jeolojik erozyondan daha fazla oranda olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu açıklama göz önüne alındığında jeomorfoloji tarafından kültürel jeomorfolojik alanın tanımlanması ve konumlandırılması ile kültürün doğal çevrede karşılığının belirlenmesi önemlidir. Morfolojinin oluşum ve gelişimi ele alınırken nesnel ve somut verilerin ortaya konulmasına odaklanan analizler jeomorfolojik özelliklerin açıklanmasında önemlidir. Kilistra (Gökyurt) Yöresi örneklem alanı özelinde kültürel sürecin seyri ve jeomorfolojik ünitelerin gelişim süreci bakımından sürecin açık ve anlaşılır bir analizle kültürel jeomorfoloji kapsamında ifade edilmesi çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Bu etki insanın geliştirdiği teknolojiyle istemeyerek ortaya çıkan çevrede oluşan değişimlerin sonuçlarıdır. Çalışmada bu ilişkilere bir yaklaşım analizi sunmak ana yöntem olarak belirlenmiştir. Bu yöntemin temelini doğal ortam evrimine dinamik karakterli etkenlerle ilgilenmek oluşturmaktadır. Sahada kültürel etkinliğin bir sonucu olarak oluşmaya/gelişmeye başlayan ve kültürel jeomorfolojik alan olarak tanımlaması yapılan sahada meydana gelmekte olan oluşumlar alanın jeopark olarak değerlendirilmesine imkân sağlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kültürel jeomorfoloji, doğal ortam duyarlılığı, kültürel erozyon, kültürel jeomorfolojik ortam, Gavur gölü

* Makale, “Kilistra (Gökyurt) Yöresi'nin Kültürel Jeomorfolojisi, Konya” adlı Doktora tezinden üretilmiştir.

¹ Dr., Millî Eğitim Bakanlığı, Konya/Türkiye, E-posta: halilmesut68@gmail.com, Orcid:0000-0002-6369-5765

² Prof. Dr., İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Coğrafya, Çankırı/Türkiye, E-posta: erkaltevfik@gmail.com, Orcid: 0000-0003-4435-7864

⁴ Prof. Dr., İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Coğrafya, İzmir/Türkiye, E-posta: tas.baris@hotmail.com, Orcid:0000-0002-7469-9948

MAKALE TÜRÜ	Başvuru Tarihi	Kabul Tarihi
Araştırma Makalesi	20.12.2023	30.01.2024

doi: 10.57115/karefad.1407454

Atıf: Baylak, H. M., Erkal, T. & Taş, B. (2024). Kilistra (Gökyurt) kültürel jeomorfolojik alanı. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 12(1), 1-21. <https://doi.org/10.57115/karefad.1407454>

Etik: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği, araştırma ve yayım etiğine uyulduğu teyit edilmiştir.

Kilistra (Gökyurt) Cultural Geomorphological Area*

Halil Mesut Baylak¹
Ministry of National Education

Tevfik Erkal²
Çankırı Karatekin University

Barış Taş³
İzmir Bakırçay University

Abstract

When evaluating the results of human activities on geomorphology, it becomes clear that "cultural erosion" and sediment transport are at a higher rate than active geological erosion on earth. Considering this explanation, it is important to define and position the cultural geomorphological area by geomorphology and to determine the equivalent of culture in the natural environment. While discussing the formation and development of morphology, analyzes focusing on presenting objective and concrete data are important in explaining geomorphological features. The aim of the study is to express the process within the scope of cultural geomorphology with a clear and understandable analysis in terms of the course of the cultural process and the development process of geomorphological units, specific to the Kilistra (Gökyurt) Region sample area. This effect is the result of changes in the environment that occur unintentionally with the technology developed by humans. Presenting an approach analysis to these relationships was determined as the main method in the study. The basis of this method is to deal with dynamic factors in the evolution of the natural environment. The formations occurring in the area, which started to form/develop as a result of cultural activity in the area and is defined as a cultural geomorphological area, allow the area to be evaluated as a geopark.

Keywords: Cultural geomorphology, natural environment sensitivity, cultural erosion, cultural geomorphological environment, Gavour lake

* The article was produced from the PhD thesis titled "Cultural Geomorphology of Kilistra (Gökyurt) Region, Konya".

¹ Dr., Ministry of National Education, Konya/Turkey, E-mail: halilmesut68@gmail.com, Orcid:0000-0002-6369-5765

² Prof. Dr., Faculty of Humanities and Social Sciences, Geography, Çankırı/Turkey, E-mail: erkaltevfik@gmail.com, Orcid: 0000-0003-4435-7864

⁴ Prof. Dr., Faculty of Humanities and Social Sciences, Geography, İzmir/Turkey, E-mail: tas.baris@hotmail.com, Orcid:0000-0002-7469-9948

ARTICLE TYPE	Received Date	Accepted Date
Research Article	12.20.2023	01.30.2024

İnsan faaliyetlerinin jeomorfoloji üzerinde oluşan sonuçların değerlendirilmesi gerekliliği doğrultusunda yapılan çalışmalar hissedilir düzeyde artmıştır. Bu çalışmalar “*kültürel erozyon*”un ve sediment taşınımı ile yeryüzünde etkin jeolojik erozyondan daha fazla oranda olduğunu göstermekte ve kültürel faaliyetin bir sonucu olarak ortaya çıkan erozyon da insan etkisiyle meydana gelen yeni bir erozyon türü olarak kabul edilmektedir.

Bu gelişmeler göz önüne alındığında jeomorfoloji tarafından kültürel jeomorfolojik alanın tanımlanması ve konumlandırılması ile kültürün doğal çevrede karşılığının belirlenmesini beraberinde getirmektedir.

İnsan etkinliğinin kültürel jeomorfolojik ortamda tanımlanması kültürel jeomorfoloji olarak kavramlaştırılmaktadır. Morfolojik birimler olarak tanımlanan çevrenin şekillenmesini sağlayan öğelere insan, yaşamını sürdürebilmek amacıyla etkinliklerde bulunmakta, etkilediği ve etkilendiği bir çevre meydana getirmektedir. Sebepler ve sonuçlar bazen olumlu bazen de olumsuz yönde çevrenin etkisini ortaya koymaktadır.

Yer şekilleri ve onlarla ilgili süreçlerin insan yaşamına sağladığı avantajların saptanması, kullanımı ve geliştirilmesinin yanı sıra onların yol açtığı problemlere eğilme ve çözüm üretme yolunda hızla ilerlemektedir (Hoşgören, 2015, s.3).

Kültürel jeomorfoloji genel olarak, “Yer şekillerinin mekânsal dağılışı ve değişikliklerini toplumsal sorunlarla irdeleyip çözüm getirme” olarak tanımlanabilmektedir (Baylak ve Erkal, 2020). Yerkürenin geçirdiği jeolojik/jeomorfolojik evrimin belgeleri ışığında insan-çevre etkileşiminin değerlendirilmesidir (Baylak, 2023).

Beşerî faaliyetler doğal ortamda gerçekleştiği için doğal ortamda değişim ve dönüşüm son derece normaldir. Bundan dolayı jeomorfolojik birimler üzerinde etkili olan insan aktivitelerinin topoğrafyada belirgin yansımalarının temsilinin ortaya konulması kültürel jeomorfolojinin konusunu oluşturmaktadır. Morfolojinin oluşum ve gelişimi ele alınırken nesnel ve somut verilerin ortaya konulmasına odaklanan analizler jeomorfolojik özelliklerin açıklanmasında önemlidir. Kültürel jeomorfolojinin anlaşılması için verilerin üretilmesi parametrelerin nasıl ve morfolojik denklemin hangi kısmına yerleştirileceği hususunda bir metodolojinin oluşturulmasına gerek vardır.

Konya ili Meram ilçesi sınırları içinde ve merkeze 50 km uzakta yer alan Kilistra (Gökyurt) Yöresi örneklem alanı özelinde kültürel sürecin seyri ve jeomorfolojik ünitelerin gelişme süreci bakımından sürecin açık ve anlaşılır bir analizle kültürel jeomorfoloji kapsamında ifade edilmesi çalışmanın amacını oluşturmaktadır.

Yöntem

Çalışma alanındaki kültürel aktivitelerle insan tarafından jeomorfoloji üzerinde gerçekleşen müdahalelerin tespit edilmesi kültürel jeomorfolojik alanın sınırlandırılması için önemlidir. Alanda jeomorfolojik tehlikelerden etkilenen ve bundan dolayı riske maruz kalan kültürel jeomorfolojik şekillenmenin değerlendirilmesi için gözlem çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Bütün bunlar kültürel jeomorfolojik unsurların ortaya konulmasında kullanılan yöntemlerdir.

Dolaylı etkilerle oluşturulan yerçekillerini tanımlamak oldukça zordur. Bunda bir süreçten ziyade süreçleri hızlandırıcı etkilerden bahsedilebilir. Bu etki insanın geliştirdiği teknolojiyle istemeyerek ortaya çıkan çevrede oluşan değişimlerin sonuçlarıdır. Çalışmada bu ilişkilere bir yaklaşım analizi sunmak ana yöntem olarak belirlenmiştir. Bu yöntemin temelini doğal ortam evrimine olan dinamik etkenlerle ilgilenmek oluşturmaktadır.

Çalışmada araştırma dört bölüm hâlinde ele alınan bir çalışma tekniği belirlenmiştir. Bu araştırma bölümleri:

1. Çalışma sahanın Fiziki Coğrafya Özellikleri: Alanın tanımının yapıldığı araştırma.

2. Çalışma sahasının kültürel alan olarak seçilmesindeki olgular (Tarihi, arkeolojik veriler): Bu kapsamdaki değerlendirmede;

a. İhtiyaçtan kaynaklı alanda gelişen ya da ortaya çıkan varlığın (Panizza ve Piacente, 2000) değerlendirilmesi,

b. Jeomorfolojik özelliklerin savunma, din, yerleşme ve yapı malzemesi olarak değerlendirilmesi,

c. Hidroğrafya özellikleri ile çevresel faktörlerin değerlendirilmesi.

3. Çevre şartlarında meydana gelen değişimler (Doğal ya da antropojenik): Bu kapsamda jeomorfolojik evrim ya da beşerî faaliyetler sebebiyle çevresel etkilenme durumunun değerlendirilmesi.

4. Tarihi süreklilik ve entegrasyon bilgisiyle çevre eğitimi ve yönetimine katkı sağlama: Sahada mevcut varlığı sosyo-ekonomik açıdan geliştirmeye yönelik doğru eylem teşvikleriyle, disiplinlerarası girişim ve faaliyet değerlendirmesinin teşvik edilmesi (Öneride bulunma).

Bütün bu öneriler kapsamında çalışmada karma araştırma yöntemi kullanılmıştır. Araştırma sahasına ait coğrafi özellikler nicel araştırma yöntemi kullanılarak elde edilmiştir. Veriler meta analizine tâbi tutularak alanın tanımlanması gerçekleştirilmiştir. Progresif ve regresif araştırma yöntemi çalışmasıyla arazi gözlemi ve değerlendirilmesi yapılarak kültürel alan ve ihtiyaç varlığı ortaya konulmuştur. Nitel araştırma tekniği yardımıyla

Kilistra (Gökyurt) Kültürel Jeomorfolojik Alan kavramına ait teori geliştirilmiş, yorumlama ve genellemelere gidilmiştir.

Çalışma Sahasının Konumu

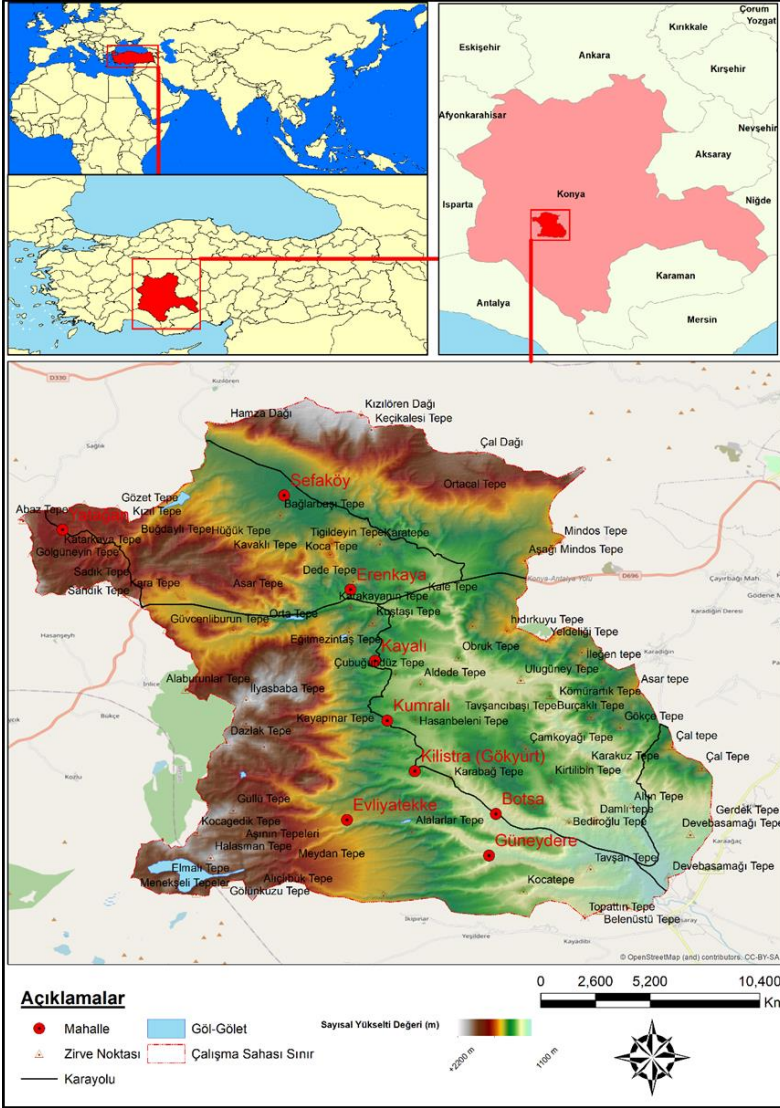
Araştırma sahası olarak Konya ili Meram ilçesi sınırları içinde yer alan ve eski çağlardan itibaren yerleşim yeri olarak kullanılan Kilistra (Gökyurt) Yöresi ve yakın çevresi seçilmiştir (Şekil 1). Çalışma sahası olarak belirlenen alan yaklaşık 549,8 km²'den oluşmaktadır. Gökyurt, Kayalı, Erenkaya, Kumralı, Yatağan, Sefaköy, Güneydere (Botsa) ve Evliyatekke mahalleleri sahadaki yerleşim alanlarını oluşturmaktadır.

Çalışma alanı, Konya ili Meram ilçesi sınırlarında yer almaktadır. Saha kuzeyden; Kızılören Dağı, Çal Dağı, Keçikalesi Tepe, doğudan; Çal Tepe ve Midos Tepe, batıdan; Sadık Tepe, Güvenliburun Tepe, Alaburunlar Tepe, Dazlak Tepe ve Kovagedik Tepe, güneyden; Menekşeliler Tepe, Gölünkuzu Tepe, Alıçlıbük Tepe, Topattın Tepe vb. yükseltiler ve Hatunsaray Ovası ile çevrilidir (Şekil 1).

Çalışma alanı, Konya İli Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 29.04.2016 tarihli ve 3605 sayılı kararı ile Kentsel Arkeolojik Sit, Kentsel Sit, I. ve III. Derece Arkeolojik Sit alanları olarak kabul edilmiş ve alanların koruma esasları ve kullanım koşulları belirlenmiştir.

Şekil 1

Çalışma sahası yerbulduru haritası

Sahamın Fiziki Coğrafya Özellikleri

Kilistra (Gökyurt) Yöresi'nin sahip olduğu jeolojik ve jeomorfolojik özellikler, alandaki arkeolojik birikintilerin oluşumu üzerinde etkili olmuştur. Jeomorfolojik özelliklerin tarih öncesi dönemde oluşmuş alanların dağılımı üzerinde bir etkisi vardır.

Çevre bileşenleri göreceli olarak sahada hâkim olan jeomorfolojik özellikleri ile uyumludur. Bu da jeomorfolojinin doğal çevrede sürdürülebilir bir faktör olarak değerlendirilmesi, çevrede etkili olan parametrelerin gelişimi ve çeşitliliği açısından önemlidir. Bunda; iklim, bitki örtüsü, toprak yapısı ve hidrografiya özellikleri etkilidir. Çevrenin ortaya çıkan gelişimi aynı zamanda sahanın eski çağlardan beri kültürel bir ortam olarak değerlendirilmesinde, şekillenmesinde yorumlanmasında kilit bir rol oynamıştır.

Kilistra Yöresi'nin litolojik özellikleri sahadaki yerşekillerinin oluşumu ve zaman içinde uğradığı değişimlerin ifadelendirilmesinde önemlidir. Kayaçların aşınma karşı gösterdiği direnç; kayaçların tane boyu, suya hassasiyeti, gözeneklilik/geçirimsizlik gibi özelliklerine bağlıdır. Kolay aşınabilen kireçtaşı, dolomit ve jips gibi kayaçlar ile direnci fazla olan kumtaşı, çakıltaşı, andezit ve bazalt gibi kayaç türleri sahada gelişen şekillenmenin farklılığına sebep olmaktadır. Çamurtaşı, kiltası ve şeyl toplulukları vadi ve ova gibi alçak yerşekillerinin oluşmasında, dirençli kayaç grupları ise dağ, sırt, tepe vb. yüksek şekillerin oluşmasında etkili olmuştur. Yapısal özellikler ve tektonik yapı sahadaki yerşekilleri üzerinde etkili olmuştur. Yatay, eğimli, dik vb. yapısal özellikler drenaj ve vadi kuruluşu üzerinde belirleyici bir rol oynamıştır.

Çalışma sahası genel hatlarıyla volkanik unsurlardan (Erenler Dağı volkanizması ürünü) oluşmuştur. Bu sebeple tuf, ignimbirit, aglomera, andezit, dazit, trakit gibi kayaçlar genel yapıyı oluşturmaktadır. Jeolojik temelin kireçtaşı ve dolomitlerden oluşan Loras Dağı formasyonu ile karakterize edilmesi lapyta, dolin gibi karstik oluşumların görülmesini sağlamaktadır (Şekil 2).

Ofiyolitik melanj bünyesinde magnezit damar oluşumu bulundurduğu için sahadaki ocaklarda magnezit üretilmekte ve tuğla üretiminde kullanılmaktadır. Aynı şekilde andezitik tuf ve aglomeralar olarak tanımlanan birimler de pomza ve perlit ihtiva etmektedir. Bu kayaçların yöre halkı tarafından ekonomik faaliyetlerde kullanılması doğal ortamın aşınmasına yol açmaktadır.

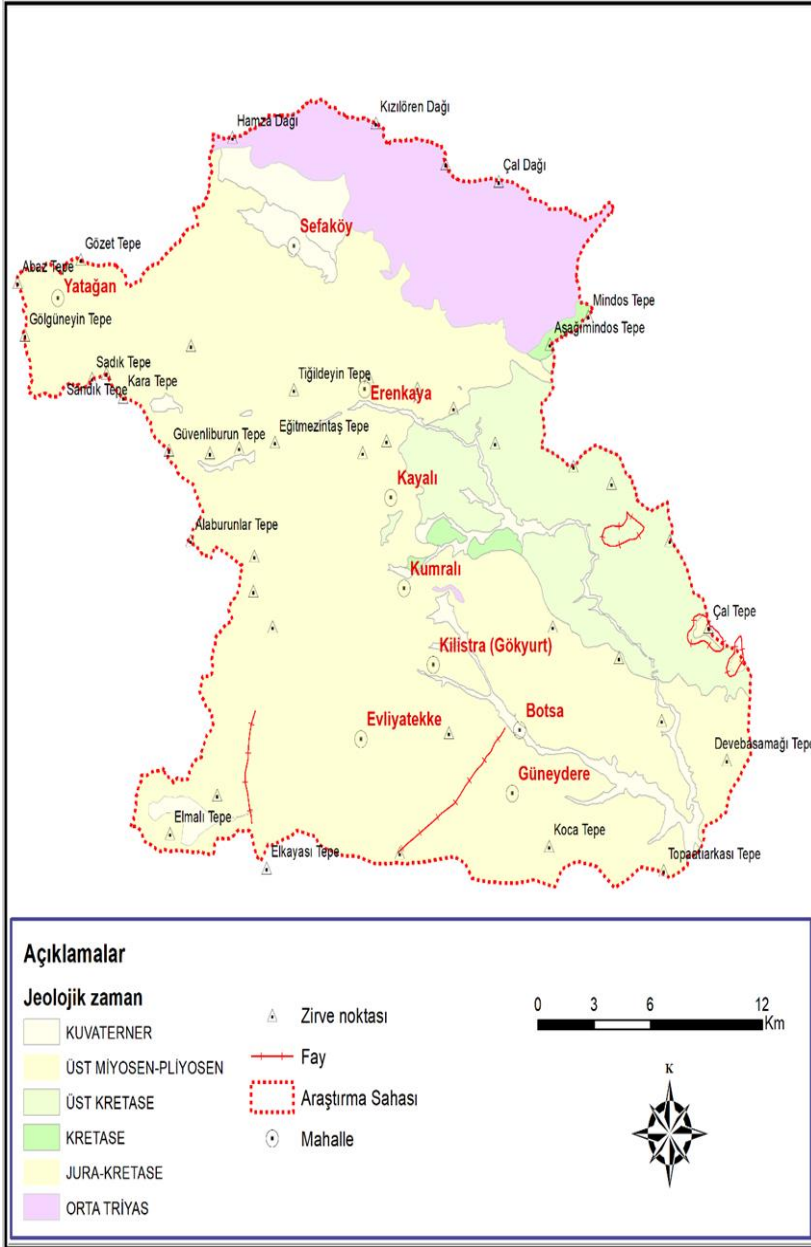
Serpantinlerin yüzeylendiği kısımlarda manyezitleşme meydana gelmiştir. Bu alanlarda serpantin içindeki silis ayrılarak şapkalar hâlinde birikmiştir. Bu şekillenme aşınma kalıntısı mostralara hâlinde görülmesiyle sonuçlanmaktadır. Ayrıca Sille Formasyonunda meydana gelen blok faylanmalar yükseltilerin etek kısımlarında alüvyal yelpaze ve flüvyal çökeller şeklinde gelişim göstererek jeomorfolojik gelişmeyi etkilemektedir.

Çalışma sahasında bulunan bazalt formasyonu plato sahasının kornişlerle çevrelenmiş bir topoğrafya oluşturmasını, Kartalkaya andezitlerinin ise masif hâlde ve oldukça sert olmaları nek yapılarının görülmesini sağlamaktadır.

Alanda tektonik hatlar güney yamaçlarda eğim farklılığının fazla olmasına, tektonik hareketler ise çalışma sahasının genç bir karakter kazanmasına sebeptir. Bu durum rölyefi yükseltmekte, eğim değerlerinin değişmesine neden olmaktadır.

Şekil 2

Sahada yüzeylenen jeolojik birimlerin dağılışı.

Çalışma alanında aglomera, tüf ve andezitlerle yüzeylenen volkanik unsurlar, flüvyal süreçlerin etkisiyle derin vadi, korniş, nek, peribacaları vb. şekiller olarak saha jeomorfolojisine yansımaktadır. Flüvyal etki plato, dağlık alanlar, tepeler, alüvyon ovalar hâlinde topoğrafyada gelişmiştir. Engibeli kesimde akarsuların dışbükey eğriselliği artmakta, bunun neticesinde de boğaz vadiler kendisini göstermektedir.

Antropojenik etkiler çalışma sahası jeomorfolojisi üzerinde etkili olan süreçleri hızlandırmıştır. Ayrıca yörenin sahip olduğu jeomorfolojik özellik, yöre halkı tarafından kültürel aktivitenin bir sonucu olarak alanın kullanımını sağlamış ve erozyonu arttırmıştır. Örneğin; tüflü arazinin savunma amaçlı kullanılmasına imkân vermesi, inanç unsurlarının (Şapel, kilise vb. gibi) yapımına olanak sunması, kiler ya da mesken gibi amaçlar doğrultusunda kullanılabilmesi gibi beşerî faaliyetler doğrultusunda değerlendirilmesini sağlamıştır. Günümüzde de bu yeryüzü şekillerinin samanlık, depo ve ahır olarak kullanılmasına devam edilmektedir. Bütün bu durumlar alan üzerinde antropojenik erozyonun artarak devam etmesine etki etmiştir.

Kilistra (Gökyurt) Yöresi'nin iklim özellikleri jeomorfoloji üzerinde aşındırma süreçlerini tetikleyici bir şekilde etkilemektedir. Sahada volkanik malzeme geniş yer tutmaktadır. Klimatik özelliğin bir sonucu olarak bitki örtüsünün gelişimi etkilenmiştir. Bitki örtüsünün fakir olduğu yüksek yerler, bir de yağışın olduğu dönemlerdeki karakteri sebebiyle sel rejimli dereleri beslemekte ve böylece erozyon artmaktadır. Bunun bir sonucu olarak da kırgıbayır ve peribacası oluşumları görülmektedir.

Ayrıca bakı etkisine ilave olarak dağ ve tepelerin güney yamaçlarında yağış ve sıcaklık değişim etkilerine daha fazla maruz kalmaktadır. Bunun sonucunda bu kesimler dikliğin ve eğimin arttığı alanlar hâline gelmektedir.

Alanda iklim karakterinin bir sonucu olarak mayıs ayından itibaren buharlaşma ile topraktan su sarfiyatı başlamakta ve haziran ayında rezerv su miktarı bitmektedir. Bu sebeple hazirandan kasım ayına kadar su eksikliği görülmektedir. Dolayısıyla yöre insanı tarımsal sulama ile içme ve kullanma suyu ihtiyacını karşılamak için gölet, kuyu ve kanalet yapımıyla topoğrafyaya olan müdahalesini arttırmaktadır.

Genel olarak yörede su azlığı önemli bir problemdir. Tarımsal sulama, içme suyu temini ve sanayide kullanma amacıyla göletler oluşturulmakta, kuyular açılmaktadır. Tarihi süreçte de bu olumsuzlukla mücadele ön plandaydı. Örneğin; Roma döneminde bu alanda oluşturulan askerî garnizonun su ihtiyacının karşılanmasındaki zorluk sebebiyle Gavur kalderasında derenin önü kapatılarak gölet oluşturulmuştur.

Ayrıca akarsuların setlerle akışlarının engellenmesinin bir sonucu olarak akış karakterleri değiştirilmektedir. Bu değişim devamlı akarsu hâline

getirilmesi örneğinde olmak üzere arazi üzerindeki aşındırma sürecini hızlandırmakta ya da akış güzergahının değiştirilmesiyle topoğrafyada daha hızlı erozyona sebep olmaktadır. Hidrografik sisteme doğrudan veya dolaylı kültürel etki birtakım değişkenleri doğurmaktadır. Jeomorfolojik süreç üzerindeki bu müdahale oluşan yerçekillerinin daha hızlı değişime uğramasına ya da yeni şekillenmelerin başlamasına yol açmaktadır.

Sahada volkanik malzemenin geniş yer kaplaması sebebiyle toprak yapısı bu durumdan etkilenmektedir. Volkanik kayaların ayrışması sonucu oluşan topraklar geniş alan kaplamaktadır. Özellikle doğal bitki örtüsü zayıf olan topraklarda aşınım kolaylaşmakta ve jeomorfolojik görünümü çeşitlendirmektedir.

Yöre topraklarında erozyon, sıklık ve taşlılık en önemli problemler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum özellikle volkanik malzemelerdeki erozyon sonucunda kırgıbayır ve peribacası oluşumları olarak kendisini göstermektedir.

Çalışma sahasında yer alan topraklar üzerinde farklı doğal bitki örtüsü uyum sağlamıştır. Bu farklılık toprakları da kullanımının sebep olduğu kültürel aktiviteyi de şekillendirmektedir. Örneğin; tarım, madencilik, hayvancılık.

Etüt sahasında bozuk orman vejetasyonuna derelerin vadi yamaçları, dağ yamaçları ile yüksek plato yüzeylerinde rastlanmaktadır. Bu alanlarda saçlı meşe hakimken, alçak plato sahalarında tüylü meşe türlerinin hâkim olduğu ormanlar görülmektedir. Yükseltinin arttığı tepelerde 1500 metreden itibaren kasnak meşesi toplulukları ortaya çıkmaktadır. Meşe ve ardıç türleri dağınık bir yapı oluşturur. Ormanların uzun yıllardır tahribata uğradığı alanlarda zemin florasında geven, boz şavlak, koyun yumağı, boğa dikenini gibi step bitkileri hâkim doğal bitki örtüsünü oluşturur.

Vadi içlerinde ve akarsu kenarlarında ise higrofil karakterde olan söğüt, böğürtlen, iğde ve çınar gibi bitkiler yer almaktadır.

Tarım amaçlı ormanlık alanlardaki tarla açma sebebiyle yöre halkının toprağı işleme, bu alanlardaki erozyon değerlerini önemli ölçüde artırmaktadır. Bazı kısımlarda erozyon nedeniyle anakaya, yüzeyde gözlemlenmektedir.

Etik Bildirim ve Etik Kurul Kararı

Yazarlar, bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara uyulduğunu beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Çankırı Karatekin Üniversitesi Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi'nin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk çalışmanın yazarlarına aittir. Bu çalışma için etik kurul iznine gerek yoktur.

Bulgular

Jeomorfolojik sistemin kontrolündeki değişikliklere veya bu sisteme uygulanan kuvvetler “doğal ortam duyarlılığı kavramı”ndaki (Brunsden ve Thornes, 1979) etkileyen ve etkilenen güçler arasındaki dengeye bağlıdır. Brunsden (2001)’in belirttiği gibi morfolojik evrimi ve materyali insan ve doğal ortam arasındaki ilişkilerden kaynaklanan zaman ve mekân değişiklikleri içerir. Ulaşım, taş ocakları, madencilik, göletler, yerleşme faaliyeti, tarım aktivitesi vb. gibi süreçler bu evrime doğrudan veya dolaylı etkiler sunar.

Doğal ortamda malzeme transferi insanoğlunun doğrudan ve kasıtlı olarak yaptığı kazı-birikim faaliyetleri ile hızlanmaktadır. Lu (2005), kazı ve birikim faaliyetleri doğal süreçleri geliştirerek dolaylı olarak malzeme transferine, çökel artışına ve arazi evrimine neden olduğunu ifade eder. Jeokronolojik olarak sahanın evrim sistematüğini modellendirmek suretiyle bu faaliyet yorumlanabilir hale gelir.

Araştırma sahasında süregelen bir deformasyon ile arazinin morfolojik görünümü değişime uğramaktadır. Bu süreçte etkili olan faktörler maddeler halinde şöyle sıralanabilir:

- a. Volkanizma, kayaç oluşumu ve tekrarlayan volkanizma,
- b. Hidrotermal alterasyon,
- c. Yüzey ayrışması ve tekrarlanan ayrışma,
- d. Düşük sıcaklık mineralizasyonu,
- e. Sahada etkisini artıran kültürel aktivite söylenebilir.

Çalışma sahasında çok kısa süreler içerisinde bile antropojenik etki sonucunda jeomorfolojinin değişime uğradığını gösteren argümanlar yer almaktadır. Örnek olarak Konya’nın Kayalı Mahallesi’nde Konya Çimento Fabrikasına hammadde temini için sahanın kazılması sonucu akarsu akış yönünü değişmesi ve bunun sonucunda vadi gelişiminin yön değiştirmesi ya da yeni açılan Konya-Antalya karayolu ile yamaç dengesinin bozulması sonucu gelişmeye başlayan peribacası oluşumu ile yamaç blok işlemesi gösterilebilir. Bunlardan başka sahada çok fazla örnek bulunmaktadır.

Kültürel jeomorfoloji çalışmalarında sadece jeomorfolojik süreç üzerinde etkili olan faktörler değil, jeomorfolojinin içsel ve toplumsal değer açısından irdelenmesi de yapılmaktadır. İçsel değer; insanlar tarafından nasıl kullanıldığıdır. Toplumsal değer ise sosyal-toplumsal önemi ve ekonomik değeri ile ilgilidir.

Özetle jeomorfolojik sistemi insana ait değer, algı, kullanım vb. faktörler; jeomorfolojik miras terimini ise şekillerin oluşum süreci ve yer

şekilleri oluşturmaktadır. Bu sebeple araştırma şu üç başlıkta temellenmektedir;

- a. Litoloji üzerinde gelişen jeolojik evrim ve şekillenmeler,
- b. Jeomorfolojik süreç gelişiminde insanın doğrudan ya da dolaylı etkisi,
- c. Jeomorfolojik alanı insanın kültürel ortam olarak değerlendirmesi.

Çalışma Sahasının Kültürel Jeomorfolojik Unsurları

Alanın jeolojik ve jeomorfolojik özelliklerine uygun olarak oluşturulan yollar ile insanın jeomorfoloji üzerine etkisi başlamış, oluşturulan kaya oyma yerleşmeleri ile müdahale kendini iyice hissettirmeye başlamıştır. Bu alandaki yapıların çoğunlukla VII. ve X. yüzyıla ait olması yörenin yerleşme için tercih edilmesi; topoğrafyanın koruyucu, saklayıcı özelliğinin etkili olmasından kaynaklanmaktadır. Bu durum nedeniyle çalışma sahasına komşu olan Ihlara ve Kapadokya yöreleriyle Kilistra (Gökyurt) Yöresi yapısal ve işlevsel benzerlik gösterdiği fikrinin ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Kilistra (Gökyurt) Antik Yerleşim Alanı

Kilistra (Gökyurt) antik yerleşim alanı, çevresel görünüm olarak Kapadokya Bölgesi'nin özelliklerini çağrıştırmaktadır. Saha ve çevresi jeolojik olarak Üst Miyosen döneminde volkanik malzemenin (tüflerin) hâkim olduğu bir sahadır. Alanda bu tüfler tek parça kaya silsileleri hâlinde görülmektedir. Bugünkü ismiyle Gökyurt olarak bilinen Kilistra antik yerleşim merkezi, Miyosen-Alt Pliyosen yumuşak lav yığılmalarıyla meydana gelmiş volkanik arazide (Sür, 1972, s.17) dik yamaçlı bir plato üzerindedir (Şekil 3).

Şekil 3

Kilistra (Gökyurt) antik yerleşim alanı genel görünümü

Anayollar üzerinde bulunmayan antik yerleşme asıl karakterini muhafaza etmiştir. Antik çağlardan itibaren yerleşmeler ve yaşantılarda çevre tamamen belirleyici bir unsur olmuş, tüflerin şekillendirilmesiyle ortam üzerindeki antropojenik etki kendini göstermiştir (Şekil 4).

Şekil 4

Antropojenik etkiyle tüflerde oluşan şekillenme

Antik Kral Yolu (Via Sebasta)

Antik kent, Roma Dönemi'nde lejyon kolonileri arasındaki irtibatın sağlanabilmesi ve askeri operasyonların yapılabilmesi amacıyla M.Ö 6. yılda

Augustus'un talimatıyla yol yapımı başlamıştır. Kilistra (Gökyurt), adı "Via Sebasta - Kral Yolu" olan bu yolun üzerinde yer almaktadır (Arıtan, 2010:4). Yol Kızılören-Hatunsaray arasında uzanmaktadır (Özlü, 1994). Tarihi coğrafya açısından önemli bir özellik ortaya koyan yolun bu istikamette çalışma alanı içerisinden geçmesi, Bayladı (1998) St. Paul ve Rahip Barnaba'nın Hristiyanlığı yaymak için bölgeye geldiğini ortaya koyarak "Aziz Paul Yolu" olarak adlandırılan güzergâhın bu alandan geçmesini sağlaması sahanın önemini arttırmıştır (Şekil 5).

Şekil 5

Via Sebasta doğu girişi

Kaynak: (Arıtan, 2010)

Yolun yapılması sırasında sahadaki volkanik arazi kimi zaman kazılmış, kimi zaman yontularak/oyularak morfoloji üzerinde değişiklikler meydana gelmiştir. Bunlardan en önemlisi yolun güvenliğini sağlamak amacıyla tüflerin yontulmasıyla ortaya çıkmış olan Devrek Gözetleme Kulesi ve Karakolu'dur (Şekil 4).

Volkanik arazi üzerinde bu yapıların gerçekleştirilmesi sırasında doğal ortam işlenerek tahrip edilmiş ve arazinin yeni bir görünüm kazanmasına sebep olmuştur. Gözetleme kuleleri yükseltilerin oyulması/yontulması ve kazılması ile kazandırıldığından yükseltelerde seviye ve hacim azalmasına sebep olmuştur. Bu aktivite doğal sistemlerin gerçekleştireceği aşındırmadan çok daha hızlı ve yüksek miktarda aşınımına sebep olmuştur.

Şekil 6

Devrek Karakolu ve gözetleme kulesi

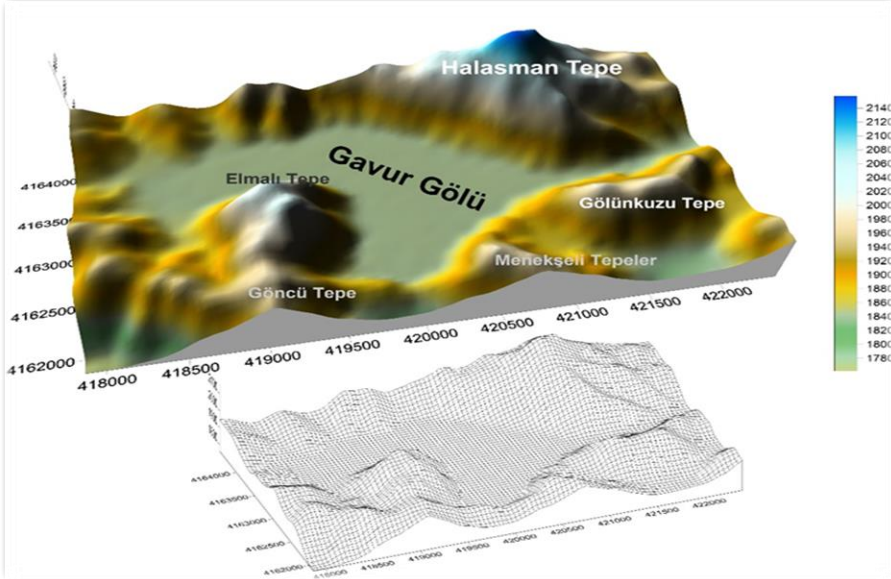
Kaynak: (İKTM, 2016)

Gavur Gölü

Güneydere Mahallesi'nin 18 km batısında, 1850 m rakıma sahip oldukça dalgalı bir topoğrafya içinde kapalı havza özelliğinde bir göldür (Şekil 5).

Şekil 7

Gavur Gölü üç boyutlu profili

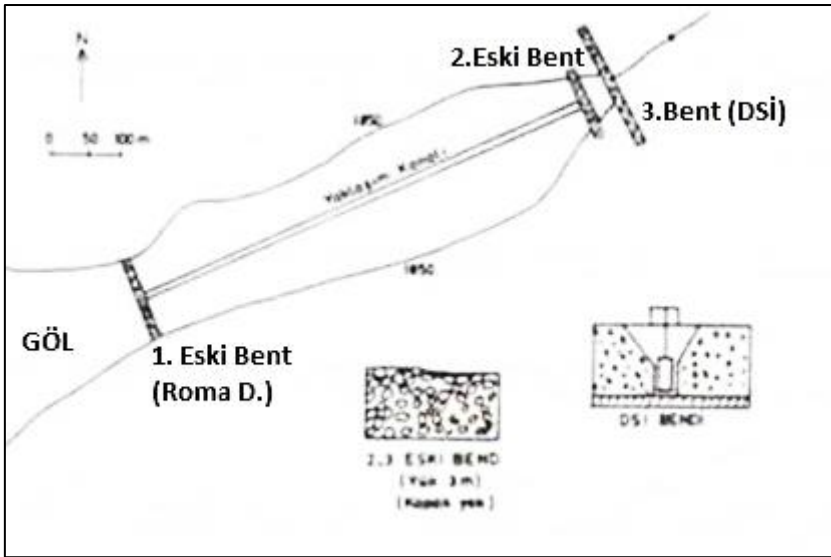

Sahada çok eskiden beri sulama faaliyeti yapmak amacıyla su tutmak için taş duvarlar örmek suretiyle topoğrafyanın uygun olduğu yerlere basit bentler yapılmıştır. Bunun en büyük ve güzel örneğini Gavur Gölü'ne yapılan bentler oluşturmaktadır. Arazinin doğal yapısı (dağlar arasında olması) göl yapılmasına çok uygundur (Bildirici, 2009).

Gölün gideğenin yapısında yer alan boğaza üç yerde taş duvar örülmüş ve bu boğazlar yaklaşım kanalı ile birleştirilmiştir (Şekil 6). İki eski bent de düzgün yapıda olmayan taş duvarlarla oluşturulmuştur. Herhangi bir savak sisteminin görülmemesi eski dönemlerde yapıldığına işarettir. Eski bentler yaklaşık 60-80 m uzunlukta ve 2-3 m yüksekliktedir.

Şekil 8

Göl gideğini üzerindeki bentler

Kaynak: (Bildirici, 2009'dan değiştirilerek alınmıştır)

Bütün bu değerlendirmeler ışığında Anadolu'nun ilk yapay gölleri arasında sayılabılır olan Gavur Gölü, insan etkisiyle arazide meydana getirilebilecek değişikliğin en somut örneklerinden birisini oluşturmaktadır. Mevsimlik akarsuların aşındırma etkisini azaltıp biriktirme faaliyetine yönlendirmesiyle jeomorfolojik süreçteki önemli bir değişime neden olmuştur.

Peribacaları

Bölge, yüzeyi andezit çakıllı olmasından dolayı Kapadokya, İhlara, Taşkale (Karaman) oluşumlarıyla benzerlikler göstermektedir. Araştırma alanında 30 km²'lik bir alana yayılmış hâlde peribacası türünden oluşumlar gözlemlenmektedir. Ayrıca Konya-Antalya karayolunun açılması ile yamaç

dengesinin bozulması, volkanik kayalarla örtülü sahada peribacası oluşumlarını hızlandırmaktadır (Şekil 7).

Şekil 9

Bulumya (Erenkaya) Peribacası oluşumu

Madencilik

Çalışma sahasında jeolojik yapının bir sonucu olarak silişleşme ve killeşmenin temsil edildiği endüstriyel hammadde olarak değerlendirilen tras, pomza, çimento hammaddeleri, andezit ve dazit yapı kaplama taşları, demir ve altın oluşumları gibi madenlerin mevcut olması doğal çevrenin etkin değerlendirilmesini sağlamış ve insanın tahribatları neticesinde jeomorfolojiye olan etkisinin somut bir hâle getirmiştir.

Sahada madencilik faaliyetiyle malzeme transferi sebebiyle yamaçların işlenmesi/ yok edilmesi örneğini Erenkaya altın madeni alanında görebilmekteyiz (Şekil 8 ve 9). Beşerî aktivite sebebiyle üç yıl gibi kısa bir süre içerisinde dahi doğal çevre görünüşünde ortaya çıkabilecek değişkenliğin yorumlanabilmesini sağlaması açısından önemli bir argümanı oluşturmaktadır. Araştırma sahasının jeopark potansiyeli ile ilgili değerlendirilebilmesi önündeki en büyük engel ticari madencilik faaliyetinin alanda yoğunlaşmaya başlamasıdır. Acil bir şekilde yasal düzenlemelerle sahada bu tür faaliyetlere ara verilmesi ya da sonlandırılması gerekmektedir.

Şekil 10*Erenkaya altın madeni alanı 2019 yılı uydu görüntüsü***Şekil 11***Erenkaya altın madeni alanı 2022 yılı uydu görüntüsü***Akarsu Yatak Değişimi.**

Yörede yol yapım çalışmaları kapsamında görünümü olumsuz yönde etkileyen kültürel faaliyetlerin yoğunluk kazandığı gözlenmiştir. Sefaköy yolu genişletme çalışmaları akarsu yatağındaki akış alanını değiştirmekte hatta yol genişlemesi akarsu yatağını işgal edecek şekilde yapılmaktadır (Şekil 10).

Şekil 12

Sefaköy’de akarsu yatağındaki akış değişikliğine sebep olan çalışma

Yol yapım çalışmalarıyla yamaç dengesi bozulması ve akarsu akış yatağının değişmesi örneği, insan etkisiyle çok kısa bir süre içerisinde dahi doğal ortamın görünüşünde ortaya çıkabilecek değişkenliğin ve tetikleyici sonuçların yorumlanabilmesini sağlaması açısından önemlidir. Sahada yoğun bir şekilde gerçekleşen beşerî faaliyetin önüne geçilmesi gerekmektedir.

Sonuç

Jeolojik temel üzerinde jeomorfolojik süreçlerin ve insan etkisiyle meydana gelen şekillenmenin, sahanın jeolojik, jeomorfolojik ve kültürel tarihine tanıklık eden, sıra dışı görseleğe sahip oluşumlar jeomorfolojik miras olarak kabul edilebilir. Çalışma sahasında doğal ve beşerî faktörlerle ortaya çıkmış oluşumlar görsel özellikleriyle cazibe merkezi, açık hava dersliği vb. özellikler açısından değerlendirilebilmesine olanak sağlamaktadır.

Sahada kültürel etkinliğin bir sonucu olarak oluşan/gelişmeye başlayan ve kültürel jeomorfolojik alan olarak tanımlaması yapılan sahada meydana gelmekte olan oluşumlar, alanın jeopark olarak değerlendirilmesine imkân sağlamaktadır. Araştırma sahasındaki antropojenik nedenlerden dolayı bu oluşumlar yok olma tehdidi altındadır. Bu unsurların Kilistra Yöresi'nin geçirdiği oluşum süreçlerini, şekillenmesinin daha iyi anlaşılmasına imkân vermeleri ve gelecek kuşaklara bu bilgilerin aktarılması noktasında bütün dünyaya ait olduğundan insanlığın ortak mirasıdır, korunması ve değerlendirilmesi gerekmektedir.

Sahanın bağlı olduğu Konya ili ve çevresinin turizm altyapısı, alanın merkeze yakınlığı ve işlek karayolu üzerinde yer alması jeoturizm potansiyelinin yüksek olmasına ve jeopark olarak değerlendirilebilmesine olanak sağlamaktadır.

Kaynakça

- Aritan, H. S. (2010). *Konya Kilistra (Gökyurt) tarihsel yerleşimi, mekansal gelişimi ve koruma önerileri*. [Konya Kilistra (Gökyurt) historical placement architectural development and conservation offers] (Tez No. 295759) [Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi] Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Bayladı, D. (1998). *Dinler kavşağı Anadolu*. Say Yayınları.
- Baylak, H. M. (2023). *Kilistra (Gökyurt) yöresi'nin kültürel jeomorfolojisi, Konya* [Cultural geomorphology of Kilistra (Gökyurt) region, Konya] (Tez No. 849709) [Doktora Tezi, Çankırı Karatekin Üniversitesi] Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Baylak, H. M. & Erkal, T. (2020). In critique of history, concepts and approaches on “why should we make geoparks?” *American Research Journal of Humanities & Social Science*, 3(12), 06-22.
- Bildirici, M. (2009). *Tarihi su yapıları (Konya-Karaman-Niğde-Yalvaç-Side-Mut-Silifke)*. T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı, Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Brunsdan, D. (2001). A critical assessment of the sensitivity concept in geomorphology. *Catena*, 42, 99-123. [https://doi.org/10.1016/S0341-8162\(00\)00134-X](https://doi.org/10.1016/S0341-8162(00)00134-X)
- Brunsdan, D. & Thornes, J. B. (1979). Landscape sensitivity and change. *Institute of British Geographers Transactions*, 4, 463-484. <https://doi.org/10.2307/622210>
- Hoşgören, M. Y. (2015). *Jeomorfoloji'nin Ana Çizgileri*. I. Çantay Yayınları.
- Lu, X. X. (2005). Spatial variability and temporal change of eater discharge and sediment flux in the Lower Jinsha Tributary: Impact of environment changes. *River Research and Applications*, 21(2-3), 229-243.
- Özlu, İ. (1994). *Klasik çağda Lykaonia Bölgesi'nin tarihi coğrafyası*. [Historical geography of the Lykaonia Region in the classical age] (Tez No. 30554) [Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi] Yükseköğretim

Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>

Sür, Ö. (1972). Türkiye'nin özellikle İç Anadolu'nun genç volkanik alanlarının jeomorfolojisi. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları*, 223.

Etik Bildirim ve Etik Kurul Kararı

Yazarlar, bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara uyulduğunu beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Çankırı Karatekin Üniversitesi Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi'nin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk çalışmanın yazarlarına aittir. Bu çalışma için etik kurul iznine gerek yoktur.

Yazarların Katkı Oranları

Makale bölümlerinde Prof. Dr. Tefvik ERKAL ve Prof. Dr. Barış TAŞ danışmanlık yapmışlardır. Makale bölümlerine 1. yazar %60, 2. yazar %20 ve 3. yazar %20 oranında katkı sağlamıştır.

Çıkar Çatışması Beyanı

Çıkar Çatışması Beyanı Makale hakkında yazarlar arasında herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Teşekkür

Bu Çalışma, Çankırı Karatekin Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından EF211221DO9 nolu Doktora tez projesi olarak desteklenmiştir.

ISSN: 2147-8465

e-ISSN: 2791-9773

**ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
KARATEKİN EDEBİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ**

KAREFAD

Bursa Şehrinde Su Kalitesinin Politik Ekoloji Açısından Değerlendirilmesi*

Muammer Çakır¹
Çankırı Karatekin Üniversitesi

Barış Taş²
İzmir Bakırçay Üniversitesi

Öz

Kentler, günümüzde barındırdığı nüfus itibarıyla en çok içme ve kullanım suyu tüketen ancak daha az su tutma kapasitesine sahip olan yerleşmelerdir. Bu durum, kentlerde tüketilebilir suyun niteliğini ve niceliğini etkilerken temel insani haklardan biri olan su hakkına erişimi de doğrudan ilgilendirmektedir. Tüketilebilir suyun temini, su kalitesi ve adil bir şekilde paylaşımı yerel ve genel yönetimin sorumluluğundadır. Yönetimsel etkiyle ele alındığında su kalitesi, politik bir statüye sahiptir. Bu çalışmada Bursa şehrinde (Osmangazi, Yıldırım ve Nilüfer ilçeleri) halkın tüketilebilecek nitelikteki suya, ne düzeyde erişebildiği ve bu erişim üzerinde yerel politik kararların etkilerini coğrafi bakış açısıyla ortaya koymak amaçlanmıştır. Yöntem olarak Bursa şehrinde şebeke suyunun tercih edilebilirliğini incelemek adına 7 maddeden oluşan “Bursa Su Kalitesi Anketi” uygulanmıştır. Ankete 3205 kişi katılım göstermiştir. Katılımcıların %77’si kullandıkları şebeke suyundan memnun olmadıklarını, %65’i damacana su kullandıklarını, %18’i ise su arıtma cihazı kullandıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcıların ikamet ettikleri mahalle ve ilçeler göz önünde bulundurulduğunda su kalitesinde Bursa Ovası ile dağ mahalleleri arasında mekânsal farklılıklar görülmektedir. Bu bağlamda yerel politik kararlar, Bursa şehrinde ova ile dağ mahalleleri arasında bireysel su kaynağı tercihinin ve su kalitesinin değişmesine neden olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Bursa, su kalitesi, politik ekoloji.

* Makale, *Bursa Şehrinin Politik Ekolojisi* adlı doktora tezinin bir kısmından üretilmiştir.

¹ Dr., İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Coğrafya, Çankırı/Türkiye, E-posta: muammer.ts@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-8613-4178>

² Prof. Dr., İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Coğrafya, İzmir/Türkiye, E-posta: tas.baris@hotmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-7469-9948>

MAKALE TÜRÜ

Başvuru Tarihi

Kabul Tarihi

Araştırma Makalesi

03.03.2024

27.03.2024

doi: 10.57115/karefad.1445505

Atf: Çakır, M., & Taş, B. (2024). Bursa şehrinde su kalitesinin politik ekoloji açısından değerlendirilmesi. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 12(1), 23-48. <https://doi.org/10.57115/karefad.1445505>

Etik: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği, araştırma ve yayın etiğine uyulduğu teyit edilmiştir.

Etik Bildirim: Çankırı Karatekin Üniversitesi Fen, Matematik ve Sosyal Bilimler Etik Kurulu, Tarih: 3.06.2021, Belge kodu: 9bb813e49a5343c6

Evaluation of Water Quality in Bursa in terms of Political Ecology*

Muammer Çakır¹
Çankırı Karatekin University

Barış Taş²
İzmir Bakırçay University

Abstract

Cities are settlements that consume the most drinking and domestic water, but have less water holding capacity. While this affects the quality and quantity of consumable water in cities, it also directly concerns access to the right to water, which is one of the basic human rights. Supply of consumable water, water quality and fair sharing are the responsibility of local and general government. When considered with administrative influence, water quality has a political status. In this study, it is aimed to reveal to what extent the people of Bursa have access to consumable water and the effects of local political decisions on this access from a geographical point of view. As a method "Bursa Water Quality Questionnaire" consisting of 7 items was applied in order to examine the preferability of mains water in Bursa city. 3205 people participated in the survey. 77% of the participants stated that they were not satisfied with the mains water they used, 65% of them used demijohn water, and 18% of them used a water purifier. Considering the neighborhoods and districts where the participants reside, spatial differences are observed between the Bursa Plain and Uludağ neighborhoods in water quality. This situation has caused changes in individual water source preference and water quality between plain and mountain neighborhoods with local political decisions.

Keywords: Bursa, water quality, political ecology.

* The article was produced from a part of doctoral thesis titled *Political Ecology of Bursa City*.

¹ Dr., Faculty of Humanities and Social Sciences, Geography, Çankırı/Turkey, E-mail: muammer.ts@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-8613-4178>

² Prof. Dr., Faculty of Humanities and Social Sciences, Geography, İzmir/Turkey, E-mail: tas.baris@hotmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-7469-9948>

ARTICLE TYPE

Research Article

Received Date

03.03.2024

Accepted Date

03.27.2024

Kent, insanlığın kendi çevresiyle etkileşime girerek oluşturduğu yapay (beşeri) bir ortamdır. İnsanın adeta alternatif saydığı, ikinci doğasıdır. Kentler, tarihsel süreç boyunca farklı görünümde karşımıza çıksa da aynı nedenlerin sonucu olarak ete kemiğe bürünmüş halidir. Sanayileşmenin ve hızlı nüfus artışının bir sonucu olarak ortaya çıkan kentler, kırsal kesimin nüfusunu gün geçtikçe bünyesine katmıştır ve katmaktadır. Yeryüzünde kentleşmeye uğrayan her yerleşme aynı dönemde ortaya çıkmamıştır. Sanayileşmenin farklı dönemlerde farklı bölgelere sıçraması dışsal görünümüleri aynı olan ancak kendi iç dinamikleri ve kültürel yaşantıları yönünden farklı olan kent yerleşmelerini ortaya çıkarmıştır. Bu durumdan hareketle yeryüzündeki tüm kent yerleşmelerini karşılayacak bir kent tanımı yapmak da mümkün olmamıştır. Coğrafyacı David Harvey'in (2019, s. 27) ifade ettiği gibi "Kent, kuşkusuz karmaşık bir şeydir." ve bu karmaşıklığı tam anlamıyla karşılayacak tanımın güçlüğü gün geçtikçe ve kentlerin sayısı arttıkça daha da karmaşık hale gelecektir.

Şehir ya da kent, farklı disiplinler tarafından farklı kriterler özelinde, farklı bakış açılarıyla tanımlanmıştır. Bu konuya özellikle coğrafyacılar ve sosyologlar açısından bakıldığında birbirine oldukça yakın tanımlamalar ortaya çıkmıştır. Ancak kendi disiplinlerinin yaklaşım ve kuramlarını şehir tanımlarına yansıtmışlardır. Coğrafyacılar, şehre fonksiyon, nüfus büyüklüğü ve yoğunluk açısından yaklaşırken, sosyologlar, şehre toplumsal özellikler ve süreçler açısından yaklaşır. Ayrıca coğrafyacı şehri insan yapımı olarak ele alır ve fonksiyon ile form şehir tanımının özünü oluşturmaktadır (Avcı, 2004; Uğur ve Aliagaoglu, 2013).

Kentli nüfusun ve kent sayısının hızlı bir şekilde artması ve kentlerin yönetenler tarafından daha cazip kılınması kırsal nüfusun kentlere yoğun bir şekilde göç etmesini sağlamıştır. Kırdan kente göçlerle hem yatay hem de dikey yönde dengesiz bir şekilde büyüyen kentlerde barınma açığının doyurulması adına yeni yerleşim alanlarının açılması, özünde doğal ortam üzerinde mekânın yeniden üretilmesi ve o mekâna maddi bir değer biçilmesi anlamına gelmektedir. Yeni şehirselleşen alanların birbirine eklenmesi ve yoğun konut talebi, şehirlerde sık sık imar planlarının değişimine yol açarak yerel yönetimlerin doğal mekân üzerinde doğru veya yanlış politikalar belirlemesine neden olmaktadır. Bu politik kararlar zamanla adeta bir yağ lekeliği gibi büyüyerek ve derinleşerek şehirlerde sosyo-ekonomik bunalımlara, su kaynaklarının tükenmesine, şehri besleyen tarım arazilerinin azalmasına, çevre kirliliğinin artmasına, enerji tüketiminin artmasına, aktif yeşil alan ve parkların azalmasına, konut fiyatlarının artmasına, şehir içi ulaşımın aksamasına ve diğer pek çok soruna yol açmaktadır. Bu sorunlar özellikle 1960'lı yıllardan itibaren akademinin dikkatini çekmiş ve kentsel çevre sorunlarına yönelik çalışmaların sayısı hızla artmaya başlamıştır.

Çevre sorunları üzerinde politik kararların etkili olduğu fikrini savunan politik ekoloji, kentsel mekânın eşit ve adil kullanımına

odaklanmaktadır. Politik ekoloji, en temel anlamda çevresel olayları politikleştiren veya politik kararların ekolojik sonuçlarını ortaya koyan bilim dalı olarak tanımlanabilir. Geniş bir perspektiften bakıldığında politik ekoloji, ekolojik sorunlar hakkında fikir beyan eden, ekonomik hedefler üzerindeki politik kararları sorgulayan, doğal kaynak kullanımında ekolojik prensipler ortaya koyan, kimi ideolojilerde demokratik hareketlerle, kimilerinde ise militarist eylemlerle hayat sahasını genişletmeye çalışan, iktidarı aldığı kararlarda etkileyerek apolitik zemine yakınlaştırma amacı güden, yapısı gereği sürekli güncellenen ve politik kararlarla şekillenen bir disiplin olarak tanımlamak mümkündür (Çakır, Gümüşçü ve Taş, 2020). Politik ekoloji disiplini, çok yakın bir geçmişe sahip olmasına rağmen ele aldığı konular açısından sürekli bir değişim ve dönüşüm içindedir. Politik ekolojinin bünyesinde yer alan ve kent yerleşmelerinde insan-doğa etkileşiminden kaynaklanan sorunlar ile yönetsel süreçleri ele alan kentsel politik ekoloji, kentlerin doğasında meydana gelen sorunlar ile kentlerde ortaya çıkan mekânsal adaletsizliklere (temiz suya erişememe, gıda güvenliği, hava kirliliği vb.) dikkat çeker.

Kentsel politik ekoloji disiplinin ortaya çıkmasında ve literatürünün gelişmesinde kentlerde suya adil erişim, suyun meta haline gelmesi ve su kıtlığı temalı çalışmalar önemli bir yer tutmaktadır. Kentsel politik ekoloji literatürü incelendiğinde; 1996 yılında Eric Swyngedouw tarafından suyun politik, ekonomik ve ekolojik kentleşme sürecine odaklandığı “*Hibrit Olarak Şehir: Doğa, Toplum ve Siborg Kentleşme Üzerine*” başlıklı makalesinde ele alınmıştır. Ayrıca Eric Swyngedouw 1996 ve 1997’den itibaren şehirlerde metalaşmayı temsil eden boru hatlı su altyapısının ekonomisi ve ekolojisiyle ilgilenmiştir. Maria Kaika ise su altyapısının neoliberalleşmesini 2003 yılında “Kıtlığı İnşa Etmek ve Su Politikalarını Sansasyonelleştirmek: Atina’yı Sarsan 170 Gün” başlıklı makalesinde ve 2005 yılında *Akışlar Şehri: Modernite, Doğa ve Şehir* adlı kitabında işlemiştir. Ayrıca su ve kent temalı çalışmalarda ortak düşünce, kentlerde şebeke suyunun teminiyle ilgili çalışmaların kentsel politik ekolojistlerin merkezi çalışma sahasını oluşturduğudur.

Kentsel mekânda su tüketimini konu edinen Türkçe literatür incelendiğinde, inceleme alanı, yöntem ve bulgular açısından Kılıç (2017), tarafından ele alınan “Bursa’da Su Kullanımının Tüketici Açısından Değerlendirilmesi” başlıklı makale, bu çalışma ile benzer yönler taşımaktadır. Sözü geçen bu çalışmada 600 kişiye uygulanan anket çalışmasının 7. maddesinde (Farklı ilçelerde şebeke suyunda değişiklik olduğunu düşünüyor musunuz?) belirtilen görüşlere göre katılımcılar, kullandıkları şebeke suyunun büyük oranda (Nilüfer %70, Osmangazi %61 ve Yıldırım %42,5) ilçelere göre farklılık gösterdiğini ifade etmiştir. Ayrıca farklı yıllarda Bursa şehri için yapılan çalışmalarda (Yalılı, Solmaz ve Kestioglu, 2006; Kılıç, 2017), damacana (şişelenmiş) su kullanımının arttığı

ifade edilmiştir. Kentsel su tüketimine odaklanan diğer bir çalışma ise Aliğaçoğlu ve Mirioğlu (2019) tarafından Balıkesir şehri özelinde ele alınmış, anket çalışması yapılarak farklı parametrelerin su tüketimine etkisi incelenmiştir. Türkiye genelinde yapılan bir çalışmaya göre (Sarış, 2021) son 25 yılda kentleşmenin artmasıyla birlikte evsel kullanıma hizmet eden yüzey ve yeraltı suları ile üzerindeki yükün artış eğiliminde olduğu tespit edilmiştir. Kısaca değinilen literatürden de anlaşılacağı üzere son yıllarda kentsel su tüketimi odaklı yapılan çalışmalar tüketici tercihleri üzerinden okunurken bu çalışmada ek olarak yerel politik etkilerin de kentsel suyun kullanımını etkilediği görüşü üzerinde durulmuştur.

Su, canlı yaşamı için vazgeçilmez bir maddedir. Suyun niteliği, niceliği ve erişilebilirliği canlıların yaşamını doğrudan etkilemektedir. Suyun özellikle insanlar tarafından içme amaçlı kullanımında öncelikle renk, koku ve tat gibi duyu organlarıyla algılanan fiziksel özellikleri başta gelir. Suyun fiziksel, kimyasal ve biyolojik yönden insan ve diğer canlıların sağlığını tehdit etmeyen aksine fayda sağlayan özellikte olması, içme ve kullanma suyu olarak tercih edilebilir uygunlukta olması ve insanların damak tadına hitap eden özelliğe sahip olması su kalitesi olarak tanımlanabilir.

Temiz, erişilebilir, güvenli su, temel insan haklarından biridir. Su hakkının aynı zamanda hukuki bir boyutu ve bağlayıcılığı vardır. Bu hakkın yasal zemine ulaşması adına 2010 yılı bir milattır. *“BM Genel Kurul Kararı (Temmuz-2010) ile ilk kez su ve sanitasyon hakkı resmi olarak tanınarak, temiz içme suyu ve sanitasyon hakkı tüm insan haklarının gerçekleştirilmesi için bir ön koşul olarak kabul edilmiştir.”* (Kılıç ve Karataş, 2018).

Şehirlerde yerel yönetimler ve onlara bağlı kuruluşlarca sağlanan birçok hizmet gözle görülmeyen altyapı unsurlarıyla sağlanır. Şehirlerde içme suyunun isale hatları vasıtasıyla konutlara verilmesi bu hizmeti görünmez kılar. Şehirlerin dört bir yanına görünmez hatlarla taşınan su, başlangıçta herkes için 100°C’de kaynayan, 0°C’de donma noktasında gelen, kimyasal olarak iki hidrojen bir oksijen atomundan oluşan, doğada katı, sıvı ve gaz halinde bulunan bir maddedir. Aynı su, konutlara erişince ve insanlar tarafından kullanılmaya başlayınca, yani görünür hale gelince artık mekânsal, sosyal, ekonomik, kültürel ve politik bir boyut kazanır.

Şebeke suyunun son kullanıcı tarafından mekânsal ve politik boyutlarla eleştirilmesi, arka planda yeni teşebbüsleri görünür kılmaya başlar. Şebeke suyunun renk, koku ve tat olarak son kullanıcıyı tatmin etmemesi, içme suyu sağlayıcı birtakım işletmelerin ve meslek gruplarının özellikle büyükşehirlerde konuşlanmasını sağlamaktadır. İçme suyu böylece ekonomik bir kimliğe bürünerek alınıp, satılan ve üzerinde spekülasyonlar üretilen bir metaya dönüşmektedir. Son yıllarda nüfusu hızla artan büyük şehirlerin merkezi iş alanlarında yerel politik ekolojiye yöneltilen eleştiriyi özel hizmete dönüştüren işletmelerin hızla çoğaldığı görülmektedir. Bu

işletmeler, şişelenmiş su satımı ve su arıtım cihazı noktasında teknik hizmet veren özel teşebbüsler olarak faaliyet göstermektedir.

Bursa, tarihsel süreç boyunca Uludağ'ın kaynak suları ile beslenen bir şehirdir. Uludağ'ın kaynak suları, Bursa ili için hayati olduğu kadar şişelenmesi nedeniyle Türkiye'nin de içilebilir, paketlenmiş su ihtiyacını da karşılaması açısından oldukça önemlidir. İçilebilir su potansiyeli açısından Türkiye'nin en önemli şehirlerinden biri olan Bursa şehrinde son yıllarda şebeke suyu kalitesinde yaşanan değişimler dikkat çekmektedir. Özellikle mevsimsel geçişlerde farklı kaynaklardan şehre su verilmesi, su kalitesini önemli ölçüde etkilemektedir. Şebeke suyunun güvenilirliği noktasında yerel yönetimlerin "Bursa'da su çeşmeden içilir" mottosuyla geçmişte verilen güvence günümüzde yerini bir güvensizliğe ve mekânsal adaletsizliğe bırakmıştır. Bu bağlamda Bursa şehrinde ikamet eden insanların son yıllarda şebeke suyu yerine hazır su (şişelenmiş su) kullandıkları, ev ve iş yerlerine su arıtım cihazı satın aldıkları gözlemlenmiştir. İçilebilir su potansiyeli açısından Uludağ'ın kaynak sularına sahip olan Bursa şehrinde şebeke suyunun lezzet, tat ve bulanıklık açısından insanları memnun edememesi tezat oluşturmaktadır. Bu tezatlık çalışma sahası olarak Bursa şehrinin seçilmesi için ana motivasyon kaynağını oluşturmaktadır. Ayrıca büyükşehir belediyesinin de Uludağ'ın kaynak sularını "Bursa Muradiye Su" ve "Bursa Su" adı altında şişeleyerek satışa çıkarması içilebilir sular üzerindeki politik etkiyi gözler önüne sermiştir.

Bursa şehrinde yerel yönetimin şişelenmiş su satışı yaparken halkın bedelini ödemediği sürece Uludağ'ın kaynak sularına adil bir şekilde erişememesi ve böylece mekânsal adaletsizliğin görünür hale gelmesi bu çalışmanın politik ekoloji bakış açısıyla ele alınmasını gerektirmiştir. Bu çalışmada insanların şebeke suyu yerine hazır su kullanmaları ve su arıtım cihazlarına yönelmelerinin nedenleri ile mahalle bazında mekânsal su kalitesinde yaşanan değişimleri mekânsal adalet çerçevesinde sorgulamak amaçlanmıştır. Araştırmada Osmangazi, Nilüfer ve Yıldırım ilçelerinde ikamet eden kişiler örneklem olarak alınmıştır (Şekil 1).

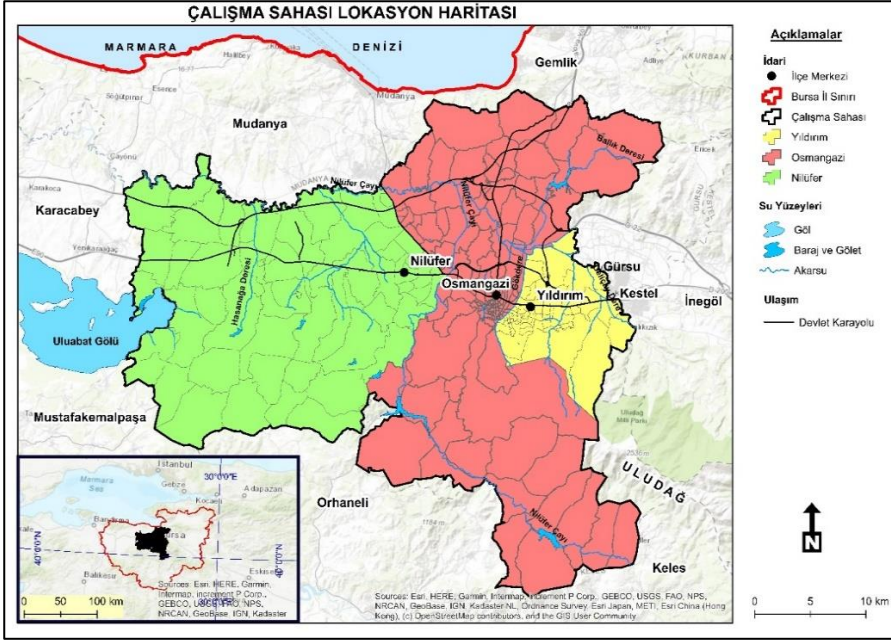
Bursa, nüfus açısından Türkiye'nin dördüncü büyük ilidir. Toplamda 17 ilçesi olan Bursa ili, yönetsel açıdan büyükşehir belediye örgütüne sahiptir. Bursa şehir merkezini oluşturan üç ilçe (Osmangazi, Yıldırım ve Nilüfer) çalışma sahasının sınırlarını oluşturmaktadır. Çalışma sahasının sınırları olarak 27/6/1987 tarihinde Resmî Gazetede yayımlanan 3391 sayılı "Bursa İli Merkezinde Osmangazi, Yıldırım ve Nilüfer Adıyla Üç İlçe Kurulması Hakkında Kanun" da yer alan sınırlar baz alınmıştır. 2004 yılında değişen Büyükşehir Belediyesi Kanunu ile Gemlik, Mudanya, Kestel ve Gürsu ilçeleri de şehir sınırlarına dâhil edilmiştir. Ancak tarihsel süreç, nüfus miktarı, nüfus yoğunluğu ve etki alanı kriterleri dikkate alındığında çalışma sahasının sınırları Osmangazi, Yıldırım ve Nilüfer ilçe sınırlarına göre ele alınmıştır. Çalışma sahasında bulunan üç ilçe birbirlerine sınır

oluşturmaktadır. Çalışma sahasında bulunan ilçeler nüfus miktarı ve yoğunluk bakımından Bursa ilini temsil edecek yeterliliktedir. Osmangazi, Yıldırım ve Nilüfer ilçelerinin toplam nüfusu ise 2023 yılı itibariyle 2 milyondan fazladır.

Çalışma sahası gerek il içinden gerekse de il dışından yoğun bir şekilde göç almaktadır. Nüfus hareketlerinin yoğun bir şekilde yaşanması kültürel çeşitliliğin yanı sıra kentsel yaşama özgü birtakım problemlerin de yaşanmasına neden olmaktadır. Bursa ilinde bulunan tarihi, kültürel ve doğal turistik çekiciliğe sahip mekânlar, kültürel aktivite alanları, büyük sanayi ve ticaret bölgeleri, önemli tarım alanları gibi unsurların birçoğu çalışma sahasında bulunmaktadır. Bu unsurların nüfusla olan yoğun ilişkisinden ortaya çıkan sosyal, kültürel ve politik sonuçlar çalışma sahasının seçiminde etkili olmuştur.

Şekil 1

Çalışma Sahası Lokasyon Haritası

Yöntem

Araştırmaya konu olan anket çalışmasının evreni, Bursa şehri (Osmangazi, Yıldırım ve Nilüfer ilçeleri), örnekleme ise Osmangazi, Yıldırım ve Nilüfer ilçelerinde ikamet eden kişilerdir. Araştırmaya katılan kişilerin yaş aralıkları 15 - 65+ yaş aralığını temsil etmektedir. Ankete 3205 kişi katılım göstermiştir. Çalışmada veriler, birinci elden anket yöntemiyle

toplanmıştır. “Bursa Su Kalitesi Anketi” ile çalışma sahasındaki kişilerin şehirde kullandıkları şebeke suyunun kalitesi hakkında tutumları ölçülmeye çalışılmıştır. Bursa su kalitesi anketinde katılımcılara yaş, cinsiyet, ikamet edilen ilçe ve mahalle, konutlarda kullanılan sudan memnuniyet (lezzet, tat ve bulanıklık açısından) derecesi, damacana su alımı ve arıtma cihazı kullanım durumu olmak üzere toplam 7 maddelik anket sorusu yöneltilmiştir. Anket çalışmasında elde edilmek istenen bulgulara bağlı olarak farklı ölçekler kullanılmıştır. Anket çalışmasında tekli ölçek türlerinden, “Kategorili ölçek” ve çoklu ölçek türlerinden “Likert tipi ölçek” kullanılmıştır. Elde edilen bulgular, ArcGIS 10.8 programı yardımıyla haritalandırılmıştır.

Etik Bildirim ve Etik Kurul Kararı

Yazarlar, bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara uyulduğunu beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Çankırı Karatekin Üniversitesi Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi'nin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk çalışmanın yazarlarına aittir. İlgili çalışma için 12.05.2021 tarih ve 9bb813e49a5343c6 belge koduyla Çankırı Karatekin Üniversitesi Fen, Matematik ve Sosyal Bilimler Etik Kurulundan gerekli izinler alınmıştır.

Bulgular

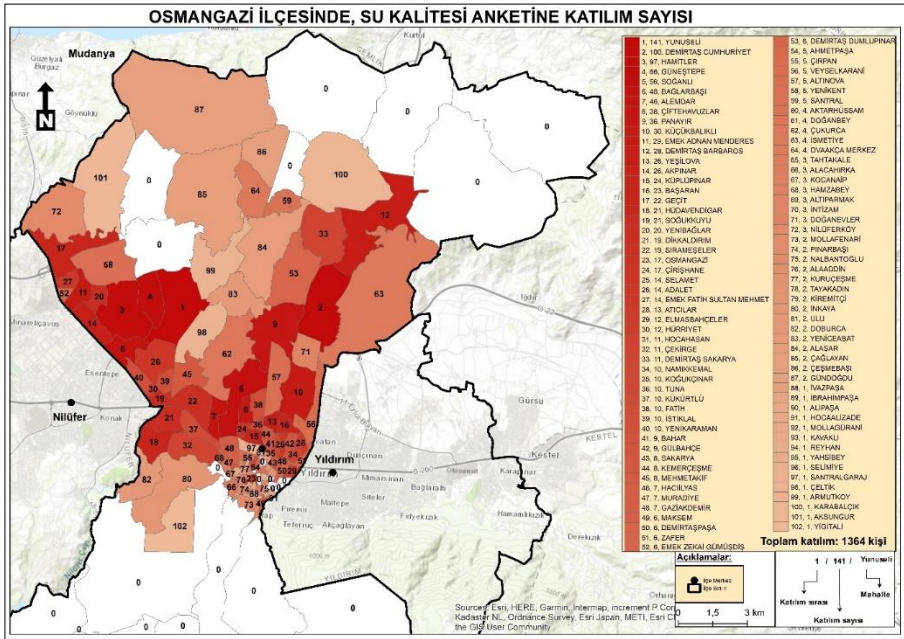
Bursa su kalitesi anketine katılan katılımcıların 7 maddelik anket sorularına verdikleri yanıtlar değerlendirildiğinde elde edilen bulgular bu bölümde verilmiştir. Katılımcıların yaş aralıklarına göre oranlarına bakıldığında; (15-18 yaş - %6,3 / 203 kişi), (19-25 yaş - %25 / 801 kişi), (26-40 yaş - %58,1 / 1861 kişi), (41-65 yaş - %10,2 / 327 kişi), (65+ yaş - %0,4 / 13 kişi) şeklinde ortaya çıkmıştır. Katılımcıların yaş aralığı en fazla, genç yetişkin ve yetişkin olarak tanımlanabilecek 26-40 yaş arasında yoğunlaşmıştır. Aynı zamanda bu yaş aralığının Türkiye ölçeğinde medeni durum olarak evli olması ve çalışabilen, aktif (çalışan) nüfus içerisinde değerlendirilmesi su kalitesi anketine verilen cevaplar ve yorumlamalar noktasında oldukça kıymetlidir.

Cinsiyet durumuna bakıldığında ise erkek katılımcılar %38,3 (1226 kişi) iken kadın katılımcılar %61,7 (1979 kişi)'dir. Kadın katılımcıların yüksek oranda katılım göstermesi şehirde kullanılan suyun kalitesini anlama bağlamında önemli veriler sunabilir. Çünkü günlük yaşamda kadınların mutfak ve ev temizliği işlerinde erkeklere göre daha fazla zaman geçirdiği bilinen bir gerçektir. Haliyle içme ve kullanma suyunun kalitesini daha hassas deneyimleyen katılımcılar kadınlar olacaktır.

Katılımcıların %49,5'i Osmangazi, %33,3'ü Yıldıırım, %17,2'si ise Nilüfer ilçesinde ikamet ettiklerini belirtmiştir. İlçe bazında katılım, ilçe nüfuslarıyla doğru orantılı bir şekilde gerçekleşmiştir. Mahalle bazında katılıma bakıldığında Osmangazi ilçesinde 102 mahallede katılım sağlanmıştır. En fazla katılım 141 katılımcı ile Yunuseli mahallesinde olmuştur. Yunuseli mahallesini, 100 kişi ile Demirtaş Cumhuriyet, 97 kişi ile Hamitler, 66 kişi ile Güneştepe, 56 kişi ile Soğanlı, 48 kişi ile Bağlarbaşı, 46 kişi ile Alemdar, 38 kişi ile Çiftelhavuzlar, 36 kişi ile Panayır ve 30 kişi ile Küçükbalıklı takip etmektedir (Şekil 2). İlçede ankete katılım mahalle nüfuslarıyla doğru orantılıdır. İlçenin kuzey ve güneyinde ilçe merkezinden uzakta bulunan az nüfuslu mahallerde ankete katılım olmamıştır. İlçenin kuzey-güney yönünde uzanması ve mahalle sayısının fazla olması nedeniyle haritalama yaparken her mahalleye ankete katılım sayısına göre sıra numarası verilmiştir. Ankete katılımı olmayan mahalleler haritada beyaz renkle sembolize edilmiş ve 0 simgesiyle kodlanmıştır. Anket bazlı üretilen haritalar yorumlanırken ilk 10 sırada yer alan mahalle isimleri verilmiştir.

Şekil 2

Osmangazi İlçesinde Su Kalitesi Anketine Katılım Sayısı

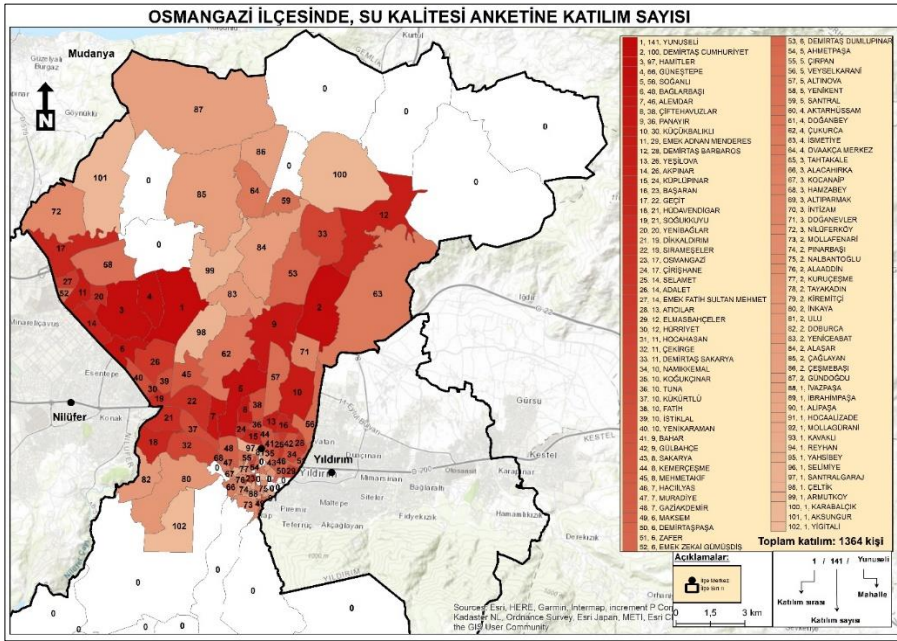
Osmangazi ilçesinde su anketine en az katılım gösteren mahalleler 1'er kişiyle İvazpaşa, Alipaşa, Hocaalizade, Mollagürani, Kavaklı, Reyhan, Yahşibey, Selimiye, Santralgaraj, Çeltik, Armutköy, Karabalçık, Aksungur ve Yiğitali'dir. Bu mahallelerde katılımın az olması bazı mahallelerin (Örn. Reyhan ve Santralgaraj) merkezi iş sahası özelliğinde olmasından

kaynaklanmaktadır. Diğer mahallelerde (Örn. İvazpaşa, Yahşibey, Selimiye, Mollagürani, Kavaklı ve Hocaalızade) ise eski yerleşim olma özelliğinden dolayı nüfusun azlığı etkili olmuştur. Çeltik, Armutköy, Karabalçık, Aksungur ve Yiğitali mahalleri, Osmangazi ilçe merkezine oldukça uzaktır ve eskiden köy statüsünde olan mahallelerdir. Bu mahallelerde de nüfusun az olması ankete katılımı etkilemiştir.

Yıldırım ilçesinde su kalitesi anketine 67 mahalle katılım göstermiştir. Ankete en fazla katılım gösteren mahalle, 138 kişi ile Millet mahallesi olmuştur. Millet mahallesini, 45 kişi ile Arabayatağı, 32 kişi ile Erikli, 32 kişi ile Yunusemre, 28 kişi ile Yavuzselim Mevlâna ve Şirinevler, 24 kişi ile Esenevler, 23 kişi ile Yıldırım ve 22 kişi ile Hacivat mahalleleri takip etmiştir (Şekil 3). Yıldırım ilçesinde sadece Karamazak mahallesi ankete katılım göstermemiştir. Yıldırım ilçesinde de katılım ilçe nüfusuyla doğru orantılıdır. İlçede ankete en az katılım gösteren mahalleler 1'er kişiyle Hocataşkın, Hamamlıkızık ve Zeyniler'dir. Katılım sayısının bu mahallelerde az olmasının nedeni nüfuslarının az olması ve merkezden uzak olmalarıdır.

Şekil 3

Yıldırım İlçesinde Su Kalitesi Anketine Katılım Sayısı

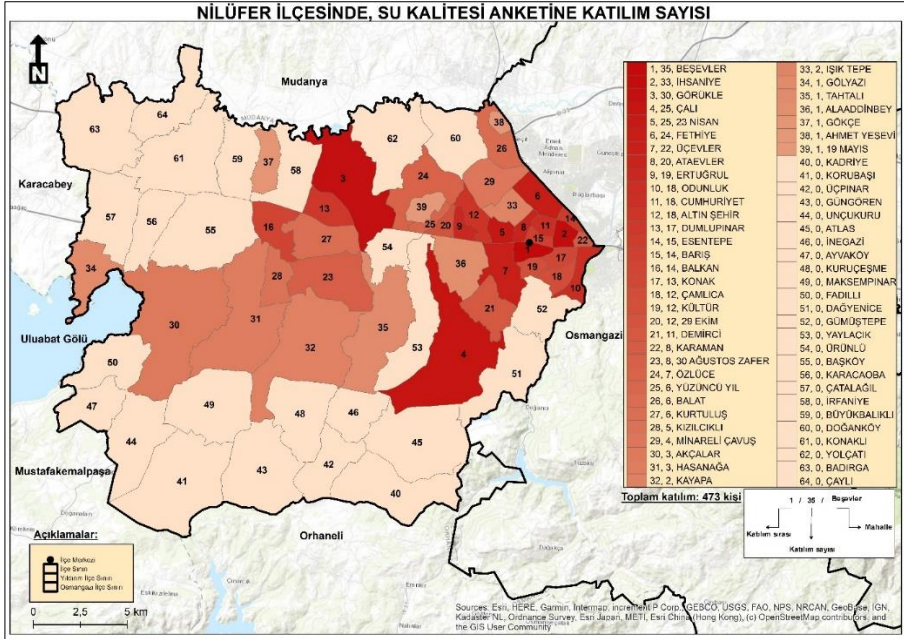

Nilüfer ilçesinde su kalitesi anketine 39 mahalle katılım göstermiştir. İlçede en fazla katılım Beşevler mahallesinde olmuştur. Beşevler mahallesini 33 kişiyle İhsaniye, 30 kişiyle Görükle, 25 kişiyle Çalı ve 23 Nisan, 24 kişiyle Fethiye, 22 kişiyle Üçevler, 20 kişiyle Ataevler, 19 kişiyle Ertuğrul ve 18 kişiyle Odunluk mahallesi takip etmiştir (Şekil 4). Nilüfer ilçesinde en

az katılım 1'er kişiyle Gölyazı, Tahtalı, Alaaddinbey, Gökçe, Ahmet Yesevi ve 19 Mayıs mahallerinde olmuştur. Bu mahallerde katılımın az olması nüfuslarıyla doğru orantılıdır. İlçede merkezden uzak, önceden köy yerleşmesi olan az nüfuslu mahallelerde katılım olmamıştır. Nilüfer ilçesinde su anketine katılmayan mahalleler, Kadriye, Korubaşı, Üçpınar, Güngören, Unçukuru, Atlas, İnegazi, Ayvaköy, Kuruçeşme, Maksempınar, Fadilli, Dağyenice, Gümüştepe, Yaylacık, Ürünlü, Başköy, Karacaoba, Çatalağıl, İrfaniye, Büyükbalklı, Doğanköy, Konaklı, Yolçatı ve Çaylı'dır.

Şekil 4

Nilüfer İlçesinde Su Kalitesi Anketine Katılım Sayısı

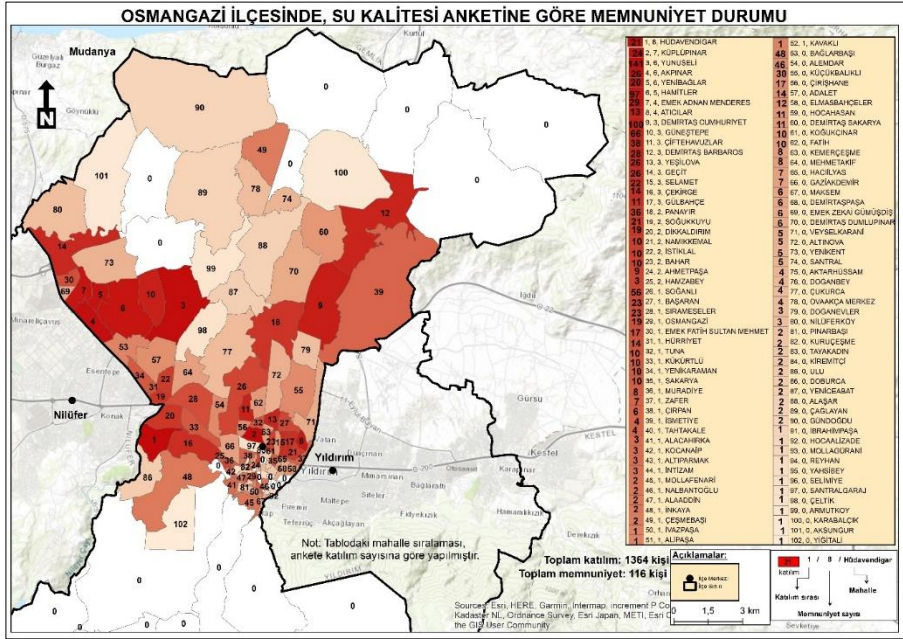

“Evinizde kullandığınız sudan (lezzet, tat ve bulanıklık açısından) memnun musunuz?” sorusuna katılımcıların %77,6’sı “Memnun değilim”, %11,7’si “Memnunum”, %10,8’i ise “Kararsızım” yanıtını vermiştir. Osmangazi ilçesinde evde kullanılan sudan en fazla memnun olan mahalle 8 kişi ile Hüdavendigar mahallesidir. Hüdavendigar mahallesinde su kalitesi anketine 21 kişi katılım göstermiştir. Hüdavendigar mahallesini 7 memnuniyet ile Küplüpınar, 6 memnuniyet ile Yunuseli (141 kişi), Akpınar (26) ve Yenibağlar (30) takip etmiştir (Şekil 5). Osmangazi ilçesinde su anketine katılım gösteren kişilerden 116’sı evde kullandıkları sudan memnun olduğunu belirtmiştir. Konutlarda kullanılan sudan memnuniyet durumu haritalandırılırken mahalle sıralaması ankete katılım sayısına göre yapılmış ve her mahalle birbirinden bağımsız olacak şekilde kendi içinde

değerlendirilmiştir. Bu uygulama anket özelinde üretilen tüm haritalar için geçerlidir. Ayrıca çalışma içinde ankete katılım sayısının mahalle bazında daha iyi anlaşılabilmesi için mahalle isimlerinin yanına parantez içinde kişi sayısı belirtilmiştir.

Şekil 5

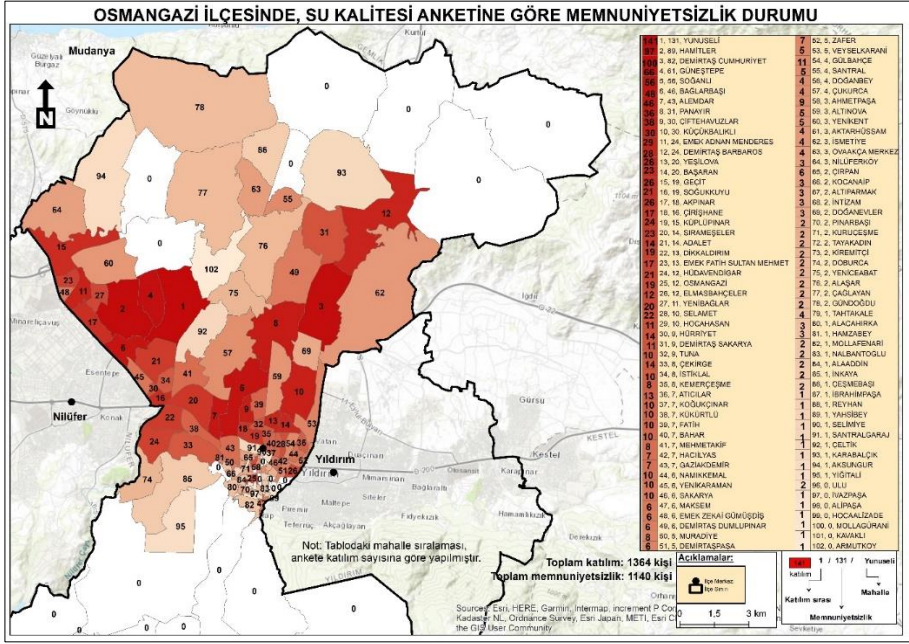
Osmangazi İlçesinde Su Kalitesi Anketine Göre Memnuniyet Durumu

Osmangazi ilçesinde evde kullanılan sudan en fazla memnuniyetsizlik yaşayan mahalle 131 kişi ile Yunuseli mahallesidir. Yunuseli mahallesini, 89 kişi ile Hamitler, 82 kişi ile Demirtaş Cumhuriyet, 61 kişi ile Güneştepe, 56 kişi ile Soğanlı, 48 kişi ile Bağlarbaşı, 43 kişi ile Alemdar, 31 kişi ile Panayır, 30 kişi ile ÇiftHAVUZLAR ve Küçükbalıklı mahalleleri takip etmektedir. Bağlarbaşı (48 kişi), Alemdar (46 kişi), Küçükbalıklı (30 kişi), Adalet (14 kişi), Elmasbahçeler (12 kişi), Kemerçeşme (8 kişi), Hacı İlyas ve Gaziakdemir (7 kişi), Maksem, Emek Zekai Gümüşdiş ve Demirtaş Dumlupınar (6 kişi), Veyselkarani (5 kişi), Doğanbey ve Çukurca (4 kişi), Nilüferköy (3 kişi), Pınarbaşı, Kuruçeşme, Tayakadın, Kiremitçi, Doburca, Yeniceabat, Alaşar, Çağlayan ve Gündoğdu (2 kişi), İbrahimpaşa, Reyhan, Yahşibey, Selimiye, Santralgaraj, Çeltik, Karabalçık, Aksungur, Yiğitali (1 kişi) mahallelerinde su anketine katılım gösterenlerin tamamı sudan memnun olmadıklarını belirtmişlerdir (Şekil 6). Osmangazi ilçesinde ankete katılan 1140 kişi evlerinde kullandıkları sudan memnun olmadıklarını ifade etmiştir.

Şekil 6

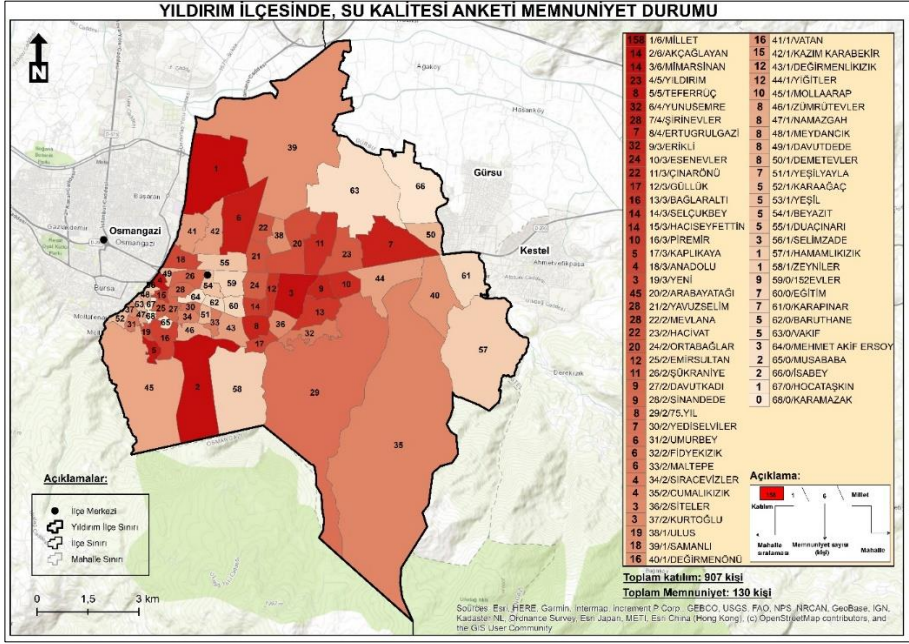
Osmangazi İlçesinde Su Kalitesi Anketine Göre Memnuniyetsizlik Durumu

Yıldırım ilçesinde su anketine katılan kişilerin evlerinde kullandıkları sudan memnun olma durumu incelendiğinde katılımcı bazında en fazla memnuniyet 6'şar kişi ile Millet (138 kişi), Akçağlayan (14 kişi) ve Mimarsinan (14 kişi) mahallelerindedir. Bu mahalleleri 5'er kişi ile Yıldırım (23 kişi) ve Teferrüç (8 kişi), 4'er kişi ile Yunusemre (32 kişi), Şirinevler (28 kişi) ve Ertuğrulgazi (7 kişi) mahalleleri takip etmektedir (Şekil 7). 907 kişinin katılım gösterdiği ankette 130 kişi Yıldırım ilçesinde kullandığı sudan memnun olduğunu ifade etmiştir. İlçede ankete katılım gösteren 110 kişi ise evlerinde kullandıkları suyun kalitesi hakkında kararsız kaldıkları yönünde fikir beyan etmişlerdir.

Şekil 7

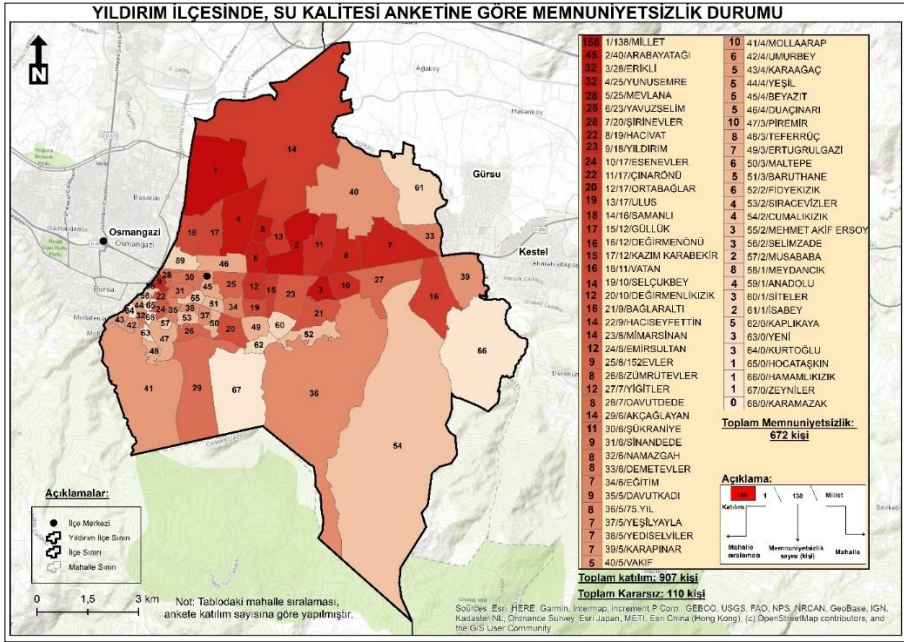
Yıldırım İlçesinde Su Kalitesi Anketine Göre Memnuniyet Durumu

Yıldırım ilçesinde, su kalitesi anketine göre konutlarda kullanılan sudan memnuniyetsizlik durumu incelendiğinde ilçenin kuzeyinde yer alan Bursa Ovası'nda bulunan mahallerde su kalitesinden gözle görülür bir şekilde memnun olunmadığı anlaşılmaktadır. Memnuniyetsizliğin en fazla olduğu mahalle Yıldırım ilçesinin en fazla nüfusuna sahip olan Millet mahallesidir. Millet mahallesinde 158 katılımcıdan 138'i evlerinde kullandıkları sudan memnun olmadıklarını ifade etmişlerdir. Millet mahallesini 40 kişi ile Arabayatağı (45 kişi), 28 kişi ile Erikli (32 kişi), 25 kişi ile Yunusemre (28 kişi), 23 kişi ile Yavuzselim (28 kişi), 20 kişi ile Şirinevler (28 kişi), 19 kişi ile Hacivat (22 kişi), 18 kişi ile Yıldırım (23 kişi) ve 17 kişi ile Esenevler (24 kişi) ve Çınarönü (22 kişi) mahalleleri takip etmektedir (Şekil 8).

Şekil 8

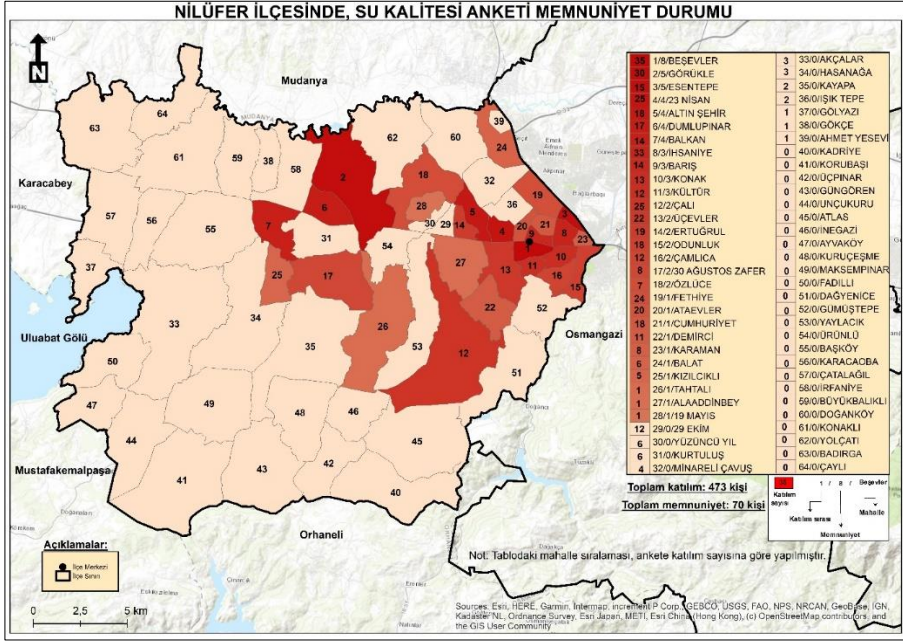
Yıldırım İlçesinde Su kalitesi Anketine Göre Memnuniyetsizlik Durumu

Nilüfer ilçesinde su kalitesi anketine katılan kişilerin mahalle bazında memnuniyet sayıları incelendiğinde, genel olarak ilçenin merkezi iş sahası sayılabilecek doğu kesiminde evlerde kullanılan sudan memnuniyetin yüksek olduğu görülmektedir. Nilüfer ilçesinde su anketine katılım sağlayan mahalleler arasında memnuniyet sayısı en fazla olan 8 kişi ile Beşevler mahallesidir. Beşevler mahallesinde su kalitesi anketine 35 kişi katılım sağlamıştır. Beşevler mahallesini, 5'er kişi ile Görükle (30 kişi) ve Esentepe, 4'er kişi ile 23 Nisan (25 kişi), Altınşehir (18), Dumlupınar (17) ve Balkan (14), 3'er kişi ile İhsaniye (33 kişi), Konak (13) ve Kültür (12 kişi) takip etmektedir (Şekil 9). İlçede su kalitesi anketine katılan toplam 473 kişiden 70'i kullandıkları sudan memnun olduğunu ifade etmiştir. Nilüfer ilçesinde su kalitesi anketine katılım gösterenlerin %15'i su kalitesinden memnundur.

Şekil 9

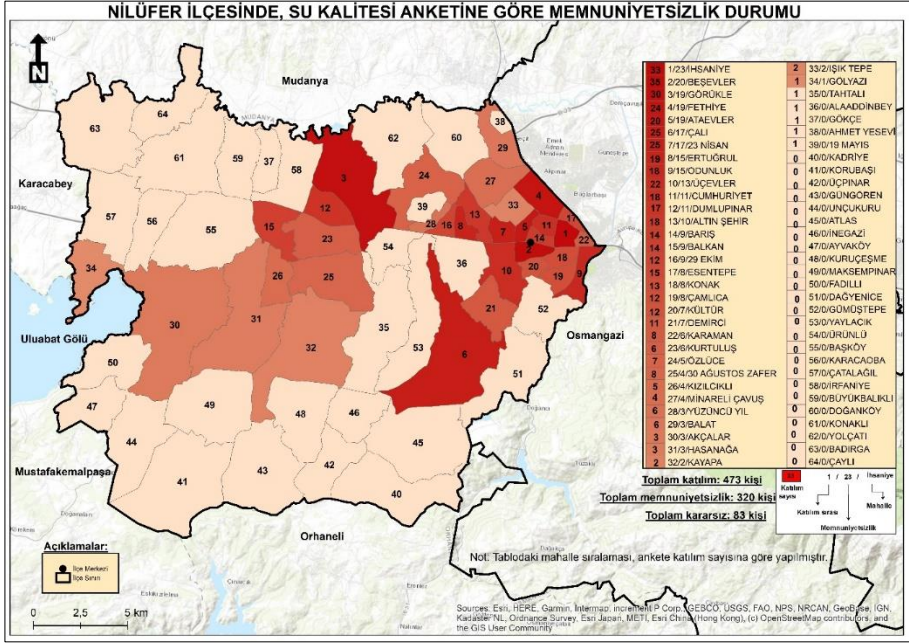
Nilüfer İlçesinde Su Kalitesi Anketine Göre Memnuniyet Durumu

Nilüfer ilçesinde su kalitesi anketine göre memnuniyetsizlik durumu incelendiğinde, en fazla memnuniyetsizlik sayısı 23 kişi ile İhsaniye (33 kişi) mahallesindedir. İhsaniye mahallesini 20 kişi ile Beşevler (35 kişi), 19 kişi ile Görükle (30 kişi), Fethiye (24) ve Ataevler (20 kişi), 17 kişi ile Çalı (25 kişi) ve 23 Nisan (25 kişi), 15 kişi ile Ertuğrul (19 kişi) ve Odunluk (18 kişi) ve 13 kişi ile Üçevler (22 kişi) mahalleleri takip etmektedir (Şekil 10). İlçede su kalitesi anketine katılan 473 kişinin 320'si kullandıkları sudan memnun olmadığını ifade etmiştir. Katılımcılardan 83'ü ise kullandıkları suyun kalitesi konusunda kararsız olduğunu belirtmiştir. İlçede katılım sayısı ve memnuniyetsizlik durumuna göre katılımcıların %68'i kullandıkları sudan memnun değildir.

Şekil 10

Nilüfer İlçesinde Su Kalitesi Anketine Göre Memnuniyetsizlik Durumu

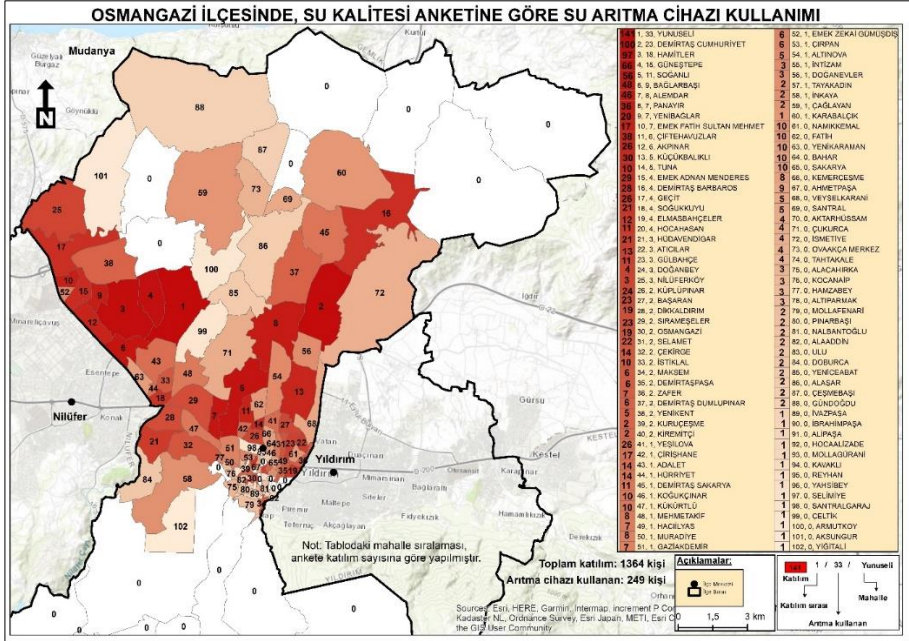
“Evinizde arıtma cihazı kullanıyor musunuz?” sorusuna katılımcıların %18,2’si “Evet”, %81,8’i “Hayır” cevabını vermiştir. Çalışma sahasında su arıtma cihazı kullanımının tespiti, su kalitesinden memnuniyet durumunu ortaya koyması açısından oldukça kıymetli veriler sunmaktadır. Su arıtma cihazının tercih edilmesi hem katılımcıların su kalitesinden şikâyetçi olduklarının göstergesi hem de ekonomik düzeylerinin bu cihazları satın almaya, bakımına ve onarımına yetecek olduğunun kanıtıdır. Bu açıdan değerlendirildiğinde genel izlenim olarak gelir düzeyinin yüksek olmasına bağlı olarak insanlar, kaliteli su içebilmek adına arıtım cihazlarının maliyetini göze almış durumdadır. Diğer bir seçenek ise damacana (şişelenmiş) su kullanımı şeklindedir. Öncelikle ilçe bazında su arıtım cihazlarının kullanımı ve su kalitesi anketine katılım sayısına göre mahalleler özelinde çalışma sahasının bir röntgeni çekilecektir.

Osmangazi ilçesinde su kalitesi anketine göre su arıtma cihazı kullanım durumuna bakıldığında, en fazla cihazın Yunuseli mahallesinde kullanıldığı görülmüştür. Yunuseli mahallesinde su kalitesi anketine katılan 141 kişinin 33’ü su arıtım cihazı kullandığını dile getirmiştir. Yunuseli mahallesini, 23 kişi ile Demirtaş Cumhuriyet (100 kişi), 18 kişi ile Hamitler (98 kişi), 15 kişi ile Güneştepe (66 kişi), 11 kişi ile Soğanlı (56 kişi), 9 kişi ile Bağlarbaşı (48 kişi), 8 kişi ile Alemdar (46 kişi), 7’şer kişi ile Panayır (36 kişi), Yenibağlar (20 kişi) ve Emek Fatih Sultan Mehmet (17 kişi) takip

etmektedir (Şekil 11). Osmangazi ilçesinde su kalitesi anketine katılan 1364 kişiden 249'u su arıtım cihazı kullandıklarını belirtmiştir. İlçede katılımcıların %18'i su arıtım cihazı kullanmaktadır. Ayrıca Osmangazi ilçesinde su arıtım cihazı kullanımı ile su kalitesinden memnuniyetsizlik durumu arasında doğrusal bir ilişki olduğu görülmektedir. Osmangazi ilçesinde su arıtım cihazı kullanmayan mahalleler (Şekil 11'in lejantında) 61. sıralamada yer alan Namık Kemal (10 kişi) ile 102. sırada bulunan Yiğitalı'dır. Osmangazi ilçesinde su anketi verilerine göre 42 mahalle su arıtım cihazı kullanmamaktadır.

Şekil 11

Osmangazi İlçesinde Su Kalitesi Anketine Göre Su Arıtım Cihazı Kullanımı

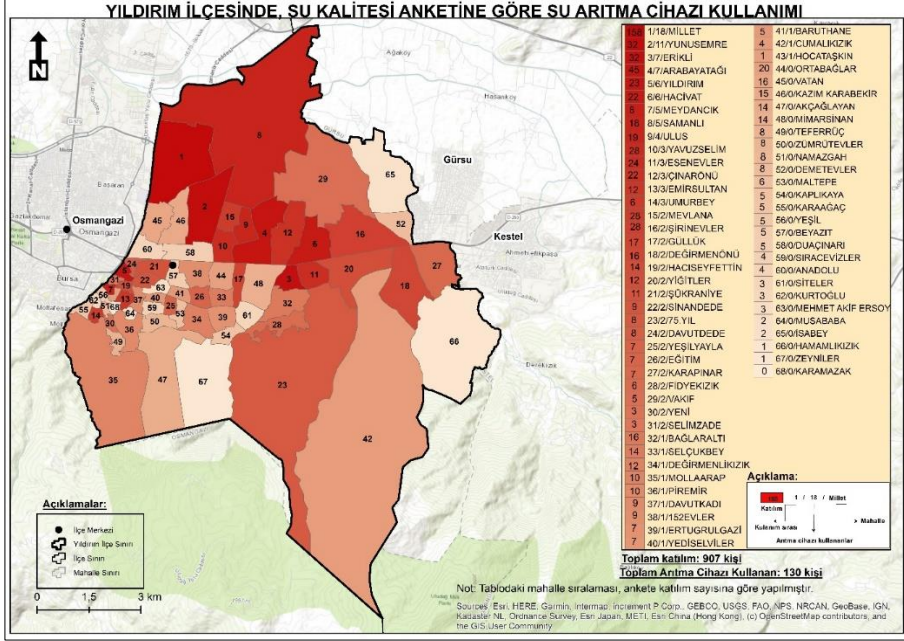

Yıldırım ilçesinde su kalitesi anketine göre arıtım cihazı kullanımına bakıldığında, en fazla arıtım cihazı kullanan mahalle 18 katılımcı ile Millet mahallesi (158 kişi)'dir. Millet mahallesini, 11 kişi ile Yunusemre (32 kişi), 7'şer kişi ile Arabayatağı (45 kişi) ve Erikli (32), 6'şar kişi ile Yıldırım (23 kişi) ve Hacivat (22 kişi), 5'er kişi ile Samanlı (18 kişi) ve Meydancık (8 kişi), 3'er kişi ile Yavuzselim (28 kişi), Esenevler (24 kişi), Çınarönü (22 kişi), Emirsultan (12 kişi) ve Umurbey (6 kişi) takip etmektedir (Şekil 4.12). İlçede ankete katılan toplam 907 kişiden 130'u su arıtım cihazı kullandığını ifade etmiştir. Bu veriler ışığında Yıldırım ilçesinde katılımcıların %14'ü evlerinde ya da iş yerlerinde su arıtım cihazı kullanmaktadır. İlçede arıtım cihazı kullanmayan mahalleler, (Şekil 12'nin lejantında) 44. sırada bulunan Ortabağlar (20 kişi) ile 67. sırada yer alan Zeyniler (1 kişi) mahalleleri

arasında yer almaktadır. Yıldırım ilçesinin kuzeyinde su arıtma cihazı kullanımı daha yoğundur. İlçede, su kalitesinden memnun olmama durumu ile su arıtma cihazı kullanımı arasında paralellik vardır.

Şekil 12

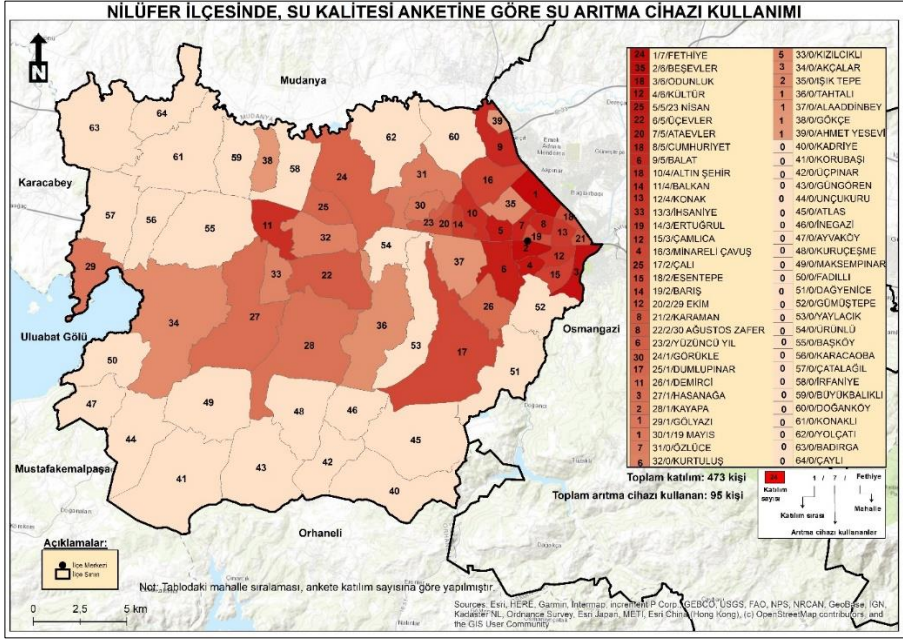
Yıldırım İlçesinde Su Kalitesi Anketine Göre Su Arıtma Cihazı Kullanımı

Nilüfer ilçesinde su kalitesi anketine göre arıtma cihazı kullanımı incelendiğinde en fazla arıtım cihazı kullanan mahalle 7 katılımcı ile Fethiye (24 kişi)'dir. Fethiye mahallesini 6'şar kişi ile Beşevler (35 kişi), Odunluk (18 kişi) ve Kültür (12 kişi), 5'er kişi ile 23 Nisan (25 kişi), Üçevler (22 kişi), Ataevler (20 kişi), Cumhuriyet (18 kişi) ve Balat (14 kişi), 4'er kişi ile Altınşehir (18 kişi), Balkan (14 kişi) ve Konak (13 kişi) mahalleleri takip etmiştir (Şekil 13). Nilüfer ilçesinde su kalitesi anketine katılan 473 kişinin 95'i su arıtma cihazı kullandığını ifade etmiştir. Nilüfer ilçesinde katılımcıların %20'si evlerinde ya da iş yerlerinde su arıtma cihazı kullanmaktadır. İlçede su kalitesinden memnun olmama durumu ile su arıtım cihazı kullanımı benzer özellikler sunmaktadır. Su arıtma cihazı kullanmayan mahalleler (Şekil 13'ün lejantında) 31. sırada yer alan Özlüce (7 kişi) ile 39. sırada bulunan Ahmet Yesevi (1 kişi) mahalleleri arasında gösterilmiştir.

Şekil 13

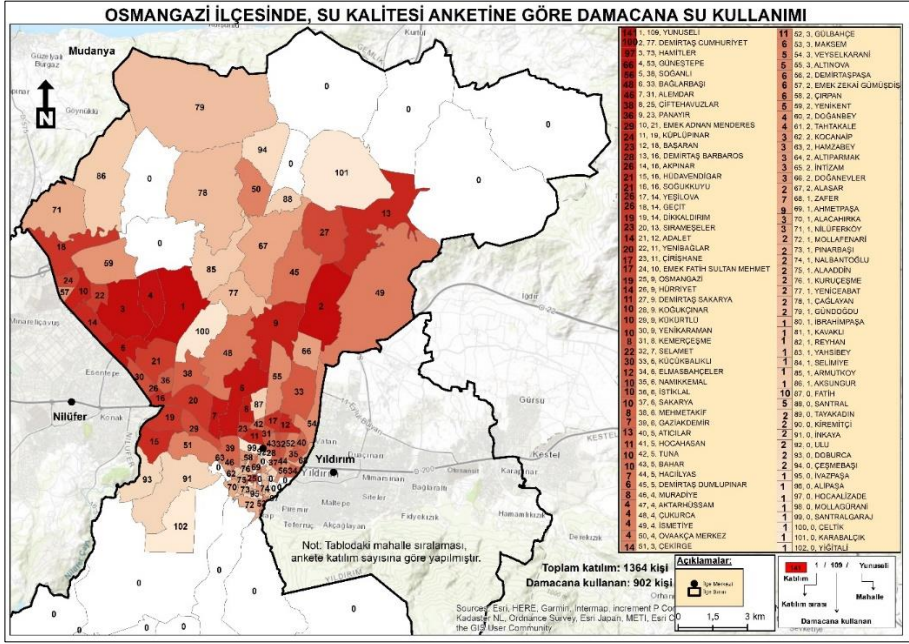
Nilüfer İlçesinde Su Kalitesi Anketine Göre Su Arıtma Cihazı Kullanımı

Bursa su kalitesi anketinin son sorusu olan “Evinize damacana su alıyor musunuz?” sorusuna katılımcıların %65,4’ü “Evet”, %34,6’sı “Hayır” şeklinde cevap vermiştir. Çalışma sahasında damacana su kullanımı oldukça yaygındır. Osmangazi ilçesinde su kalitesi anketine katılan katılımcıların yanıtlarına göre en fazla damacana su kullanan mahalle 109 kişi ile Yunuseli (141 kişi)’dir. Yunuseli mahallesini 77 kişi ile Demirtaş Cumhuriyet (100 kişi), 73 kişi ile Hamitler (97 kişi), 53 kişi ile Güneştepe (66 kişi), 38 kişi ile Soğanlı (56 kişi), 33 kişi ile Bağlarbaşı (48 kişi), 31 kişi ile Alemdar (46 kişi), 25 kişi ile Çifttehavuzlar (38 kişi), 23 kişi ile Panayır (36 kişi) ve 21 kişi ile Emek Adnan Menderes (29 kişi) mahalleleri takip etmektedir (Şekil 14). Osmangazi ilçesinde su kalitesi anketine katılan 1364 kişiden 902’si (%66) damacana su kullandığını ifade etmiştir. İlçede damacana su kullanımı ile sudan memnun olmama arasında paralellik vardır. İlçede su kalitesi anketine katılan 462 kişi (%34) damacana su kullanmadığını belirtmiştir.

Şekil 14

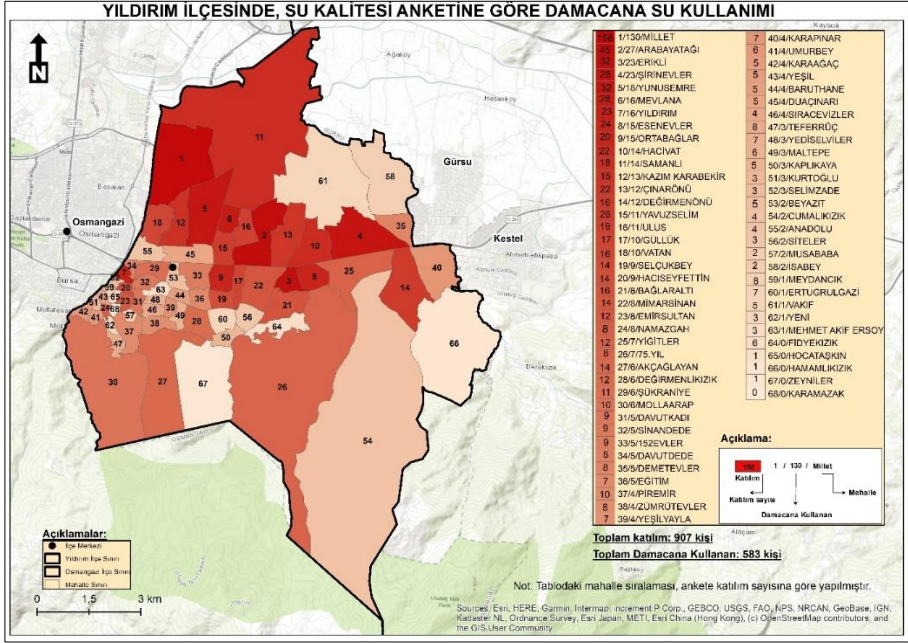
Osmangazi İlçesinde Su Kalitesi Anketine Göre Damacana Su Kullanımı

Yıldırım ilçesinde su kalitesi anketine katılan kişilerin damacana kullanımı konusunda verdikleri yanıtlar incelendiğinde en fazla damacana su kullanan mahalle 130 kişi ile Millet (158 kişi) mahallesidir. İlçede Millet mahallesini, 27 kişi ile Arabayatağı (45 kişi), 23 kişi ile Erikli (32 kişi), 18 kişi ile Yunusemre (32 kişi), 16 kişi ile Mevlâna (28 kişi) ve Yıldırım (23 kişi), 15 kişi ile Esenevler (24 kişi) ve Ortabağlar (20 kişi), 14 kişi ile Hacivat (22 kişi) ve Samanlı (18 kişi) mahalleri izlemektedir (Şekil 15). Yıldırım ilçesinde su kalitesi anketine toplamda 907 kişi katılırken 583 (%64) kişi damacana su kullandığını ifade etmiştir. İlçede damacana su kullanımı ile su kalitesinden memnuniyetsizlik durumu arasında paralellik görülmektedir. İlçede toplamda 324 katılımcı (%36) damacana su kullanmadığını dile getirmiştir.

Şekil 15

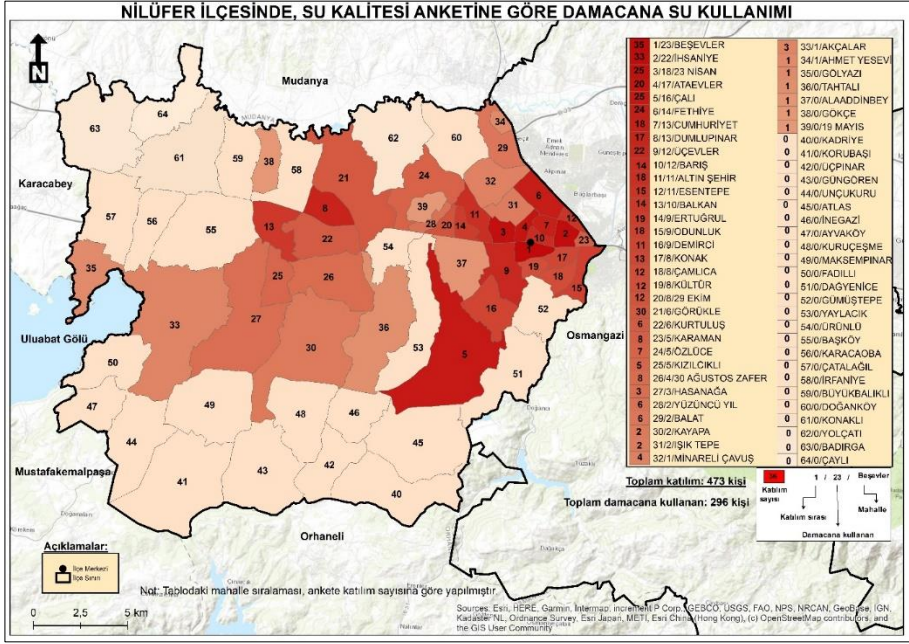
Yıldırım İlçesinde Su Kalitesi Anketine Göre Damacana Su Kullanımı

Nilüfer ilçesinde su kalitesi anketine katılım gösterenlerin verdikleri yanıtlara göre en fazla damacana su kullanan mahalle, 23 kişi ile Beşevler (35 kişi) mahallesidir. Beşevler mahallesini, 22 kişi İhsaniye (33 kişi), 18 kişi ile 23 Nisan (25 kişi), 17 kişi ile Ataevler (20 kişi), 16 kişi ile Çalı (25 kişi), 14 kişi ile Fethiye (24 kişi), 13 kişi ile Cumhuriyet (18 kişi) ve Dumlupınar (17 kişi), 12 kişi ile Üçevler (22 kişi) ve Barış (14 kişi) mahalleleri izlemiştir (Şekil 16). Nilüfer ilçesinde su kalitesi anketine katılan 473 kişiden 296'sı (%63) damacana su kullandığını belirtmiştir. İlçede damacana kullanımı merkezi iş alanı olarak sayılabilecek doğu kesimde yoğunlaşmıştır. Bu kesimde damacana kullanımının yoğun olması yüksek gelir düzeyinin göstergesidir. İlçede damacana kullanmayan katılımcıların sayısı 177'dir.

Şekil 16

Nilüfer İlçesinde Su Kalitesi Anketine Göre Damacana Su Kullanımı

Sonuç

Bursa şehrinin içilebilir su ihtiyacının karşılanması noktasında günümüzde Uludağ'ın kaynak suları, barajlar ve yeraltı kaynaklarından yoğun bir şekilde istifade edilmektedir. 1980'li yıllardan itibaren göç, hızlı nüfus artışı ve kentleşme hareketlerine sahne olan Bursa şehri su kaynaklarını yönetme noktasında birtakım mekânsal problemler ile karşı karşıya kalmıştır. Bu problemlerin başında içme suyu kalitesinde ilçe ve mahalle düzeyinde yaşanan farklılıklar gelmektedir. Bursa şehrinde su kalitesinin kısa mesafede mekânsal farklılık oluşturması üzerinde yönetsel etkinin varlığı, içilebilir su formlarının (şebeke suyu, damacana su ve artırmış su) geçmişten günümüze zorunlu olarak değişimine neden olmuştur. Bursa şehrinde son yıllarda içme suyu olarak şebeke suyuna olan güvenin yerini damacana su ve su arıtım cihazı kullanımındaki artış alırken Türkiye'nin şişelenmiş içilebilir su ihtiyacını büyük oranda karşılayan Uludağ'ın kaynak sularının Bursa şehrine hizmet edememesi tezat oluşturmaktadır.

2023 yılı itibariyle nüfusu 2 milyonun üzerinde olan Bursa şehrinde içme suyu kalitesinde Bursa Ovası ile dağ mahalleleri arasında mekânsal farklılıklar görülmektedir. 3205 kişi ile yapılan su kalitesi anketine göre Bursa Ovası'nda ikamet eden katılımcıların dağ mahallelerinde yaşayan

katılımcılara göre şebeke suyundan memnun olmadıkları gözlenmiştir. Bu durum dağ mahalleleri ile Bursa Ovası arasında damacana su tercih edilmesine ve arıtma cihazı kullanımına da yansımıştır.

Şebeke suyu kalitesinde görülen mekânsal farklılıkların nedeni Uludağ'a yakın olan mahallelerde şebeke suyunda Uludağ'a ait kaynak sularının da kullanılmasıdır. Bursa Ovası'na doğru şebeke suyunda Uludağ'a ait kaynak suları yerine baraj ve yer altı suyunun kullanılması su kalitesini dağ ile ova arasında farklı kılmıştır. Bursa şehrinde su hakkının mahalle bazında adil bir şekilde sağlanması gerekmektedir.

Bursa şehrinde su kalitesinde yaşanan mekânsal farklılıklar giderilerek Bursa Ovası ile dağ mahalleleri arasındaki mekânsal adaletsizlik ve eşitsizliğin önüne geçilmelidir. Bu konuda yetkili olan merci olan Bursa Büyükşehir Belediyesi ve BUSKİ'nin hali hazırda kullanılan şebeke suyunun iyileştirilmesi, lezzet ve bulanıklık sorunlarının giderilmesi noktasında çalışmalar yapması gerekmektedir. Son yıllarda şehirde ikamet eden insanların damacana su kullanımı ile su arıtma cihazına yönelmeleri konusunda kamuoyu araştırması yapılarak şebeke suyunun daha az tercih edilmesinin nedenleri ortaya konulmalıdır. Ayrıca Uludağ'a ait kaynak sularının, su hakkı gözetilerek ovada bulunan mahallelere de verilmesi gerekmektedir.

Türkiye'de su kalitesindeki yetersizlik, ulusal bir sorun olmakla birlikte kaynakların doğru kullanımı noktasında artan nüfus ve kentleşmeye paralel olarak merkezi hükümet ile yerel yönetimleri en fazla zorlayan konuların başında gelmektedir. Zira günümüzdeki kullanım alışkanlıklarının (evsel, tarımsal ve sanayi kullanımı) devam edeceği varsayılırsa, gelecek 25 yıl içinde su kaynakları üzerindeki baskının gitgide artacağı düşünülebilir. Bu noktada su yönetimi, ulusal bir program ile ele alınarak havza bazlı potansiyel - baskı - risk analizleriyle kapsamlı coğrafi planlamaya tabi tutulmalıdır.

Kaynakça

- Aliağaoğlu, A. & Mirioğlu, G. (2019). Balıkesir şehrinde su tüketimi: Coğrafi bir yaklaşım. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 17(2), 260-280.
- Avcı, S. (2004). Şehirsel yerleşmelerin belirlenmesinde kullanılan kriterler ve Türkiye örneği. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 3(9), 9-28.
- Çakır, M., Gümüştü, O. & Taş, B. (2020). Politik ekoloji. *Coğrafya Dergisi*, (41), 241-254.
- Harvey, D. (2019). *Sosyal adalet ve şehir* (6. bs) (M. Moralı, Çev.). Metis Yayıncılık.
- Kaika, M. (2003). Constructing scarcity and sensationalising water politics: 170 days that shook Athens. *Antipode*, 35(5), 919-954.
- Kaika, M. (2005). *City of flows: Modernity, nature, and the city*. Routledge.
- Kılıç, M. Y. (2017). Bursa'da su kullanımının tüketici açısından değerlendirilmesi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen ve Mühendislik Bilimleri Dergisi*, 17(3), 965-973.
- Kılıç, S. & Karataş, A. (2018). İnsan haklarının bir bileşeni olarak su hakkı *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 34, 37-60.
- Sarış, F. (2021). Türkiye'de evsel su tedarik ve tüketim istatistiklerinin değerlendirilmesi. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 19(1), 195-216.
- Swyngedouw, E. (1996). The city as hybrid: on nature, society, and cyborg urbanization. *Capitalism, Nature, Socialism*, 7(2), 65-80.
- Uğur, A. & Aliağaoğlu, A. (2013). *Şehir coğrafyası* (3. bs). Nobel Yayıncılık.
- Yalılı, M., Solmaz, S. K. A. & Kestioğlu, K. (2006). Bursa su kaynakları potansiyeli ve kullanıcı faktörü. *Uludağ Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 11(2), 1-13.

Etik Bildirim ve Etik Kurul Kararı

Yazarlar, bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara uyulduğunu beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Çankırı Karatekin Üniversitesi Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi'nin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk çalışmanın yazarlarına aittir. İlgili çalışma için 03.06.2021 tarih ve 9bb813e49a5343c6 belge koduyla Çankırı Karatekin Üniversitesi Fen, Matematik ve Sosyal Bilimler Etik Kurulundan gerekli izinler alınmıştır.

Yazarların Katkı Oranları

Makale bölümlerine 1. Yazar %60, 2. yazar ise %40 oranında katkı sağlamıştır.

Çıkar Çatışması Beyanı

Makale hakkında yazarlar arasında herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Teknoloji Tabanlı Ulusal Yarışmalarda Yaşanılan Sorunlar ve Çözüm Önerilerine İlişkin Öğretmen Görüşleri

Emrah Pişgin¹

Trabzon İl Mili Eğitim Müdürlüğü Ar-Ge Birimi

Emel Akçay Pişgin²

Bahçecik İmam Hatip Ortaokulu Ortahisar/Trabzon

Öz

Günümüzde yenilikçi öğretim yaklaşımlarından biri olan proje tabanlı öğrenmenin önemi gittikçe artmaktadır. Proje tabanlı öğrenme sürecinde özellikle teknoloji odaklı yarışmalara hazırlanırken, proje fikirlerini belirleme, proje tasarımı, materyal temini gibi birçok konuda öğretmen ve öğrencilerin zorluklar yaşadıkları da bilinmektedir. Bu çalışma teknoloji kullanımının giderek arttığı bir dönemde, ulusal düzeyde düzenlenen yarışmalarda yaşanan sorunları ve danışman öğretmenlerin bu konudaki görüşlerini anlayarak ve çözüm önerileri sunarak literatüre danışman öğretmenlerin perspektifinden katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Aynı zamanda ilgili paydaşların projelerde daha etkin bir şekilde yer alabilmeleri ve sorunlara çözüm odaklı yaklaşımlar geliştirebilmeleri için kaynak niteliğindedir. Çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden biri olan fenomenoloji deseni (olgu-bilim) kullanılmıştır. Çalışma grubu, Teknofest, TÜBİTAK ve MEB Robot yarışmalarına katılan 13 danışman öğretmenden oluşmaktadır. Veriler, yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla toplanmış ve içerik analizi yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir. Çalışmanın bulgularına göre öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeylerinin eksikliği, bilimsel basamakların uygulanması ve raporlaştırma süreci gibi konularda zorluklar yaşadıkları; öğretmenlerin ise teknoloji tabanlı malzemelerin temini için maddi destek, zaman yönetimi ve raporlama gibi konularda problem yaşadıkları görülmüştür. Çalışmanın sonuçları, benzer projeleri yöneten diğer öğrenci ve danışman öğretmenlere yardımcı olabilir ve proje hazırlama sürecinin daha verimli ve başarılı bir şekilde tamamlanmasına katkıda bulunma potansiyeline sahiptir. Bu nedenle çalışmanın sonuçları, danışman öğretmenlere proje hazırlama sürecindeki zorlukları ve bu zorlukların üstesinden gelmek için çeşitli çözüm önerileri sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Teknoloji tabanlı yarışmalar, proje hazırlama süreci, Teknofest, TÜBİTAK, MEB, robot, nitel araştırma

¹Öğretmen, İl Millî Eğitim Müdürlüğü, ARGE Birimi, Trabzon/Türkiye, E-posta: adige_emrah@hotmail.com, <https://orcid.org/0009-0005-5897-4849>

² Öğretmen, Bahçecik İmam Hatip Ortaokulu, Trabzon/Türkiye, E-posta: emel_akcay61@hotmail.com, <https://orcid.org/0009-0001-0019-6731>

MAKALE TÜRÜ	Başvuru Tarihi	Kabul Tarihi
Araştırma Makalesi	28.12.2023	25.03.2024

doi: 10.57115/karefad.1411222

Atıf: Pişgin, E., & Akçay Pişgin, E. (2024). Teknoloji tabanlı ulusal yarışmalarda yaşanan sorunlar ve çözüm önerilerine ilişkin öğretmen görüşleri. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 12(1), 49-88. <https://doi.org/10.57115/karefad.1411222>

Etik: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği, araştırma ve yayın etiğine uyulduğu teyit edilmiştir.

Etik Bildirim: Trabzon Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu, Tarih: 19.03.2023, Sayı: E-81614018-000-2300036793

Teacher Opinions on Problems Encountered in Technology-Based National Competitions and Solution Suggestions

Emrah Pişgin¹

Trabzon Provincial Directorate of National Education

Emel Akçay Pişgin²

Bahçecik Imam Hatip Secondary School Ortahisar/Trabzon

Abstract

Today, the importance of project-based learning, which is one of the innovative teaching approaches, is increasing. It is also known that teachers and students experience difficulties in many issues such as determining project ideas, project design, and material supply, especially when preparing for technology-oriented competitions in the project-based learning process. This study aims to contribute to the literature from the perspective of counsellor teachers by understanding the problems experienced in national level competitions and the views of counsellor teachers on this issue and offering solutions in a period when the use of technology is increasing. At the same time, it is a resource for relevant stakeholders to take part in projects more effectively and to develop solution-oriented approaches to problems. Phenomenology design (phenomenology), one of the qualitative research methods, was used in the study. The study group consists of 13 mentor teachers who participated in Teknofest, TÜBİTAK and MEB Robot competitions. The data were collected through a semi-structured interview form and analysed using content analysis method. According to the findings of the study, it was observed that students had difficulties in issues such as lack of readiness levels, application of scientific steps and reporting process, while teachers had problems in issues such as financial support for the supply of technology-based materials, time management and reporting. The results of the study can help other students and counsellor teachers who manage similar projects and potentially contribute to a more efficient and successful completion of the project preparation process.

Keywords: Technology-based competitions, project preparation process, Teknofest, TUBITAK, MEB robot, qualitative research

¹Teacher, Provincial Directorate of National Education, ARGE Unit, Trabzon/Türkiye, E-mail: adige_emrah@hotmail.com, <https://orcid.org/0009-0005-5897-4849>

²Teacher, Bahçecik Imam Hatip Secondary School, Trabzon/Türkiye, E-mail: emel_akcay61@hotmail.com, <https://orcid.org/0009-0001-0019-6731>

ARTICLE TYPE	Received Date	Accepted Date
Research Article	12.28.2023	03.25.2024

Teknoloji odaklı ulusal yarışmalar, öğrencilerin teknolojik yeteneklerini sergilemek ve yenilikçi projeler geliştirmeleri için önemli bir platform sunmaktadır. Ancak, proje hazırlama sürecinde öğrencilerin ve danışman öğretmenlerin karşılaştığı zorluklar, yarışmanın başarısını ve proje kalitesini etkileyebilir (Baki ve Bütüner, 2009). Proje, teknolojik bir yenilik, bir ürün, bir hizmet veya bir süreçle ilgili bir fikrin geliştirilmesi ve uygulanmasıdır. Proje, belirli bir hedefe ulaşmak için planlanan ve yürütülen bir çalışmadır. Genellikle, belirli bir süre boyunca sınırlı bir kaynakla (para, zaman, insan gücü vb.) gerçekleştirilir, önceden belirlenmiş bir plana ve hedefe dayanır. Proje, ürün geliştirmek, hizmet sunmak, yapı inşa etmek veya organizasyonel hedefi gerçekleştirmek gibi farklı amaçlarla oluşturulabilir. Projelerin temelinde stratejik hedeflerin uzun vadede başarıya ulaşması yatar. Diğer bir tanıma göre, projeler belirli değerler taşıyan, belirli hedeflere ulaşmak için planlanmış ve bir başlangıç ve bitiş süreci olan çalışmaların toplamı olup bir teknolojik ihtiyacı veya sorunu çözmeye yönelik planlı bir çalışmalardır (Ece ve Kovancı, 2004; Karaca vd., 2024).

Millî Eğitim Bakanlığı tarafından belirlenen hedeflerden biri, öğrencilere bilgiye ulaşma becerilerini kazandırmaktır. Bu amaç doğrultusunda, yenilikçi öğretim yaklaşımlarının kullanımı eğitim ortamlarında önemli bir yer tutar. Bu bilgiye ulaşma becerileri de proje tabanlı öğrenme ile gerçekleşir. Öğrencilerin merkeze alındığı, sorumluluk aldığı ve üst düzey düşünme becerileri kazandığı bir öğretim yaklaşımı olan Proje tabanlı öğrenmede, danışman öğretmenler bir rehber olarak yer aldığı bu süreçte öğrencilere bilgiye nasıl ulaşacaklarını öğretir. Bu öğrenme yöntemi öğrencilerin gerçek hayatta karşılaşılabilecekleri sorunları çözmek için projeler oluşturarak, öğrenme sürecine dâhil edildikleri bir öğrenme yaklaşımıdır. Öğrencilerin teorik bilgileri uygulamaya dönüştürmesi ve pratik becerileri geliştirmesi amaçlanır (Demiral, 2015; Topal Çakır, 2023). Öğrencilerin proje tabanlı öğrenme yöntemi ile öğrenirken, öğrenme başarılarının ve motivasyonlarının olumlu yönde etkilendiği (Avcı vd., 2016), eleştirel düşünme becerilerinin geliştiği belirlenmiştir. Proje tabanlı öğrenme, öğrencilerin iş birliği yapmalarını ve liderlik becerileri gibi diğer yararlı sosyal becerileri geliştirmelerini sağlar. Öğrenciler, projelerini planlar, kaynakları yönetir, takım çalışması yapar, sonuçları sunar ve değerlendirirler. Bu süreçte, öğrenciler hem öğrenme sürecine daha fazla dâhil olurlar, hem de gerçek hayatta karşılaşılabilecekleri durumlar için hazırlıklı hâle gelirler. Öğrencilerin ilgi duydukları konuları iş birliği yaparak araştırdıkları, danışman öğretmenin rehberlik ettiği, öğrencilerin kendi öğrenmelerini yönetmeleri için sorumluluk kazandığı ve üst düzey bilişsel becerilerin geliştirildiği, sonunda ise ürün ya da sunumun ortaya çıktığı bir öğrenme yöntemi olup (Dilşeker, 2008), öğrencilerin özgürce düşünmelerine ve yaratıcı çözümler üretmelerine izin verir. Öğrenciler,

farklı disiplinlerdeki bilgileri birleştirerek projelerini oluştururken, analiz etme ve sentezleme becerilerini geliştirirler. Bu nedenle, öğrencilerin sadece bilgi edinmelerine değil, aynı zamanda öğrendikleri bilgileri gerçek hayatta kullanabilmelerine yardımcı olur (Saçlı, 2004). Proje tabanlı öğrenme sürecinin gerçekleştirildiği bir ortam olarak yarışmalar proje tabanlı öğrenmeyi desteklemekte ve teşvik etmektedir.

Günümüzde teknolojik gelişmeler hızla ilerlemekte ve bu durum, birçok alanda olduğu gibi eğitim alanında da kendisini göstermektedir. Teknoloji odaklı ulusal yarışmalar, öğrencilerin teknolojiyi kullanarak yaratıcı fikirler ortaya çıkarmalarına ve bu fikirleri hayata geçirmelerine, öğrencilerin teknolojik bilgi ve becerilerini geliştirmelerine yardımcı olmakta, yaratıcılıklarını ortaya koymalarına fırsat tanımak ve geleceğin teknolojiye yön veren fikirlerini keşfetmelerini sağlamaktadır. Bu yarışmalara katılan öğrenciler, projeleri için birçok kaynak kullanmakta ve bu süreçte birçok zorlukla karşılaşmaktadır (Zengin vd., 2024). Teknoloji odaklı yarışmalar, özellikle genç nesillerin dikkatini çekmekte ve katılım oranları artmaktadır. Ancak, bu yarışmalara katılan öğrenci ve danışman öğretmenlerin projeleri hazırlama sürecinde birçok sorunla karşılaşması da kaçınılmazdır. Bu sorunlar genellikle zaman yönetimi, bütçe sıkıntısı, uygun kaynakların bulunması ve teknik zorluklar gibi konuları kapsamaktadır (Baki ve Bütüner, 2009; Arı, 2010; Önen vd., 2010; Aydın ve Çepni, 2011; Aydın vd. 2013; Özel ve Akyol, 2014; Tuti ve Çolak Seymen, 2023). Varsa başka sorunlar neler ya da bu sorunlar gerçekten bütün proje ekiplerinde yaşanıyor mu ve bu sorunların çözümü için ekipler ne tür yollar izliyorlar, ne tür çözümler buluyorlar, sonraki çalışmalara yol göstermek adına onların araştırılması gerekmektedir. Artvinli vd. (2020) yaptıkları bir çalışmada, ortaokul öğrencilerinin teknoloji odaklı yarışmalara hazırlanırken, proje fikirlerini belirleme, proje tasarımı, materyal temini gibi konularda zorluklar yaşadıklarını belirtmişlerdir. Günümüzde teknoloji hayatımızın her alanında büyük bir önem taşımaktadır ve teknolojik yenilikler hayatımızı kolaylaştırmaktadır. Bu nedenle, teknoloji odaklı yarışmalar öğrencilerin teknolojiyi anlamalarını ve bu alanda kariyerlerini şekillendirmelerini teşvik eder (Kurtoglu Erden ve Uslupehlivan, 2020). Benzer şekilde, Sözer (2017) yaptığı bir çalışmada, lise öğrencilerinin teknoloji odaklı yarışmalara katılırken karşılaştıkları sorunları ele almışlardır. Araştırmaya katılan öğrenciler, proje tasarımı, materyal temini ve zaman yönetimi konularında zorluklar yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Ortaokul ve lise düzeyindeki öğrencilerin teknolojiye olan ilgisi ve teknolojik yeniliklere olan merakları, teknoloji odaklı yarışmalara katılmalarını teşvik etmektedir. Bu yarışmalar öğrencilere teknolojiyi anlamalarını, becerilerini geliştirmelerini ve gelecekteki kariyerlerini şekillendirmelerini sağlamaktadır. Bu nedenlerden dolayı, bu çalışmada ortaokul ve lise öğrencileri üzerinde çalışıp, literatürde yer alan benzer araştırma ve çalışmalardan alıntı yapmak uygun

olacaktır. Bu araştırma kapsamında da araştırma grubu olarak ortaokul ve lise öğrencileri ile çalışılacaktır.

Teknoloji odaklı yarışmalara MEB’de ağırlıklı olarak ortaokul ve lise düzeyinde katılım gerçekleştiği için bu çalışmada özellikle ortaokul ve lise öğrencilerine odaklanılması düşünülmektedir. Ortaokul ve lise düzeyindeki öğrenciler, teknolojiye olan ilgi ve merakları sayesinde teknoloji odaklı yarışmalara katılmaktadır. Bu yaş grubu öğrenciler genellikle teknolojiyi daha aktif bir şekilde kullanırlar ve teknoloji ile etkileşimleri daha fazladır. Dolayısıyla bu çalışmada da bu grup ile yürütülecektir. Ayrıca, teknoloji alanındaki yarışmalar öğrencilerin yaratıcılık, problem çözme ve takım çalışması gibi becerilerini geliştirme fırsatı sağlar.

Türkiye'nin bilim ve teknoloji alanındaki gelişimi için TÜBİTAK, Teknofest ve MEB Robot gibi ulusal düzeyde yapılan projeler son derece önemlidir. Bu projeler, gençlerin bilim ve teknolojiye olan ilgisini artırmakta ve gelecekteki liderleri yetiştirmekte ve ülkemizde bilim ve teknolojinin gelişmesi için büyük bir potansiyele sahiptir. Bu projeler sayesinde, özellikle savunma, uzay, enerji, tarım ve sağlık gibi stratejik sektörlerdeki teknolojik gelişmelere öncülük edilmektedir. Türkiye'nin bilim ve teknoloji alanında ilerlemesi, gençlerin yeteneklerini ortaya çıkarması ve yetiştirmesiyle mümkündür. Bu amaçla, TÜBİTAK, Teknofest ve MEB Robot gibi projeler gençlere bilim ve teknolojiye olan ilgilerini keşfetme ve geliştirme fırsatı sunmaktadır. Ülkemizin bilim ve teknoloji alanındaki rekabet gücünü artırmak için önemli bir rol oynamaktadır. Özellikle gençler arasında bilim ve teknolojiye olan ilgi artmakta ve ülkemizin bu alanda önde gelen ülkeler arasında yer alması hedeflenmektedir. Türkiye'nin bilim ve teknoloji alanında kendine yeten, özgün projeler üretmesini sağlamak için büyük bir fırsattır ve gençlerin bilimsel ve teknolojik çalışmaları desteklenmekte ve gelecekteki yenilikçi fikirlerin doğmasına yardımcı olmaktadır.

Ulusal yarışmalara katılan danışman öğretmenlerin proje hazırlama sürecinde karşılaştıkları sorunlar ve çözüm önerileri konusu, çeşitli sebeplerden dolayı önemlidir. Öncelikle, ulusal yarışmalara katılan öğrenciler ve danışman öğretmenler, bu yarışmalarda öğrencilerin bilimsel araştırma, proje yönetimi, takım çalışması, sunum becerileri ve diğer birçok beceriyi geliştirmesine yardımcı olan önemli bir fırsata sahiptirler. Ancak, proje hazırlama sürecinde karşılaşılan sorunlar, bu fırsatın verimli bir şekilde kullanılmasını engelleyebilir ve sonuç olarak öğrencilerin başarılarındaki potansiyeli sınırlayabilir. Ayrıca, bu tür yarışmalara katılmak, öğrencilerin üniversite ve iş dünyasındaki gelecekleri için de önemli bir adımdır. Bu yarışmalarda başarılı olan öğrenciler, üniversitelerde kabul edilmeleri, burs kazanmaları, prestijli stajlar elde etmeleri ve iş hayatlarında öne çıkmaları için avantaj sağlayabilirler. Dolayısıyla, proje hazırlama sürecinde karşılaşılan sorunların üstesinden gelmek, öğrencilerin gelecekteki

başarılarını da etkileyebilir. Bu sorunların tanımlanması ve çözüm önerilerinin sunulması, benzer projeleri yöneten diğer öğrenci ve danışman öğretmenlere yardımcı olabilir ve proje hazırlama sürecinin daha verimli ve başarılı bir şekilde tamamlanmasına katkıda bulunabilir.

Proje hazırlama sürecinde karşılaştıkları sorunlar ve çözüm önerileri hakkında alan yazında birçok araştırma yapılmıştır (Baldıran, 2014; Ünsal 2014; Kavak, 2015; Baykara ve Işıklar 2019; Kuruçay ve Kılıç 2019). Bu çalışmalara bakıldığında proje hazırlama sürecinde karşılaştıkları sorunların ele aldığı görülmüş fakat özellikle teknoloji tabanlı projeler bağlamında incelenen herhangi bir araştırmaya rastlanılmamıştır. Ulusal düzeyde bu kapsamda düzenlenen yarışmalara hazırlık, uygulama ve değerlendirme sürecinde yaşanan sorunların tespiti ve çözüm önerilerini inceleyen bu araştırmanın literatürdeki boşluğa önemli katkılar sunması beklenmektedir. Bu amaçla öğretmenlere projelerde zaman yönetimi, ekip çalışması, maddi destek, malzeme tedariki, bilgi eksikliğini, okul idaresinden destek almada, üniversite ve akademisyen iş birliği, projelerinin sunumu, ulaşım ve konaklama gibi konularda nasıl zorluklar yaşadıklarına ilişkin sorular yöneltilmiş ve ilgili sorunlara ilişkin geliştirdikleri çözüm önerilerine yer verilmiştir.

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Trabzon ilinde teknoloji tabanlı ulusal yarışmalara katılan danışman öğretmenlerin proje hazırlama sürecinde karşılaştıkları sorunları ve bu sorunlara yönelik çözüm önerilerini incelemek amacıyla öğretmenlerin görüşlerini incelemeyi amaçlayan bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden biri olan fenomenoloji deseni (olgu-bilim) kullanılmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2016; Özdemir ve Tuti, 2023). Fenomenoloji, gerçeği anlamaya yönelik bir yöntem olan olgubilim olarak da bilinir. Kişisel deneyimlere dayanır ve araştırmacının katılımcılara odaklanarak her birinin algılarını ve olaylara yükledikleri anlamları incelemesini sağlar. Bu yaklaşım, tanımlayıcı bir araştırma biçimidir ve genelleme yapmak yerine olayları betimlemeyi amaçlar (Akturan ve Esen, 2008).

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu, TEKNOFEST, TÜBİTAK, MEB Robot yarışmalarına katılmış 13 danışman öğretmenden oluşmaktadır. Görüşme yapılan öğretmenlerin belirlenmesinde, amaçlı örnekleme yollarından ölçüt örnekleme yönteminden yararlanılmıştır. Ölçüt örnekleme yönteminde önceden belirlenen ölçütlere göre tüm durumların çalışılması gerekmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Amaçlı örnekleme yöntemi, çalışmanın amacını en iyi şekilde yansıtarak istenen sonuçlara ulaşmada yardımcı olur. Bu yöntem, sınırlı kaynaklar ve zaman içinde kapsamlı bir çalışma yapma imkânı sağlar. Elde edilen veriler, Trabzon ilindeki teknoloji odaklı ulusal

yarışmalara katılan danışman öğretmenlerin deneyimlerini ve sorunlarını temsil edecektir. Amaçlı örnekleme yöntemi, bu deneyimler üzerinden genellemeler yapmayı ve sorunlara yönelik etkili çözüm önerileri geliştirmeyi mümkün kılar. Bu şekilde, çalışmanın sonuçları ilgili örnekleme grubuna daha spesifik ve odaklı bir şekilde uygulanabilir.

Çalışma grubunun seçiminde kullanılan ölçüt, TEKNOFEST TÜBİTAK, MEB Robot yarışmaları gibi ulusal yarışmalara katılmış takımların danışman öğretmenleridir. Öğretmenlerin demografik özelliklere ilişkin bilgiler Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1

Katılımcı Danışman Öğretmene Ait Demografik Bilgiler

Alt Boyutlar	Frekans (f)	Alt Boyutlar	Frekans (f)
Cinsiyet		Yaş	
Kadın	2	20-30	
Erkek	11	31-40	8
		41-50	5
Eğitim Düzeyi		Mesleki Kıdem	
Lisans	4	1-5 Yıl	1
Lisansüstü	9	6-10 Yıl	1
		11-15 Yıl	4
		16-20 Yıl	7
Görev Yaptığı Okul Kademesi		Hangi Teknoloji odaklı ulusal yarışmalara katıldınız?	
Ortaokul	5	TÜBİTAK	12
Lise	8	TEKNOFEST	10
		MEB ROBOT	3
Proje yürütme ile ilgili herhangi bir eğitim aldınız mı?			
Evet	9		
Hayır	4		

Tablo 1’de görüldüğü gibi araştırma grubundaki öğretmenlerden frekanslara göre, 2 katılımcı kadın, 11 katılımcı erkektir. 20-30 yaş aralığından katılımcı bulunmamaktadır, 8 katılımcı 31-40 yaş aralığındadır, 5 katılımcı 41-50 yaş aralığındadır. 4 katılımcı lisans mezunu, 9 katılımcı lisansüstü mezundur. 1-5 yıl mesleki kıdeme sahip 1 katılımcı, 6-10 yıl mesleki kıdeme sahip 1 katılımcı, 11-15 yıl mesleki kıdeme sahip 4 katılımcı, 16-20 yıl mesleki kıdeme sahip 7 katılımcı bulunmaktadır. 12 katılımcı TÜBİTAK

yarişmalarına, 10 katılımcı Teknofest'e ve 3 katılımcı MEB ROBOT yarişmalarına katılmıştır. 9 katılımcı proje yürütme ile ilgili eğitim almış, 4 katılımcı ise almamıştır. Tabloya göre daha çok 30 yaş üzeri ve kıdem yılı 10 yılı geçen öğretmenlerin tecrübeye dayalı olarak proje başvurusu ve proje başarısı olduğu görülmektedir.

Veri Toplama Aracı

Araştırmanın verileri araştırmacı tarafından geliştirilmiş yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığı ile gönüllülük esasına göre toplanmıştır. Görüşme formunun yapılandırılması sürecinde, çalışma ile ilgili alan yazın incelenmiş, iki uzman görüşü alınarak, iki danışman öğretmen ile pilot görüşmeler yapılmıştır. Soruların gözden geçirilmesi sonucunda, görüşme formuna öğretmenlere 13 sorudan oluşacak şekilde son hâli verilmiştir.

Araştırmamızda kullanılan yarı yapılandırılmış görüşme formunda öğretmenlere; Projenin yürütülmesi esnasında öğrencilerinizin ve sizin zaman yönetimi anlamında karşılaştığınız güçlükler oldu mu? Bu güçlükleri nasıl aştınız?", Projenin yürütülmesi esnasında maddi destek anlamında karşılaştığınız güçlükler oldu mu? Bu güçlükleri nasıl aştınız? Proje hazırlama sürecinde üniversite ve akademisyen iş birliğine ihtiyaç duyduunuz mu? İş birliği yapmadıysanız bunun eksikliğini yaşadınız mı, yaptıysanız ne tür faydalarını gördünüz? İş birliği esnasında ne tür sorunlar yaşadınız?

Verilerin Toplanması

Bu araştırmanın verileri 2022-2023 eğitim öğretim yılında Trabzon Üniversitesi Etik Kurulu ve MEB'den gerekli uygulama izinleri alındıktan sonra toplanmıştır. 13 gönüllü danışman öğretmenden yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla yapılan görüşmelerle elde edilen veriler, danışman öğretmenlerle çevrimiçi programlar aracılığıyla ses kaydı alınarak gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler sırasında, danışman öğretmenlerden izin alınarak ses kaydı yapılmıştır ve daha sonra bu kayıtlar word dosyalarına aktarılmıştır. Ham veriler, görüşme yapılan danışman öğretmenlerle paylaşılarak, onayları alındıktan sonra verilerin analizi yapılmıştır.

Verilerin Analizi

Bu çalışmada, nitel veri analizi tekniklerinden biri olan içerik analizi kullanılmıştır. İçerik analizi, verilerin kodlanarak temaların ortaya çıkarılması, bulguların tanımlanması ve yorumlanması sürecini içermektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Araştırma kapsamında gerçekleştirilen görüşmelerden elde edilen ham veriler, kodlama yöntemiyle temalara ayrıştırılmıştır. Bulguların sunumunda ise doğrudan alıntılardan da faydalanılmıştır. Bu süreçte, verilerin doğru bir şekilde analiz edilmesi için danışman öğretmenlere içeriğe ilişkin açıklamalar yapılarak anlam karmaşasının önüne geçilmiştir. İçerik analizi, toplanan verileri sistematik

bir şekilde analiz ederek önemli bulgulara ulaşmamızı sağlar. Bu adımları takip ederek, çalışmamızın amacına yönelik verileri değerlendirilmiş ve sorunlara yönelik etkili çözüm önerileri sunulmuştur.

Geçerlik ve Güvenilirlik

Nitel araştırmalarda geçerlik ve güvenilirlik farklı bir perspektifle ele alınır ve bu kavramlar yerine iç geçerlik, dış geçerlik, inandırıcılık ve tekrarlanabilirlik gibi terimler kullanılır. İç geçerlik, araştırmanın soru ve hedeflerine uygun olarak yöntemlerin ve tekniklerin kullanılmasını ifade eder. Dış geçerlik ise elde edilen bulguların genelleme kabiliyetini temsil eder. İnandırıcılık araştırmacının katılımcılarla ilişkisi ve etkileşimini vurgularken, tekrarlanabilirlik kullanılan yöntemlerin, analiz sürecinin ve sonuçların başka araştırmacılar tarafından tekrarlanabilir olmasını ifade eder (Özdemir ve Tuti, 2023).

Araştırmamızda iç geçerliği sağlamak için yöntemler ve teknikler detaylı bir şekilde açıklanmıştır. Örneklemin temsilci olmasına ve araştırma sorularına uygun bir grup seçilmesine özen gösterilmiştir. Dış geçerliği artırmak için araştırmanın konusu, katılımcıların seçimi ve araştırma süreci ayrıntılı bir şekilde tanımlanmıştır. Araştırmada kullanılan örnekleme stratejisi, genelleme kabiliyetini destekleyecek şekilde dikkatlice seçilmiş ve çeşitlilik gösteren katılımcıları içermiştir. İnandırıcılığı sağlamak için araştırmacı, katılımcılarla etkili bir iletişim kurmuş, güven oluşturmuş ve araştırmanın süreçlerini doğru bir şekilde yürütmüştür. Veriler titizlikle kodlanmış, kategorize edilmiş ve analiz edilmiştir. Tekrarlanabilirlik için araştırma süreci ayrıntılı bir şekilde açıklanmış ve sonuçlar doğru bir şekilde raporlanmıştır. Veri toplama, analiz ve yorumlama süreçleri detaylı bir şekilde aktarılmıştır.

Etik Bildirim ve Etik Kurul Kararı

Yazarlar, bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara uyulduğunu beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Çankırı Karatekin Üniversitesi Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi'nin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk çalışmanın yazarlarına aittir. İlgili çalışma için 19.03.2023 tarih ve E-81614018-000-2300036793 sayılı Trabzon Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulundan gerekli izinler alınmıştır.

Bulgular

Bu bölümde Teknofest, TÜBİTAK, MEB Robot gibi teknoloji odaklı ulusal yarışmalara katılmış danışman öğretmenler için hazırlanan (öğretmenlere 13 soru) sorulara verdikleri cevapların analizlerinden elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Bulgular Tema, kod ve frekanslar halinde

sunulmuştur. Araştırmaya katılan öğretmenler (Ö1), (Ö2), (Ö3,)... şeklinde kodlanmıştır.

Araştırmada danışman öğretmenlere sorulan sorulardan birincisi “Proje hazırlama sürecinde öğrencileriniz neleri öğrenmede güçlük yaşadılar ve bunları nasıl çözdüler?” şeklindedir. Bu soruya ilişkin bulgular Tablo 3’te sunulmuştur.

Tablo 2

Öğrenmede Güçlük Yaşanılan Durumlar ve Çözüm Önerileri

<i>TEMA</i>	<i>KOD</i>	<i>Frekans (f)</i>	<i>Öğretmenler</i>
Güçlük yaşanılan durumlar	<i>Grafik, tasarım, 3d modelleme, elektronik kart, yazılım bilgi eksiklikleri</i>	3	Ö1, Ö8, Ö9,
	<i>Hazırbulunuşluk düzeyinin eksikliği</i>	3	Ö2, Ö5, Ö7,
	<i>Bilimsel basamakların uygulanması</i>	1	Ö3,
	<i>Raporlaştırma</i>	2	Ö4, Ö13
	<i>Kazanım eksikliği</i>	1	Ö6,
	<i>Zaman yönetimi</i>	1	Ö10
	<i>Öğrencinin kendi keşfedememesi</i>	1	Ö11
	<i>Literatür taraması</i>	1	Ö13
Çözüm önerileri	<i>Yüz yüze ve online eğitimler</i>	3	Ö1,Ö5,Ö6
	<i>Araştırma-İnceleme</i>	4	Ö2, Ö7, Ö8, Ö9
	<i>Uzman görüşleri</i>	2	Ö2, Ö4,
Güçlük yaşanmadı	<i>Rehberlik çalışması</i>	2	Ö3,Ö11
		1	Ö12

Grafik, tasarım, 3D modelleme, elektronik kart ve yazılım gibi konularda bilgi eksiklikleri öğrencilerin en sık karşılaştığı güçlükler arasında yer almaktadır. Bu alanlarda yeterli bilgi ve beceriye sahip olmama öğrencilerin ilerlemesini engellemiştir. Öğrenciler, hazırbulunuşluk düzeylerinin eksikliği nedeniyle projelerinde zorluklar yaşamışlardır. Bilimsel basamakların uygulanması ve raporlaştırma süreci de öğrenciler için zorluklar oluşturmuştur. Bazı öğrencilerin kazanım eksikliği yaşaması ve zaman yönetiminde zorluk çekmeleri de gözlemlenmiştir. Öğrencilerin kendi keşfedememeleri ve literatür taraması konularında da güçlükler yaşandığı belirtilmiştir. Öğretmenler, güçlük yaşanan durumların çözümü için yüz yüze ve online eğitimleri önermektedir. Bu şekilde öğrencilere gerekli bilgi ve becerilerin aktarılması hedeflenmektedir. Araştırma-inceleme çalışmaları, uzman görüşleri ve rehberlik çalışmaları da önerilen

çözüm yolları arasındadır. Yüz yüze ve online eğitimler, araştırma-inceleme, uzman görüşleri ve rehberlik çalışmaları en sık önerilen çözüm yöntemleri olarak belirtilmektedir. Bu öneriler, öğrencilerin eksik oldukları konularda daha fazla bilgi edinmelerine ve projelerini geliştirmelerine yardımcı olmayı hedeflemektedir. Bazı durumlarda ise güçlük yaşanmadığı belirtilmiştir.

Öğretmenlerin ifadelerine dayalı olarak önemli görülen alıntılar şu şekildedir:

Ö4 “Her proje hazırlama sürecinde akademik yön öğrencilerimizin en zorlandığı alan oldu. Projeyi yazılı olarak ifade ettiğimiz özetleme aşamasından başlayarak yöntem ve tekniklere kadar projeyi gerçekleştirmekten daha çok zorlandığımız alanlar oldu. Konuyla ilgili uzman kişilerden yardım aldık. Yayınlanmış makale tezi olan uzmanlarla öğrencilerimizi bir araya getirdik ve öğrencilerimizin bu konu hakkında bilgi edinmelerini sağladık...”

Ö7 “...Özellikle yazılım dili gerektiren bazı programları internetteki ortamlardan zor elde edebildik ya da oradaki videolar tam olarak yeterli gelmedi. Trabzon'da da bu bilgi eksikliğini çok fazla tamamlayamadık...”

Araştırmanın danışman öğretmenlere sorulan sorulardan ikinci sorusu “Ekip olarak öğrencileriniz ve siz projelerinizi hazırlarken hangi teknolojik araçları kullandınız? Süreçte zorluklarla karşılaştınız mı? Karşılaştıysanız nasıl üstesinden geldiniz?” şeklindedir. Bu soruya ilişkin bulgular Tablo 3’te sunulmuştur.

Tablo 3

Kullanılan Teknolojik Araçlar, Karşılaşılan Zorluklar ve Zorluklara Karşı Çözüm Önerileri

TEMA	KOD	Frekans (f)	Öğretmenler
Kullanılan Teknolojik Araçlar	<i>3D yazıcı, elektronik kart (ardunio, raspberry pi), dron</i>	8	<i>Ö1, Ö4, Ö5, Ö7, Ö8, Ö9, Ö10, Ö11</i>
	<i>Bilgisayar, internet, telefon, tablet, programlama dilleri,</i>	6	<i>Ö3, Ö8, Ö2, Ö11, Ö12,</i>
	<i>Ölçüm cihazları</i>	1	<i>Ö5,</i>
	<i>Laboratuvar</i>	1	<i>Ö13</i>
Karşılaşılan zorluklar	<i>Bilgi eksikliği</i>	5	<i>Ö2, Ö5, Ö7, Ö11, Ö12</i>
	<i>Bilişim okuryazarlığının düşük olması</i>	1	<i>Ö3,</i>
	<i>Araştırma ve geliştirme çalışmalarında katılımcıların isteksizlikleri</i>	1	<i>Ö3,</i>
	<i>Öğrenci ile yeteri kadar bir araya gelinememesi</i>	1	<i>Ö5,</i>

Zorlukların üstesinden gelme şekli	<i>Araştırma -inceleme, İnternet, Youtube</i>	6	Ö2, Ö3, Ö7, Ö10, Ö11, Ö12
	<i>Rehberlik çalışmaları ve motivasyon</i>	1	Ö3,
	<i>Online görüşmeler</i>	2	Ö5, Ö8
	<i>Yeterli bilgiye sahip öğrenci seçme</i>	9	Ö9
	<i>Dikkatli ve programlı çalışma</i>	1	Ö11

Kullanılan teknolojik araçlar bölümünde, 3D yazıcılar, elektronik kartlar (Arduino, Raspberry Pi), dronlar, bilgisayarlar, internet, telefonlar, tabletler, programlama dilleri ve ölçüm cihazları gibi çeşitli araçların kullanıldığı belirtilmektedir. Bu araçların öğrencilerin proje hazırlama sürecinde aktif olarak kullandığı görülmektedir.

Karşılaşılan zorluklar bölümünde, öğretmenler ve öğrenciler arasında ortak zorluklar bulunmaktadır. Bilgi eksikliği, bilişim okuryazarlığının düşük olması, araştırma ve geliştirme çalışmalarında öğrencilerin isteksizlikleri ve öğrencilerle yeteri kadar bir araya gelinememesi gibi zorluklar belirtilmiştir. Ayrıca, öğrencilerin karşılaştığı sorunlar arasında kullanılan parçaların sorun çıkarması, bilgi eksikliği ve Türkçe kaynak eksikliği de yer almaktadır.

Zorlukların üstesinden gelme şekli bölümünde, araştırma-inceleme, internet kaynakları ve YouTube gibi çevrimiçi kaynaklardan yararlanma, rehberlik çalışmaları ve motivasyon, online görüşmeler, yeterli bilgiye sahip öğrenci seçme, dikkatli ve programlı çalışma gibi çözüm önerileri bulunmaktadır. Bu öneriler, öğrencilerin zorlukları aşmalarına yardımcı olmayı hedeflemektedir.

Öğretmenlerin ifadelerine dayalı olarak önemli görülen alıntılar şu şekildedir:

Ö4 “...Teknolojik araçlar motorundan kumandasına kadar drone sistemleri servo ve DC motorlar Arduino lipopiller. Bu bileşenleri bir arada tutan gövde için üç boyutlu modelleme programları ve yazıcılar tabii takımını oluşturan öğrenciler geçmiş yıllarda KODLAYAP projesi kapsamında bu teknolojik araçların kullanımı konusunda eğitim aldıkları için çok problemle karşılaşmadık...”

Ö10 “... Raspberry pi teknolojilerinden yararlandık. Raspberry pi dört kamera modülü sayesinde görüntüyü işleyebiliyor ve içerisinde bulunan yazılımla birlikte o görüntüyü anlamlandırabiliyor bizim için anlamlı hale getirebiliyor...”

Araştırmada danışman öğretmenlere sorulan sorulardan üçüncüsü “Projenin yürütülmesi esnasında öğrencilerinizin ve sizin zaman yönetimi

anlamında karşılaştığınız güçlükler oldu mu? Bu güçlükleri nasıl aştınız?” şeklindedir. Bu soruya ilişkin bulgular Tablo 6’da sunulmuştur.

Tablo 4

Zaman Yönetimi Anlamında Karşılaştığınız Güçlükler ve Güçlükleri Aşma Yöntemleri

<i>TEMA</i>	<i>KOD</i>	<i>Frekans (f)</i>	<i>Öğretmenler</i>
Güçlükler	<i>Çalışma süresinin az olması ve takvim sıkışıklığı</i>	9	<i>Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö9, Ö11, Ö12, Ö13</i>
	<i>Okul derslerinin yoğunluğu</i>	2	<i>Ö2, Ö7,</i>
	<i>Deprem dolayısıyla tatillerin çok olması</i>	1	<i>Ö8,</i>
	<i>Öğrencilerin rahat davranması</i>	1	<i>Ö10,</i>
Güçlükleri Aşma Yöntemleri	<i>Sıkı ve Planlı Çalışma</i>	8	<i>Ö2, Ö3, Ö6, Ö7, Ö9, Ö11, Ö12, Ö13</i>
	<i>Motivasyon</i>	1	<i>Ö4,</i>
	<i>Online görüşmeler</i>	4	<i>Ö5, Ö8, Ö10, Ö13</i>
Güçlük yaşanmadı		1	<i>Ö1,</i>

Tablodaki verilere göre, öğretmenlerin yaşadığı güçlükler bölümünde en sık karşılaşılan zorluklar “çalışma süresinin az olması ve takvim sıkışıklığı” olarak belirtilmiştir. Bu durum, öğretmenlerin sınırlı zamanları olduğunu ve proje çalışmalarını bu kısıtlamalarla dengelemek zorunda kaldıklarını göstermektedir. Ayrıca, okul derslerinin yoğunluğu, deprem dolayısıyla tatillerin çok olması ve öğrencilerin rahat davranması gibi diğer güçlükler de belirtilmiştir.

Güçlükleri aşma yöntemleri bölümünde ise en sık kullanılan yöntem “sıkı ve planlı çalışma” olarak belirtilmiştir. Öğretmenler, zamanı etkili bir şekilde kullanmak ve projelerin gerektirdiği işleri tamamlamak için planlı bir çalışma yaklaşımını tercih etmektedir. Diğer güçlükleri aşma yöntemleri arasında motivasyon, online görüşmeler ve iletişim de yer almaktadır.

Öğrencilerin perspektifinden bakıldığında, başarılı olduğu durumların çoğunlukla “planlı ve programlı çalışma takvimi” kullanılmasıyla ilişkilendirildiği görülmektedir. Öğrenciler, zaman yönetimini başarılı bir şekilde planlayarak ve çalışmalarını duraklatmadan düzenli bir şekilde ilerleyerek projelerinde başarı elde etmektedir. Ancak,

bazı öğrencilerin çalışmanın duraklaması veya yanlış zaman yönetimi planlaması gibi zorluklarla karşılaştıkları da belirtilmiştir.

Tablo 4, zaman yönetimiyle ilgili güçlükleri ve bu güçlükleri aşma yöntemlerini ortaya koymaktadır. Öğretmenler ve öğrenciler, zaman kısıtlamaları, ders yoğunluğu ve diğer etkenler nedeniyle zorluklar yaşadıklarını ifade etmektedir. Ancak, planlı çalışma, motivasyon, online iletişim ve düzenli takvim kullanımı gibi stratejilerle bu zorlukların üstesinden gelinmektedir. Bu bilgiler, öğretmenlere ve öğrencilere zaman yönetimi becerilerini geliştirmek ve projeleri zamanında tamamlamak için rehberlik sağlayabilir.

Öğretmenlerin ifadelerine dayalı olarak önemli görülen alıntılar şu şekildedir:

Ö2 “...Proje çalışmalarında zaman yönetimi çok önemlidir. Çünkü proje çalışması yapan öğrencilerimiz aynı zamanda okul derslerinden de geri kalmaması gerekmektedir. Bu bağlamda fırsat buldukça hafta sonları çalışmaları yürüterek hafta içi okulda fazla zaman ayırmaksızın sadece değerlendirmelerde bulduğ öğrencimin yaptığı çalışmaları ve proje raporu vb. gibi çalışmalarını hafta sonları inceleyerek eksikleri belirlenmesi ve düzeltilmesi yoluna gidilmiştir. ...”

Ö4 “...öğrencilerle okul dışı zamanlarda çalışmamız gerektiğinden zaman konusunda problem yaşadık. Özellikle okullarda, öğrencilerin sınav kaygıları, ders notu kaygıları, zaman zaman onların yaratıcı birey olmalarının önüne geçti. Bizi ayırdıkları vakti kısıtladı, velilerin özellikle bu konudaki tutumları, tavırları çok önemli bizler için ama ufak dokunuşlar gerekli. ...”

Ö12 “...zaman yönetimi noktasında yaşadığımız problemler oluyor. Çünkü öğrencilerimiz buraya (Bilim Sanat Merkezine) okul dışı aktiviteler için geliyorlar. Özellikle haftanın sadece belirli günleri buraya ulaşabildikleri için bazen sıkıntılar yaşıyoruz...”

Araştırmada danışman öğretmenlere sorulan sorulardan dördüncüsü “Ekip çalışması, işlerin sıralı ilerlemesini sağlama, ekip uyumunu sağlama, problemleri ön görme ve önlem alma konusunda ne tür sıkıntılar yaşadınız? Bu sıkıntıları nasıl aştınız?” şeklindedir. Bu soruya ilişkin bulgular Tablo 5’de sunulmuştur.

Tablo 5

Ekip Çalışması, İşlerin Sıralı İlerlemesini Sağlama, Ekip Uyumunu Sağlama, Problemleri Ön Görme ve Önlem Alma Konusunda Yaşanılan Sıkıntılar ve Bu Sıkıntıları Aşma Yöntemleri

TEMA	KOD	Frekans (f)	Öğretmenler
Yaşanan problem	<i>Ekip içi haberleşme eksikliği</i>	1	Ö5,
	<i>Görev dağılımında eşitsizlik</i>	1	Ö5,
	<i>Öğrencilerin farklı okul ve ilçeden olması</i>	1	Ö6,
	<i>Öğrenci davranışları</i>	2	Ö11,Ö12
Problemleri Aşma Yöntemleri	<i>WhatsApp grupları</i>	1	Ö5,
	<i>Görev dağılımını kişilerin kendi özelliklerine göre yapma</i>	4	Ö5,Ö8,Ö12,Ö13
	<i>Planlı ve özverili çalışma</i>	3	Ö6, Ö7, Ö9
	<i>Öğrenciyi takip ve rehberlik</i>	1	Ö11
Problem yaşanmadı		6	Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö10, Ö13

Tablodaki verilere göre, öğretmenlerin yaşadığı problemler bölümünde birkaç farklı sorun belirtilmiştir. Öncelikle, “ekip içi haberleşme eksikliği” ve “görev dağılımında eşitsizlik” gibi sorunlar öne çıkmaktadır. Bu durumlar, öğrenciler arasında etkili iletişim sağlanamaması ve görevlerin adaletsiz bir şekilde dağıtılmasıyla ilişkilendirilebilir. Ayrıca, öğrencilerin farklı okul ve ilçelerden olmaları ve öğrenci davranışları gibi faktörler de sıkıntılar arasında yer almaktadır.

Problemleri aşma yöntemleri bölümünde, WhatsApp gruplarının iletişimi kolaylaştırmak için kullanıldığı belirtilmektedir. Ayrıca, görev dağılımının kişilerin özelliklerine göre yapılması, planlı ve özverili çalışma, öğrencilerin takibi ve rehberlik gibi stratejiler de kullanılmaktadır.

Tablonun son bölümünde ise “problem yaşanmadı” yanıtı veren öğretmenlerin sayısı 6 olarak belirtilmiştir. Bu, bazı öğretmenlerin ekip çalışması, iş sıralaması, ekip uyumu ve problemlerin öngörülmesi konularında herhangi bir sıkıntı yaşamadıklarını göstermektedir.

Tablo 5, ekip çalışması ve ilgili konularda karşılaşılan problemleri ve bu problemleri aşma yöntemlerini ortaya koymaktadır. İletişim eksikliği, görev dağılımındaki adaletsizlik, farklı öğrenci profilleri ve öğrenci

davranışları gibi sorunlar belirtilmektedir. Ancak, WhatsApp grupları, uygun görev dağılımı, planlı çalışma ve öğrenci takibi gibi stratejilerle bu sorunların üstesinden gelinmektedir.

Öğretmenlerin ifadelerine dayalı olarak önemli görülen alıntılar şu şekildedir:

Ö4 “...ekip çalışması proje fikrinden daha önemliydi. Bizler için takımı kurarken öğrencilerin özellikle bu olgunluğa sahip olmaları için çabaladık yani proje fikri öncesi basit çalışmalarımız oldu. Uyumu arttıracak ekip çalışması öğrencilerin bunu içselleştirmesi bizler için çok önemliydi ve bu süreç içerisinde birbiri açıklarını kapatmalarını sağlamak, ekip çalışmasının hakkını vermelerini sağlamak. Proje fikrinden önce gerçekleştirdiğimiz bir olguydu...”

Ö5 “...Ekip çalışması en zor işlerden bir tanesi, özellikleri ise dengi okullarda hep her öğrenci aynı şekilde ekibin içerisinde yer almıyor ya da aynı motivasyonu göstermiyor. ...Bu ekipler içerisinde bir tane ekip lideri kesinlikle olması gerekiyor. WhatsApp grubu kurarak herkesin birbirinden anında haberleşmesi oluyor. Ayrıca bir tane daha grup kurmalarını istiyorum. Yani benim içinde olmadığım, kendi içlerinde sadece ekibin üyelerinin bir arada olduğu 2. grup oluyor. Öğrencilerin orada danışmandan habersiz daha rahat haberleşebiliyorlar diğer sürdürdüğü her soruya da birbirlerine soracak soruları. Danışmanın olduğu grupta soramıyorlar ama diğer türlü kendi aralarında gruba daha rahat konuşabiliyorlar onu fark ettik. ... görev dağılımı kendi istekleri üzerine olursa daha sonradan herhangi bir problem çıkmıyor ya da görev yerine getirilemediği zaman bunun için daha çok uğraşılıyor ve bir şekilde sonuca varıyor. İstemsiz görevlendirmelerde mümkün olduğu kadar kaçınıyoruz zor görev kolay görev ayrımı oluyor. ...”

Ö5 “...bizim ekip biraz farklıydı. Geniş bir yelpazeden öğrencileri aldık. 3 farklı okuldan da öğrencilerimiz farklı ilçelerden de öğrencilerimiz vardı. Ekip çalışmasında ve uyumu sağlamada bu yüzden birazcık sıkıntı yaşadık açıkçası ama bu sıkıntıyı öğrencilerin yaşlarında birbirine yakın olmasından dolayı bir arkadaşlık ve dayanışma ile hallettik. Bunun için tabii ki özverili çalışma gösterdik. Öğrencilerin kaynaşmasını sağlamak için danışman öğretmen olarak elimden geleni yapmaya çalıştım ...”

Araştırmada danışman öğretmenlere sorulan sorulardan beşincisi “Projenin yürütülmesi esnasında maddi destek anlamında karşılaştığınız güçlükler oldu mu? Bu güçlükleri nasıl aştınız?” şeklindedir. Bu soruya ilişkin bulgular Tablo 6’da sunulmuştur.

Tablo 6*Maddi Destek Anlamında Karşılaşılan Güçlükler*

<i>TEMA</i>	<i>KOD</i>	<i>Frekans (f)</i>	<i>Öğretmenler</i>
Güçlükleri Aşma Yöntemleri	<i>Online görüşme</i>	1	Ö3,
	<i>Kendi imkânları ile</i>	3	Ö5,Ö6,Ö9
	<i>Okul idaresinin katkısı</i>	5	Ö8, Ö9, Ö10, Ö11, Ö13
	<i>Sponsor bulma</i>	2	Ö9,Ö10
Güçlük yaşanmadı		5	Ö1, Ö2, Ö4, Ö7, Ö12

Bu tabloya göre, maddi destek anlamında karşılaşılan güçlüklerin çeşitli yöntemlerle aşmaya çalışıldığı görülmektedir. 3 öğretmen bu güçlükleri kendi imkânlarıyla aşmaya çalışmışlardır. Bu, muhtemelen kendi kişisel kaynaklarını kullanarak, maddi destek sağlama veya öğrencilere ek kaynaklar temin etme gibi çözümleri içermektedir.

Okul idaresinin katkısı ise beş kez belirtilmiştir. Okul idaresinin maddi kaynakları yönlendirme veya öğretmenlere bütçe tahsis etme gibi şekillerde destek sağladığı anlaşılabilir. Bu tür bir destek, öğretmenlerin maddi sıkıntılarını hafifletmek ve öğrencilere daha iyi eğitim imkânları sunmak için önemli bir rol oynamaktadır.

Sponsor bulma da iki kez belirtilmiştir. Bu, okulun dışındaki kaynakları harekete geçirme ve yerel işletmeler, kuruluşlar veya bireylerden maddi destek elde etme sürecini ifade edebilir. Sponsora sahip olmak, okulun daha fazla maddi kaynağa erişim sağlayabilmesini ve öğrencilere daha fazla imkân sunabilmesini sağlayabilir.

Tabloda ayrıca beş durumda güçlük yaşanmadığı belirtilmiştir. Bu durumlar, öğretmenlerin maddi destek anlamında herhangi bir zorlukla karşılaşmadığı durumları ifade eder. Bu öğretmenlerin, öğrencilerine gerekli kaynakları sağlama konusunda rahat bir pozisyonda olduklarını göstermektedir.

Bu tablo, maddi destek konusunda karşılaşılan güçlükleri aşma yöntemlerinin çeşitliliğini ve okul idaresi, öğretmenler ve sponsorlar arasındaki iş birliğinin önemini vurgulamaktadır. Bu şekilde, öğrencilerin projelerine en iyi şekilde destek sağlanmaya çalışılmaktadır.

Öğretmenlerin ifadelerine dayalı olarak önemli görülen alıntılar şu şekildedir:

Ö3 "...projenin yürütülmesinde ziyaret etmek istediğimiz daha fazla okul olması, daha fazla öğrenci ile iletişim kurulmasını istememiz dönemin yakıt fiyatlarındaki pahalılık ve pandemi şartları gereği zorlaştı. Bunun yerine bilişim teknolojilerini kullanarak farklı okullardaki öğretmenlerden online görüşerek yardım alarak projenin ihtiyaç duyduğu verileri elde etmeye çalıştık..."

Ö5 "...maddi destek hiçbir yerden alamadık. Tamimiyle kendi cebimden karşıladım. Birçok masrafı, araç, ulaşım çoğunu kendi cebimden karşıladım ... Ama bilim sanat merkezinde çalıştığım zamanda maddi ve alet bakımından hiçbir eksikliğimiz yoktu. Eksikliğimiz olduğunda müdürümüz sağ olsun. Bu konuları en kısa sürede aşiyordu..."

Ö8 "...projemiz daha çok yazılım üzerine teknolojik araç üzerine olduğundan dolayı tabii ki maddi anlamda sıkıntılarımız oldu. Yalnız bu maddi anlamdaki sıkıntılarımızı karşılarken okul idareemiz sağ olsun bize ciddi anlamda destekte bulundular..."

Araştırmada danışman öğretmenlere sorulan sorulardan altıncısı "Proje yürütme sürecinde malzeme tedariki konusunda zorluklar yaşadınız mı? Yaşadıysanız hangi zorluklarla karşılaştınız? Karşılaştıysanız nasıl çözdünüz?" şeklindedir. Bu soruya ilişkin bulgular Tablo 7'de sunulmuştur.

Tablo 7

Malzeme Tedariki Konusunda Karşılaşılan Güçlükler

<i>TEMA</i>	<i>KOD</i>	<i>Frekans (f)</i>	<i>Öğretmenler</i>
Karşılaşılan zorluklar	<i>Okullardaki bilgisayar eksikliği</i>	<i>1</i>	<i>Ö3,</i>
	<i>Malzemelerin pahalılığı</i>	<i>3</i>	<i>Ö5,Ö8, Ö11</i>
	<i>Türkiye'de olmaması</i>	<i>1</i>	<i>Ö6,</i>
	<i>Malzemenin yerelde bulunamaması</i>	<i>1</i>	<i>Ö10,</i>
Zorlukları Aşma Yöntemleri	<i>Ödünç malzeme alma</i>	<i>2</i>	<i>Ö3,Ö9</i>
	<i>Pahalı malzemeleri dikkatli kullanma</i>	<i>1</i>	<i>Ö5,</i>
	<i>Yurtdışından satın alma</i>	<i>1</i>	<i>Ö6,</i>
	<i>Okul idaresinin katkısı</i>	<i>3</i>	<i>Ö8,Ö11,Ö13</i>
	<i>İnternette satın alma</i>	<i>1</i>	<i>Ö10</i>

<i>Sponsor bulma</i>	<i>1</i>	<i>Ö13</i>
Zorluk yaşanmadı	5	Ö1, Ö2, Ö4, Ö7, Ö12

Tabloya göre, öğretmenlerin malzeme tedariki konusunda farklı zorluklarla karşılaştıkları görülmektedir.

En düşük frekansta karşılaşılan zorluk, okullardaki bilgisayar eksikliğidir ve sadece bir öğretmen tarafından belirtilmiştir. Bu durum, bazı okullarda bilgisayarların yetersiz olması veya hiç olmaması anlamına gelir. Bu, öğrencilerin bilgisayar tabanlı eğitim imkânlarından yeterince yararlanamadığı anlamına gelebilir.

Malzemelerin pahalılığı ise üç kez belirtilmiştir. Bu, öğretmenlerin malzemeleri satın alırken yüksek fiyatlarla karşılaştığını gösterir. Bu durum, okulların sınırlı bütçeleriyle uyumlu olmayabilir ve öğretmenleri malzeme temininde kısıtlamalarla karşı karşıya bırakabilir.

Tabloda, Türkiye'de belirli bir malzemenin bulunmaması ve malzemenin yerelde bulunamaması gibi iki kez karşılaşılan zorluklar da yer almaktadır. Bu durumlar, bazı öğretmenlerin ihtiyaç duydukları belirli malzemeleri temin etmekte zorluk yaşadıklarını göstermektedir.

Malzeme tedariki konusundaki zorlukları aşma yöntemleri arasında, öğretmenlerin ödünç malzeme alma, pahalı malzemeleri dikkatli kullanma, yurtdışından satın alma, okul idaresinin katkısı, internetten satın alma ve sponsor bulma gibi çeşitli yöntemler olduğu görülmektedir. Bu yöntemler, öğretmenlerin malzeme eksikliklerini gidermek veya daha uygun fiyatlarla malzemeleri temin etmek için çeşitli kaynaklara başvurduklarını gösterir.

Son olarak, tabloda beş durumda zorluk yaşanmadığı belirtilmiştir. Bu durumlar, bazı öğretmenlerin malzeme tedariki konusunda herhangi bir zorlukla karşılaşmadıklarını gösterir. Bu öğretmenlerin, gerekli malzemeleri kolaylıkla temin edebildikleri ve öğrencilerine gereken kaynakları sunmak konusunda rahat oldukları anlaşılabilir.

Öğretmenlerin ifadelerine dayalı olarak önemli görülen alıntılar şu şekildedir:

Ö3 "...probleme çözüm önerisi getirmek için üretilen oyunun farklı okullardaki öğrencilere oynatılması ve oyun öncesi/sonrasında bilgilerin elde edilmesi gerekmektedir. Okulların yeterli bilgisayar imkânının bulunmamasından dolayı İl ARGE biriminden tabletler ödünç alınarak oyun öğrencilere oynatılabiliştir..."

Ö5 "...özellikle pahalı cihazlar almamız gerektiğinde biraz daha zaman alıyordu. Geç elimize ulaşıyordu ama bir şekilde ikili ilişkilerle işte

idaremiz sağ olsun Bilim sanat merkezi bu işin çoğunu çözüyordu ama çalıştığım meslek lisesinde maalesef malzeme tedarikini yapamıyorduk mümkün olduğu kadar dikkatli kullanıyorduk ama bilim sanat merkezinde daha spesifik cihazlar alabiliyorduk özellikle işimize yarayacak işte motorlardır kontrol kartlarıdır görüntü işleme kartlarıdır bunları rahatlıkla sağlayabildik...”

Ö6 “...Malzeme tedariki ülkemizde zaten ham madde konusunda bor minerali birinci sırada olduğu için borda sıkıntı yaşamadık. Ancak hava kalitesi ölçüm cihazı Türkiye’de üretilmediği için bunu yurt dışından tedarik ettik. Yurtdışı bir siteden sipariş üzerine getirdik...”

Araştırmada danışman öğretmenlere sorulan sorulardan yedincisi “Projenizle ilgili mevcut bilgi eksikliğini giderme anlamında gerekli materyal ve eğitimlere ulaşmada sıkıntılar yaşadınız mı? Yaşadıysanız ne şekilde çözdünüz?” şeklindedir. Bu soruya ilişkin bulgular Tablo 8’de sunulmuştur.

Tablo 8

Bilgi Eksikliğini Giderme Anlamında Gerekli Materyal ve Eğitimlere Ulaşmada Karşılaşılan Sıkıntılar

TEMA	KOD	Frekans (f)	Öğretmenler
Sıkıntıları	<i>Makaleler, Uzman ve akademisyen görüşü</i>	6	<i>Ö5, Ö8, Ö9, Ö10, Ö12, Ö13</i>
Aşma Yöntemleri	<i>İnternet, Youtube</i>	5	<i>Ö5, Ö6, Ö8, Ö9, Ö10</i>
	<i>Çözüm bulunamadı</i>	1	<i>Ö7,</i>
Sıkıntı yaşanmadı		5	<i>Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö11</i>

Tabloya göre, öğretmenlerin bilgi eksikliğini giderme konusunda farklı sıkıntılarla karşılaştıkları görülmektedir. En yaygın olarak belirtilen yöntem, makaleler, uzman ve akademisyen görüşlerinden yararlanmaktır ve bu yöntem altı kez belirtilmiştir. Bu, öğretmenlerin güncel araştırmalara, uzman görüşlerine ve akademik kaynaklara başvurarak bilgi eksikliklerini gidermeye çalıştıklarını gösterir. Bu şekilde, öğretmenlerin daha derinlemesine bilgi ve pedagojik yaklaşımlar konusunda kendilerini geliştirmeleri amaçlanmaktadır.

İkinci en yaygın yöntem ise internet ve YouTube’dur ve bu yöntem beş kez belirtilmiştir. Öğretmenler, internetin sunduğu geniş bilgi kaynaklarına ve eğitim videolarına başvurarak bilgi eksikliklerini gidermeye

çalışmaktadır. İnternetin erişilebilirliği ve çeşitli kaynaklara kolay erişim sağlaması, öğretmenlere bilgiye hızlı bir şekilde ulaşma imkânı sunmaktadır.

Tabloda ayrıca bir durumda çözüm bulunamadığı belirtilmiştir. Bu durumda, öğretmenlerin bilgi eksikliğini gidermek için uygun bir yöntem veya kaynak bulamadıkları anlaşılabilir. Bu, bazı öğretmenlerin bilgiye ulaşmada veya bilgi kaynaklarını etkili bir şekilde kullanmada zorluk yaşadığını gösterebilir.

Son olarak, tabloda beş durumda sıkıntı yaşanmadığı belirtilmiştir. Bu durumlar, bazı öğretmenlerin bilgi eksikliğini giderme konusunda herhangi bir sıkıntı yaşamadıklarını gösterir. Bu öğretmenlerin, gereken materyal ve eğitim kaynaklarına kolaylıkla ulaştıkları ve bilgiye erişim konusunda rahat oldukları anlaşılabilir.

Bu tablo, öğretmenlerin bilgi eksikliğini giderme konusunda karşılaştıkları sıkıntıları ve bu sıkıntıları aşma yöntemlerini göstererek, öğretmenlerin kendilerini sürekli olarak geliştirmek için farklı kaynaklara başvurduklarını ve teknolojinin bu süreçte önemli bir rol oynadığını vurgulamaktadır.

Öğretmenlerin ifadelerine dayalı olarak önemli görülen alıntılar şu şekildedir:

Ö7 “...bazı yazılım dili gerektiren işte bizim bilgimizin eksik olduğu programlarda problemler yaşadık. İşte bunlardan en başta bahsetmiştim blender programı bizim daha önce bilgimizin olmadığı bir yazılım bir arazi görüntüsünün animasyon şeklinde ya da bir köyün animasyon şeklinde tekrardan oluşturulup onu bilgisayar ortamında üç boyutlu şekilde aktarmakla ilgili problemi zor aştık ya da tam olarak hala halledebilmiş değiliz. ...”

Ö8 “...bilgi eksikliklerini gidermek anlamında YouTube videolarından yararlandık bu akıllı ev projesi geliştirdiğimiz için tabii ki Google’da akıllı evle ilgili yapılmış olan önceki projeleri araştırdık. Yazılan makalelere dergilere baktık. Buradan hareketle biz de kendi projemizi oluşturmaya çalıştık. ...”

Ö8 “...genellikle interneti kullanıyoruz. Özellikle de YouTube’dan var olan malzemelerin videoları çok fazla var. Onu kendimize nasıl kendi projemize nasıl entegre edebiliriz konusunda bazı sıkıntılar yaşıyoruz. Bunu da işte yine eğitim videolarından ya da işte diğer öğretmen arkadaşlarımdan danışabileceğim, öğretmen arkadaşlarımdan konuşarak istişare ederek bir yol belirlemeye çalışıyoruz...”

Araştırmada danışman öğretmenlere sorulan sorulardan sekizincisi “Proje hazırlama sürecinde okul idaresinden destek almada sıkıntı yaşadınız

mı? Aldığınız destek seviyesinin proje sürecine etkisi ne şekilde oldu?” şeklindedir. Bu soruya ilişkin bulgular Tablo 9’da sunulmuştur.

Tablo 9

Okul İdaresinden Destek Almada Yaşanılan Sıkıntılar ve Desteğin Sürece Etkisi

<i>TEMA</i>	<i>KOD</i>	<i>Frekans (f)</i>	<i>Öğretmenler</i>
Desteğin Sürece Etkisi	<i>Süreci kolaylaştırması</i>	11	Ö2, Ö3, Ö4, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9, Ö10, Ö11, Ö12, Ö13
	<i>Teşvik etmesi</i>	1	Ö10,
Destek alınmadı		2	Ö1, Ö5,

Tabloya göre, öğretmenlerin okul idaresinden destek alma konusunda farklı sıkıntılar yaşadığı ve bu desteklerin sürece etkilerinin olduğu görülmektedir. Destek almadığı belirtilen öğretmen sayısı 2’dir. Bu durum, bazı öğretmenlerin okul idaresinden yeterli destek alamadığını ve bu nedenle sıkıntı yaşadığını göstermektedir.

Öte yandan, desteğin sürece etkisi üzerinde yoğunlaşan tabloda, destekleyici bir okul idaresinin süreci kolaylaştırdığı belirtilmektedir. Bu durum, öğretmenlerin okul idaresinin destekleri sayesinde işlerini daha etkin bir şekilde yapabildiğini ve çeşitli zorlukların üstesinden gelmelerine yardımcı olduğunu gösterir. Destekleyici bir okul idaresi, öğretmenleri teşvik ederek, gereksinimleri için kaynak sağlayarak, profesyonel gelişim fırsatları sunarak ve iş birliğini teşvik ederek öğretim sürecini geliştirebilir.

Bununla birlikte, destek alan öğretmenlerin belirttiği desteklerin sürece etkisi üzerinde durulmuştur. Bu durumda, destekleyici bir okul idaresinin süreci kolaylaştırdığı ve öğretmenleri teşvik ettiği vurgulanmaktadır. Desteklerin sürece etkisi, öğretmenlerin daha etkin bir şekilde görevlerini yerine getirmesine, öğrencilerin daha iyi eğitim imkânlarına erişmesine ve okulun genel performansının iyileşmesine katkıda bulunabilir.

Tablo, okul idaresinin öğretmenlere sağladığı desteklerin önemini vurgulamaktadır. Destekleyici bir okul idaresi, öğretmenlerin motivasyonunu artırabilir, iş birliğini teşvik edebilir ve öğretim sürecini iyileştirmek için gerekli kaynakları sağlayabilir. Bu da öğretmenlerin daha iyi bir çalışma ortamında etkili bir şekilde görev yapmalarına olanak tanır ve sonuç olarak öğrencilere daha iyi bir eğitim deneyimi sunulabilir.

Öğretmenlerin ifadelerine dayalı olarak önemli görülen alıntılar şu şekildedir:

Ö5 “...çalıştığım kurumlarda hemen hemen hiç destek almadım diyebilirim. Genellikle kendi bütçeme ile hallettim ya da projenin bütçesi varsa oradan genelde çözmeye çalıştım ...”

Ö6 “...okul idaresi hani laboratuvar olsun, okuldaki imkanlar olsun, yani kullanmamıza izin verdi. Herhangi bir sıkıntı yaşamadık. Yani aldığımız destek proje sürecine etkisi olumlu oldu ...”

Ö8 “...okul idaremiz olumlu yönde bize destek verdi. Projeye katılan öğrencilerimize motive anlamında olsun projemize hazırlarken parça anlamında olsun bize maddi desteklerini hiçbir zaman esirgemediler. Bu da projemizi biz sunarken derece almamızda olumlu etkisi oldu. ...”

Araştırmada danışman öğretmenlere sorulan sorulardan dokuzuncusu “Proje hazırlama sürecinde üniversite ve akademisyen iş birliğine ihtiyaç duydunuz mu? İş birliği yapmadıysanız bunun eksikliğini yaşadınız mı, yaptıysanız ne tür faydalarını gördünüz? İş birliği esnasında ne tür sorunlar yaşadınız?” şeklindedir. Bu soruya ilişkin bulgular Tablo 10’da sunulmuştur.

Tablo 10

Üniversite ve Akademisyen İş Birliği

<i>TEMA</i>	<i>KOD</i>	<i>Frekans (f)</i>	<i>Öğretmenler</i>
Yaptıysanız ne tür faydalarını gördünüz?	<i>Yapılan prova ve görüşmelerle çalışmadaki eksikler görüldü, dönüt verildi</i>	6	Ö3, Ö7, Ö8, Ö9, Ö12, Ö13
	<i>Raporlama sürecine olumlu katkısı</i>	1	Ö4,
	<i>Fayda göremedik</i>	1	Ö5,
	<i>Eğitim alınması</i>	1	Ö11,
İş birliği esnasında yaşanan sorunlar	<i>Gerekli destek alınamadı</i>	2	Ö5, Ö10
İhtiyaç duyulmadı	<i>Eksikliği yaşanmadı</i>	3	Ö1, Ö2, Ö6

İş birliği yapıldığında, öğretmenlerin çoğunluğu çalışmalarda meydana gelen eksiklikleri belirlemek ve dönüt almak için provaya ve

görüşmelere katıldıklarını belirtmişlerdir. Bu süreç, öğretmenlere çalışmalarındaki zayıf noktaları görmeleri ve geliştirmeleri için fırsat sunmuştur. Ayrıca, bir öğretmen, iş birliğinin raporlama sürecine olumlu katkı sağladığını ifade etmiştir.

Bununla birlikte, bazı öğretmenler iş birliğinin kendilerine fayda sağlamadığını belirtmişlerdir. Bunun nedenleri belirtilmemiş olsa da iş birliğinin beklentileri karşılamadığı veya gereken desteğin sağlanamadığı düşünülebilir.

Öğretmenler arasında iş birliği esnasında yaşanan sorunlara da değinilmiştir. İki öğretmen, gereken desteklerin alınmadığından bahsetmişlerdir. Bu durum, iş birliği sürecinin tam anlamıyla verimli olmasını engelleyebilir. Diğer yandan, üç öğretmen ise ihtiyaç duyulmadığını ve herhangi bir eksiklik yaşanmadığını belirtmiştir.

Tablo 10, üniversite ve akademisyen iş birliğinin potansiyel faydalarını ve yaşanan sorunları göstermektedir. Faydalı bir iş birliği, öğretmenlerin çalışmalarındaki eksiklikleri tespit etmelerini, dönüt almalarını ve gelişimlerini desteklemelerini sağlayabilir. Ancak, iş birliği sürecinde eksikliklerin giderilmemesi veya gereken desteklerin sağlanmaması sorunlara yol açabilir. Bu nedenle, iş birliği sürecinde her iki tarafın da karşılıklı anlayış, iletişim ve destek sağlama önemlidir.

Öğretmenlerin ifadelerine dayalı olarak önemli görülen alıntılar şu şekildedir:

Ö3 "...ihtiyaç duyduğumuz bilgileri probleme çözüm önerisi getiren akademik çalışmalardan elde ettik. İncelediğimiz birçok makale örneği çalışmamıza yön vermemizi sağladı. Ayrıca ARGE birimi tarafından gerçekleştirilen prova çalışmalarında iletişim kurma şansımız olduğu akademisyenlerimizin yönlendirmeleri ile proje çalışmalarımızın eksiklerini tamamladık. ..."

Ö5 "...akademisyenlerle görüşme imkânımız oldu, ihtiyacımız da oldu fakat yapacağımız görüşmeler pek olumlu sonuçlanmadı. ... örneğin hazırladığımız dronun haberleşmesi ile ilgili yer istasyonu ve dron, havadaki dronun haberleşmesi ile ilgili elektronik haberleşme mühendisleri ile görüştük sağ olsun bizi kabul ettiler fakat ya biz anlatamadık ne istediğimizi ya da onlar tam anlayamadılar. Bir yerdeki cihazın yerdeki yer istasyonunu havadaki durumu haberleştirebilecek hangi cihazlar var? Sorusuna bile net cevap alamadık..."

"...Sualtı aracında kullanacağımız pervanelerin işte kaç kanat olacağı kanat açıklıkları nasıl olsun, kanat açıları nasıl olsun gibi sorulara yanıt almak için gittik Bir Denizcilik fakültesini. Burada bir profesör hocamızla görüştük. Fakat ısrarla sormamıza rağmen yani bir kanat açısının neye göre değiştiği, kaç kanat olması gerektiği işte aracın boyutu şu kadarına

kadar itki üretmesi gerekiyor. Bunları nasıl hesaplayabilir? Soruların hiçbirisini düzgün cevap alamadık...”

Ö8 “...kişisel olarak ben akademisyenlerle herhangi bir iş birliği yapmadım. Lakin Trabzon il Milli Eğitim Müdürlüğü ARGE bölümü akademisyenlerle bizi bir araya getirerek bölge sunum öncesinde prova yapmamıza imkân sağladılar. Bu provalarda öğrencilerim hem heyecanlarını attılar hem de projelerimizdeki eksiklikleri akademisyenler bize söyleyerek projemizdeki eksiklikleri gidererek bölge finaline daha iyi hazırlanmamıza aza olanak sağladılar. ...”

Ö10 “...Evet ancak istediğimiz bilgiye orada ulaşamadık. Yani bizim alanımızda çalışan, bizi anlayabilecek akademisyen bulamadık orada açıkçası. Dolayısıyla biraz araştırdıktan sonra vazgeçtik. Başka projelerde üniversite desteği almıştım. Onlar daha çok teorik konularda bize yardımcı oluyorlar. Ya da bir deney yapmak istediğimizde mesela imkanlarını sağlıyorlar. Laboratuvar imkanlarını sağlıyorlar ama elektronik ve yazılım anlamında çok bir destek alamadık...”

Araştırmada danışman öğretmenlere sorulan sorulardan onuncusu “Öğrencilerinizin finalde projelerinin sunumu öncesi ve esnasında zorluklar yaşadığını düşünüyor musunuz? Yaşadırlarsa hangi zorluklarla karşılaştıklarını düşünüyorsunuz?” şeklindedir. Bu soruya ilişkin bulgular Tablo 11’de sunulmuştur.

Tablo 11

Öğrencilerinizin Finalde Projelerinin Sunumu Öncesi ve Esnasında Yaşanan Zorluklar

<i>TEMA</i>	<i>KOD</i>	<i>Frekans (f)</i>	<i>Öğretmenler</i>
Hangi zorluklar yaşandı?	<i>Fiziksel şartlar</i>	1	<i>Ö4,</i>
	<i>Heyecan</i>	6	<i>Ö5, Ö6, Ö8, Ö9, Ö10, Ö13</i>
	<i>Jüri tutumları</i>	2	<i>Ö7, Ö12</i>
Zorluk yaşanmadı?		3	<i>Ö1, Ö2, Ö3,</i>

Tablo 11, öğrencilerin final projelerinin sunumu öncesinde ve sırasında yaşadıkları zorlukları içermektedir. Öğretmenlerin verdiği bilgilere göre, fiziksel şartlar konusunda sadece bir öğretmen zorluk yaşandığını belirtmiştir. Bu, projelerin sunumunun gerçekleştirileceği fiziksel ortamın uygun olmaması veya bazı teknik sorunların yaşanması gibi durumları kapsayabilir.

Öğretmenlerin çoğunluğu, öğrencilerin projelerinin sunumu öncesinde ve sırasında heyecan yaşadıklarını belirtmişlerdir. Heyecan,

öğrencilerin sunum yapacakları konuya olan önemli bir ilgi duymalarından kaynaklanabilir. Ancak, bazı öğrenciler için heyecan, sunum yapma becerileri veya performansları konusunda endişeleri de beraberinde getirebilir.

İki öğretmen ise jüri tutumlarından kaynaklı zorluklardan bahsetmişlerdir. Jüri üyelerinin tutumları, öğrencilerin sunumlarına karşı nasıl tepki verdikleri ve değerlendirmelerindeki tarafsızlık gibi unsurları kapsayabilir. Bu durum, öğrencilerin sunumlarını yaparken jüri üyelerinin tutumlarının etkileyici veya olumsuz olması nedeniyle zorluklar yaşanmasına sebep olabilir.

Buna ek olarak, üç öğretmen zorluk yaşanmadığını belirtmiştir. Bu öğretmenler, öğrencilerin projelerinin sunumu öncesinde veya sırasında herhangi bir zorlukla karşılaşmadıklarını ifade etmişlerdir.

Tablo 11, öğrencilerin final projelerinin sunumu öncesinde ve sırasında yaşanan zorlukları göstermektedir. Fiziksel şartlar, heyecan ve jüri tutumları öğrencilerin karşılaştığı potansiyel zorlukları yansıtmaktadır. Öğrencilerin heyecanlarını yönetebilmeleri ve sunum yaparken kendilerine güvenebilmeleri için destek sağlanması önemlidir. Ayrıca, jüri üyelerinin tarafsız ve yapıcı tutumları da öğrencilerin sunum deneyimlerini olumlu yönde etkileyebilir.

Öğretmenlerin ifadelerine dayalı olarak önemli görülen alıntılar şu şekildedir:

Ö5 “...Proje sunumunda öğrenciler en çok heyecanlarına yenik düşüyorlar. En büyük sorunları ilk defa jürinin karşısına çıkıyorsa gerçekten zorlanıyor. Ne kadar proje hâkim olursa olsun kendini ifade etmekte ya da projeyi anlatmakta yapabilirim yapamam gibi soruları sürekli kendilerine sordukları için heyecanlanıyorlar haliyle. Bu da tabii sunumlarına yansıyor. Biz bu konuda öğrencilerin mümkün olduğu kadar motive etmeye çalışıyoruz. Nefes egzersizleri çok önemli. Burada sunum esasına girmeden önce derin nefes almaları gerekiyor. Çünkü heyecan nefes almalarını engelliyor. Bu da kelimelerini ya da cümle kurmalarını çok büyük engel oluyor ...”

Ö6 “...Öğrencilerimiz proje konusunda daha önce bu tarz yarışmalara katılmadıkları için fazlasıyla heyecanlıydılar. Heyecanlarını yatıştırmak da onları motive etmekte zorlandım. Açıkçası şöyle bir şey olsaydı, öğrencilere bir rehberlik servisi kontrolünde bu sunumları çalıştırabilseydik rehberlik, yani psikolojik danışman gibi okul rehberlik öğretmeniyle daha fazla iş birliğinde bulunabilseydik atlatabilirdik diye düşünüyorum. ...”

Ö11 “...planlı düzgün şekilde çalışırsanız bu sorun çok yaşanmıyor. Ama şöyle bir durum var: öğrencilerin öğrenci yani ekipteki öğrencilerin her

biri hepsi çok iyi sunum yapacak diye bir durum da yok. Kimisi kendisini daha iyi ifade edebiliyor, kimisi zamanla daha iyi oluyor. Onun için çok baskı yapmamak lazım. Öncelikli olarak daha kendini daha iyi ifade edebilen yaşı biraz daha büyük lise dört diyelim mesela daha böyle kendi ifade edebilen öğrenciler olabiliyor bu konuda çok baskı yapmamak lazım. ...”

Araştırmada danışman öğretmenlere sorulan sorulardan on birincisi “Final sürecinde ekip olarak ulaşım ve konaklama konusunda zorluklar yaşadınız mı? Yaşadıysanız hangi tür sıkıntılar yaşadınız? Bu sıkıntılar sürece nasıl etki etti?” şeklindedir. Bu soruya ilişkin bulgular Tablo 12’de sunulmuştur.

Tablo 12

Ulaşım ve Konaklama Konusunda Yaşanan Zorluklar

<i>TEMA</i>	<i>KOD</i>	<i>Frekans (f)</i>	<i>Öğretmenler</i>
Hangi zorluklar yaşandı?	<i>Sınırlı sayıda kişinin karşılanması</i>	2	Ö1,Ö10
	<i>Ekibin farklı yerlerde konaklaması</i>	2	Ö4,Ö10
	<i>Aynı odayı tanımadıkları insanlarla paylaşma</i>	1	Ö6,
	<i>Şahsi araçla yapılan masrafi karşılamaması</i>	1	Ö6,
	<i>Verilen bütçenin az olması</i>	1	Ö11,
Yaşanan zorluklar sürece nasıl etki etti?	<i>Sonuca etki etmedi</i>	2	Ö1, Ö6
Zorluk yaşanmadı		7	Ö2, Ö3, Ö5, Ö7, Ö8, Ö9, Ö12

Ulaşım ve konaklama konusunda yaşanan zorluklarla ilgili Tablo 14’e göre, çeşitli zorluklar belirtilmiştir. İlk olarak, sınırlı sayıda kişinin karşılanması zorluğu iki kez belirtilmiştir ve öğretmenler tarafından dile getirilmiştir. Bu durum, sınırlı bir bütçe veya diğer kısıtlamalar nedeniyle tüm katılımcıların ulaşım ve konaklama ihtiyaçlarının karşılanmasında zorluklar yaşandığını göstermektedir.

İkinci olarak, ekibin farklı yerlerde konaklaması zorluğu da iki kez belirtilmiştir ve Öğretmenler tarafından vurgulanmıştır. Bu durum, ekip üyelerinin farklı konaklama yerlerinde kalması ve dolayısıyla iletişim ve koordinasyon açısından zorluklar yaşanmasına neden olmuş olabilir.

Aynı odayı tanımadıkları insanlarla paylaşma ve şahsi araçla yapılan masrafin karşılanmaması zorlukları da belirtilmiştir. Öğretmenler tarafından dile getirilen bu zorluklar, konaklama düzenlemeleriyle ilgili bazı rahatsızlıklar ve mali yüklerin bireysel olarak karşılanması gerekliliğini göstermektedir.

Son olarak, verilen bütçenin az olması da bir zorluk olarak belirtilmiştir. Bu durum, sınırlı bir bütçeyle ulaşım ve konaklama gereksinimlerini karşılamak için kısıtlamaların olduğunu ve bazı zorluklarla karşılaşıldığını göstermektedir.

Ancak, Tablo 12'ye göre, yaşanan zorlukların sürece etki etmediği ve çoğu durumda zorluk yaşanmadığı da belirtilmiştir. Yedi kez zorluk yaşanmadığı ifade edilmiştir ve bu da konuyla ilgili genel bir eğilimi göstermektedir.

Öğretmenlerin ifadelerine dayalı olarak önemli görülen alıntılar şu şekildedir:

Ö4 "...daha önceki yıllarda katıldığımız yarışmalarda özellikle kız öğrencilerin ayrı yurttta, erkek öğrencilerin ayrı yurttta ve danışmanların da onlardan daha ayrı bir yurttta kalması sebebiyle iletişim kopukluğu olduğu öğrenciler ve danışman öğretmenler arasında sadece yarışma alanında iletişim halinde. Önceki yıllarda bu konuda tecrübeli olduğumuz için bu yıl velilerle iş birliği yaparak konaklamaları bir arada sağlayacak şekilde bir planlama yaptık ve oldukça keyifli oldu. ..."

Ö6 "...Teknofestde Samsun'a ulaşım kişisel aracımızla sağlandığı için ulaşımda sıkıntı yaşadık. Ekonomik olarak biraz yük oldu açıkçası bize. Çünkü uçak bileti karşılanıyordu otobüs bileti de karşılandı ama kendi aracıyla gidenlerin ücreti karşılanmadığı için ulaşımda sıkıntı yaşadık. Ayrıca konaklamada ise öğrenci yurdunda yurt ortamında fazla kişilerle tanımadığımız insanlarla birlikte aynı odayı paylaştığımız için bir sıkıntı yaşadık. ..."

Araştırmada danışman öğretmenlere sorulan on ikinci soru "Buradaki sorulara ek olarak benim sormadığım ama sizin hatırladığımız sorun var mı? Varsa bu sorunu nasıl çözdünüz ve bugün olsa nasıl tedbir alırsınız?" şeklindedir. Danışman öğretmen ve öğrenciye sorulan bu soru benzerlik gösterdiğinden dolayı anlamlandırmak adına aynı tabloda verilmiştir. Bu soruya ilişkin bulgular Tablo 13'te sunulmuştur.

Tablo 13*Yaşadığınız Başka Sorunlar ve Çözüm Önerileri*

TEMA	KOD	Frekans (f)	Öğretmenler
Sorunlar	<i>Hakemlerin (jürilerin) eksik ya da hatalı değerlendirilmesi</i>	1	Ö3,
	<i>Ödüllendirmenin eksik olması</i>	1	Ö3,
	<i>Okullarda proje derslerinin olmaması</i>	2	Ö5, Ö6
	<i>Sunumun zomdan yapılması</i>	1	Ö8
	<i>Zaman yönetimi</i>	1	Ö10
	<i>Ulaşım</i>	1	Ö11
	<i>Finallerde materyallerin taşınması</i>	1	Ö12
	<i>Öğrencinin sadece bir projede yer alabilmesi</i>	1	Ö13
Çözüm önerileri ve alınacak tedbirler	<i>Motivasyon sağlayan ödüllerin dağıtılması</i>	1	Ö3,
	<i>Okullarda proje dersinin okutulması</i>	2	Ö5, Ö6
	<i>Derece yapan öğrencilerin başvuru yapan öğrencilerle buluşturulması</i>	1	Ö7
	<i>Planlı çalışma</i>	1	Ö11
	<i>Portatif malzeme</i>	1	Ö12
Sorun yok		3	Ö1, Ö2, Ö4,

İlk olarak, sorunlar kısmında hakemlerin eksik ya da hatalı değerlendirilmesi ile ödüllendirmenin eksik olması sorunu birer kez belirtilmiştir. Öğretmenler bu sorunlara dikkat çekerek, adil ve doğru

değerlendirmelerin yapılması ve motivasyonu artıracak ödüllerin daha etkin bir şekilde dağıtılması gerektiğini ifade etmişlerdir.

Diğer bir sorun olarak, okullarda proje derslerinin olmaması iki kez belirtilmiştir. Öğretmenler, proje derslerinin okullarda yer almasının öğrencilerin projelerine daha fazla zaman ve kaynak ayırabilmelerini sağlayacağını ifade etmişlerdir.

Sunumun zomdan yapılması, zaman yönetimi, ulaşım, finallerde materyallerin taşınması ve öğrencinin sadece bir projede yer alabilmesi gibi diğer sorunlar da tabloda belirtilmiştir. Bu sorunlar, sunumların daha etkili bir şekilde gerçekleştirilmesi, zaman yönetimi becerilerinin geliştirilmesi, ulaşım sorunlarının çözülmesi, materyal taşıma kolaylığı ve öğrencilere birden fazla projede yer alma fırsatı sağlanması gibi çözümleri gerektirebilir.

Çözüm önerileri ve alınacak tedbirler kısmında, motivasyon sağlayan ödüllerin dağıtılması, okullarda proje dersinin okutulması, derece yapan öğrencilerin başvuru yapan öğrencilerle buluşturulması, planlı çalışma ve portatif malzemelerin kullanımı gibi öneriler belirtilmiştir. Bu öneriler, katılımcıların daha motive olmalarını sağlayacak teşviklerin sunulması, proje çalışmalarının desteklenmesi, başarılı öğrencilerin deneyimlerini diğer öğrencilerle paylaşmalarının sağlanması, zaman yönetimi becerilerinin geliştirilmesi ve taşınabilir malzemelerin kullanılmasıyla sorunların çözülmesine yönelik adımları içermektedir.

Son olarak, öğrencilerin sorunlar ve çözüm önerileri kısmında, heyecan, tecrübe eksikliği ve zaman yönetimi gibi sorunlar belirtilmiştir. Öğrenciler, derece yapan öğrencilerin başvuru yapan öğrencilerle buluşturulması gibi bir çözüm önerisine değinmişlerdir.

Tabloya göre, bazı katılımcılar tarafından sorun olmadığı ifade edilmiştir. Bu durumda, bu katılımcılar belirtilen sorunları yaşamadıklarını belirtmişlerdir.

Öğretmenlerin ifadelerine dayalı olarak önemli görülen alıntılar şu şekildedir:

Ö5 “...eğitim öğretim sistemi içerisinde bu tip çalışmaları yapacak öğrencilere zaman ayrılmaması yani okuldan arta kalan zamanda proje çalışması yapıyoruz. Yani bunun için haftanın belli bir günün öğleden sonrası ya da sadece bizim öğrencilerim için değil, bütün öğrenciler için bu tür proje çalışmalarına eğer ayrılabilirse arta kalan zamanları kullanmaktansa, sırf bu iş için ayrılmış zamanı kullanmak daha verimli olacağı düşüncesindeyim. ...”

Ö6 “...okuldaki öğrencilerin projeye teşvik edilmesinde temel bir sıkıntı var. Yani öğrencilerin ilgisi merakı projeye arttırılmalı ve hatta ortaokulda ve ilkokulda hatta başlanarak proje dersi gibi bir ders verilerek

öğrencilerin proje rapor basamaklarını, proje adımlarını bilmesi sağlanmalı ve hazır buluşlarının artırılması sağlanmalıdır. ... öğrencilerde de bahsettiğim gibi heyecan sıkıntısı yaşadığım sonradan gelmek istemeyen öğrenciler de olmuştu. Finale gelemeyeceğim ben diyen öğrenciler olmuştu. Onları ikna etmede gerçekten zorlandım. ...”

Ö7 “...dereceye giren özellikle de birinci ikinci üçüncü olmuş öğrencileri yeni finalde sunum yapacak öğrencilerle buluşturmak gibi onların tecrübelerini diğer öğrencilere aktarmak ve buradaki stres yönetimini kolaylaştırmak adına direk işin mutfağından gelen kişileri diğer yeni katılımcılarla buluşturmak gibi bir durum olursa süreci daha kolay yönetirler. Heyecanları en minimuma düşmüş olur. ...”

Ö8 “...bizim projemiz tasarım projesi olduğundan dolayı çalıştırarak sunmak gerekiyor. Bölgeye gidip projemiz oraya taşıyıp o şekilde orada sunum yapabilseniz Erzurum’da daha iyi olabilirdi. Gidilmediğinden dolayı zoom üzerindeki bağlantıdan sunulduğundan dolayı sunumumuz sadece teorik bilgilerle kaldığından zorluklar yaşadık. oraya gidebilseniz projemizi oraya taşıyabilseniz uygulamalı olarak öğrencilerim gösterseydi daha iyi olabilirdi...”

Araştırmada danışman öğretmenlere sorulan on üçüncü soru “Bundan sonra herhangi bir projede görev alacak olsanız en çok dikkat edeceğiniz şeyler neler olurdu? (Kim ne zaman ne yapmalı?)” şeklindedir. Bu soruya ilişkin bulgular Tablo 14’te sunulmuştur.

Tablo 14

Dikkat Edilecek Konular

<i>TEMA</i>	<i>KOD</i>	<i>Frekans (f)</i>	<i>Öğretmenler</i>
	<i>Planlama</i>	1	Ö1,
	<i>Uzman görüşü</i>	1	Ö1,
	<i>Öğrencinin aktif çalışması</i>	1	Ö1,
	<i>Tecrübeli kişilere danışma</i>	1	Ö1,
<i>Dikkat edilecek konular</i>	<i>Hazır bulunuşluk düzeyi</i>	2	Ö2, Ö9
	<i>Öğrencilerde Literatür taraması bilgi eksikliği</i>	1	Ö2,
	<i>Proje rapor yazım bilgi eksikliği</i>	2	Ö2, Ö9
	<i>Okul idaresi, veli iş birliği</i>	2	Ö4, Ö6
	<i>Öğrenciyi iyi tanıma</i>	2	Ö5, Ö8,
	<i>Öğrenci seçimi</i>	3	Ö6, Ö12, Ö13

<i>İngilizce dil becerisi yüksek olan öğrenci grupları oluşturmak</i>	1	Ö7
<i>Özgün proje olmasına dikkat edilmesi</i>	1	Ö8,

Öğretmenlerin dikkat etmeleri gereken konulara baktığımızda, planlama, uzman görüşü, öğrencinin aktif çalışması, tecrübeli kişilere danışma ve hazır bulunuşluk düzeyi gibi konuların birer kez belirtildiği görülmektedir. Ayrıca, öğrencilerde literatür taraması ve proje rapor yazım bilgisi eksikliği gibi konular da öğretmenler tarafından dikkat edilmesi gereken noktalar olarak vurgulanmıştır. Okul idaresi ve veli iş birliği ile öğrenciyi iyi tanıma konuları da iki kez belirtilmiştir. Öğrenci seçimi ise üç kez tekrarlanmıştır. İngilizce dil becerisi yüksek olan öğrenci grupları oluşturmanın da önemine değinilmiştir. Son olarak, özgün projelerin oluşturulmasına dikkat edilmesi gerektiği ifade edilmiştir.

Öğretmen ve öğrencilerin ifadelerine dayalı olarak önemli görülen alıntılar şu şekildedir:

Ö4 “...önceki yıllardan farklı olarak bu yıl velilerle daha fazla iş birliği yaptım. Bu benim elimi de aynı zamanda öğrencilerin motivasyonunu da oldukça güçlendirdi. ... velileri için içerisine daha fazla katmak, sürece onları katarak süreci görmelerini sağlamak ve projeyi sahiplenmeleri fikri öğrencilerini motive etmeleri oldukça önemli... ..”

Ö8 “...bu projeleri yaparken seçecek olduğum öğrencilerin bu alanda iyi olmasına dikkat ederdim. ...Kodlama konusunda iyi diye bir öğrenciye yazılım projesine almazdım yanına işte hitabet yeteneği olsun tasarım iyi olsun bu gibi öğrencileri seçmeye dikkat ederdim. ...”

Ö9 “...öğrencilerimizin araştırma yapma ve rapor yazmada eksik olduğunu gözlemledim. Yani rapor yazma konusunda bizden çok destek alıyorlar. Dolayısıyla bu desteği bizden değil de alandan destek alsalar çok daha iyi olacağını düşünüyorum... ..”

Ö10 “...zaman yönetimi olurdu. Çünkü bu konuda gerçekten bu sene çok problem yaşadım. Yaptıkları şeyi proje bitmediği için sisteme yükleyemediklerinde öğrencilerin ne kadar üzüldüğünü benim ne kadar üzüldüğümü çok acı bir şekilde tecrübe ettik. Başka projelerde dediğim gibi en çok zaman yönetimine dikkat edeceğim...”

Ö13 “...Proje sahiplenecek projeyi yarıda bırakmayacak öğrencilerle çalışmayı o sürece girmeye dikkat edeceğim ...”

Sonuç

Araştırmanın genel bulguları, öncelikle, bilgi eksikliği, bilişim okuryazarlığı düşüklüğü, araştırma ve geliştirme çalışmalarına katılımındaki isteksizlikler, öğrencilerle yeterli etkileşim sağlanamaması, öğrenci hazırbulunuşluk düzeyindeki eksiklikler, çalışma takviminde yaşanan sıkışıklıklar, maddi kaynaklar temelindeki sorunların varlığına işaret etmektedir. Bu zorlukların üstesinden gelme yöntemleri arasında araştırma-inceleme, çevrimiçi kaynaklardan yararlanma, rehberlik çalışmaları, motivasyon, online görüşmeler, eğitimcilere projeler hakkında eğitim verilmesi, başarı ödülleri veya maaş artışları gibi teşvik edici eylemlerin kullanılması, öğretmenlerin projeleri benimsemelerini teşvik etmek amacıyla iş birliği içinde çalışabilecekleri ekipler oluşturulması gibi çözüm önerileri bulunmaktadır. Özel'in (2013) araştırmasında genellikle öğretmenlerin fiziksel olanakların yetersizliğinden dolayı projelerden uzak durdukları bulgusuna rastlanmıştır. Bu çalışma araştırma bulgularını destekler niteliktedir.

Öğretmenlerin yaşadığı güçlüklerde en sık karşılaşılanlar arasında çalışma süresinin az olması ve takvim sıkışıklığı ön plana çıkmaktadır. Bu durum, öğretmenlerin proje çalışmalarını sınırlı zaman içinde dengelemek zorunda kaldıklarını göstermektedir. Diğer güçlükler arasında ise okul derslerinin yoğunluğu, tatil süreçleri, öğrenci davranışları gibi faktörler de belirtilmiştir. Öğretmenler, bu güçlükleri aşma yöntemleri olarak sıkı ve planlı çalışma, motivasyon, online iletişim gibi stratejileri tercih etmektedir. Maddi destek anlamında yaşanan güçlüklerde öğretmenlerin kendi imkanlarıyla çözüm arayışı ve okul idaresi ile iş birliği içinde maddi kaynaklara ulaşma çabaları gözlemlenmiştir. Öğretmenler, bu güçlükleri aşma yöntemleri olarak ödünç malzeme alma, internetten satın alma, okul idaresinden destek alma, sponsor bulma gibi çeşitli stratejileri kullanmaktadır. Bilgi eksikliği konusunda öğretmenlerin yaşadığı sorunlar arasında en yaygın çözüm yöntemi makalelerden ve uzman görüşlerinden yararlanma, internet ve YouTube gibi çevrimiçi kaynaklardan faydalanma olarak belirlenmiştir. Öğretmenler, bilgi eksikliklerini gidermek için sürekli olarak güncel kaynaklara başvurmaktadır. Okul idaresinden destek alma konusunda yaşanan zorluklar ve bu desteklerin sürece etkileri üzerinde de durulmuştur. Destek almayan öğretmenlerin yaşadığı güçlükler ve destekleyici bir okul idaresinin sürece etkisi tablolarla detaylı bir şekilde ele alınmıştır.

Literatürde yapılan çalışmalar, öğretmenlerin ve öğrencilerin proje deneyimlerinde ortak bulguların olduğunu göstermektedir. Örneğin, Aydın vd. (2013) vurguladığı gibi, öğretmenlerin proje oluşturma veya yaptırma konusunda, pratik bilgiye, öğrencilere proje yapmayı sevdirecek etkinliklere ve akademik desteğe ihtiyaç duydukları görülmüştür. Zengin vd. (2024) araştırmasında öğretmenler, öğrenci bireyselliği ve ihtiyaçlarına odaklanmanın önemini vurgulamakta ve teknolojinin bu alanda kişiselleştirilmiş öğrenme deneyimleri sunma potansiyeline değinmektedirler. Bu öğretmen görüşleri ışığında, teknolojinin dengeli bir şekilde kullanılmasının ve öğrenci ihtiyaçlarına odaklanmanın eğitimde başarılı bir entegrasyonu sağlayabileceği sonucuna varabiliriz. Benzer şekilde, Aydın ve Çepni'nin (2011) çalışmasında öğretmenlerin teorik ve pratik bilgiye, proje örneklerine, öğrencilere yönelik proje fikirlerine ve akademisyenlerden gelen desteklere gereksinim duydukları belirtilmiştir. Baki ve Bütüner'in (2009) çalışması öğretmenlerin proje adımları, proje yürütme ve proje fikirlerini bulma konusunda zorluklar yaşadıklarını ortaya koymaktadır. Öztuna Kaplan ve Diker Çoşkun'un (2012) çalışması da öğretmenlerin öğrencilere proje fikirleri bulma konusunda zorluklar yaşadıklarını vurgulamaktadır. Bu mevcut araştırmanın bulgularıyla literatürdeki çalışmaların sonuçları karşılaştırıldığında, proje süreçlerinde karşılaşılan zorluklar arasında belirgin benzerlikler olduğu açıktır. Aydın ve Çepni (2011), Aydın vd. (2013), Baki ve Bütüner (2009) ile Öztuna Kaplan ve Diker Çoşkun (2012) tarafından vurgulandığı gibi, proje süreçlerindeki zorlukların giderilmesi için proje hazırlama süreçleriyle ilgili eğitime ihtiyaç olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu benzer bulgular çözüm önerilerinde elde edilen bulgularla birebir örtüşmektedir. Ayrıca, Karaca vd. (2024) çalışmasında olduğu gibi araştırmaya katılan öğretmenler ve öğrenciler arasında iletişim ve iş birliği becerilerinin geliştiği ve öğrendiklerini diğer öğrencilerle paylaşma ve projelerde iş birliği yapma fırsatı elde ettikleri belirtilmiştir.

Danışman öğretmenlerin öne sürdüğü en belirgin görüş, katılımın gönüllülük esasına dayanması ve isteksizlik yönündedir. Başlangıçta gönüllülük esasının olması, iş yükünün istekli olmayan kişilere yoğunlaşmasına veya özverili bir çalışma ortamının oluşturulmamasına yol açabilir. Zira zorlama ile yapılan işlerde başarı ve motivasyon gibi olumlu unsurların yaşanma olasılığı daha düşük olduğu söylenebilir. Öğretmenlerdeki bu gönülsüzlük durumu, rehberlik ve bilgi eksikliğinden kaynaklanıyor olabilir. Bazı öğretmenler, farklı sorunların nedeni olarak

bilgi ve deneyim eksikliklerini göstermektedir. Üniversite düzeyinde proje yazma derslerinin daha yeni eklenmiş olması göz önüne alındığında, öğretmenlere proje yazımı üzerine seminer veya bilgilendirici toplantılar düzenlenmemiş olması, bu bilgi eksikliğini ve dolayısıyla gönülsüzlüğü artırabilir. Torun ve Akpınar (2021), Sözer (2017) ile Bulunuz (2011) da çalışmalarında proje süreçlerinde öğretmenlerin bilgi eksikliğinin çeşitli sorunlara yol açtığını ifade etmişlerdir. Bu ifadenin de araştırma bulgularını desteklediği söylenebilir.

Öneriler

Araştırma sonuçları ışığında okul yönetiminin öğretmenlere destek verme hususunda yeterli olmadıkları görüşüne rastlanmıştır. Bu bağlamda okul yöneticilerinin, öğretmen ve öğrencileri proje çalışmalarına teşvik etmeleri daha nitelikli, orijinal ve amacına uygun projelerin hazırlanmasına zemin hazırlayabilir. Proje çalışmalarında görev alan öğretmenler görüşme esnasında çalışma takviminin sıkışıklığından ifade etmişlerdir. Bu yüzden öğretmenlere egzersizler açılarak projeler için ayrı çalışma saatlerine yer verilmesi gibi adımların atılması daha verimli sonuçlar ortaya çıkartabilir. Araştırma sonucunda öğretmenler maddi imkanlar kısıtlı olduğu için projelerini uygulanırken veya gerçekleştirirken sorunlar yaşadıklarını dile getirmişlerdir. Bu sebeple proje bütçesinde sıkıntı yaşayanların bütçe maliyet hesaplamalarını dikkatli yapmaları ya da planlama aşamasında maddi destek bulmaları fayda sağlayacaktır. Projeler teknoloji alanında olduğu gibi her alanda öğrencilerimizin karşısına çıkan ve onların araştırma-inceleme becerilerini destekleyen alanlardır. Bundan dolayı proje yönetimine yönelik Millî Eğitim Bakanlığı tarafından alınacak karar ve uygulamalarla öğrencilerin bu becerilerini destekleyecek derslerin yaygınlaştırılması ve sürecin ders olarak okutulmasıyla öğrencilerin bu alanda yetiştirilmesine destek sunulması önerilebilir.

Araştırmada projeler teknoloji tabanlı düşünülüp bu kapsamda veriler toplanılmıştır. Bu alandaki sorunlar ve çözümüne yönelik alana önemli katkıları göz önünde bulundurularak farklı alanlarda projeler yürüten öğretmenlerin de görüşleri alınarak farklı araştırmalar yürütülmesi önerilebilir. Ayrıca nitel görüşmeyle Trabzon ili örneklemeyle elde edilen bu çalışma nicel ve karma yöntemle farklı illerde de gerçekleştirilip daha kapsamlı çalışmaların planlanması önerilebilir.

Son olarak proje fikri oluşturma ve uygulama aşamalarını içeren yazılı ve dijital materyaller, retmen ve rencilere sunulurak bilgi aktarımı ve renci katılımının artırılması hedeflenebilir. Proje rehberlerinin renci düzeyine uygun ve ilgi çekici bir şekilde sunulması, rencilerin daha etkin katılımını teşvik edebilir.

Kaynakça

- Akturan, U. & Esen, A. (2008). Fenomenoloji. T. Baş ve U. Akturan (Ed.), *Nitel araştırma yöntemleri*, 83-98. Seçkin Yayıncılık.
- Arı, A. (2010). Öğretmenlere göre proje ve performans görevlerinin uygulanmasında karşılaşılan sorunlar. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(34). 32-55.
- Artvinli, E., Çetintaş, H., & Terzi, İ. (2020). TÜBİTAK ortaokul öğrencileri araştırma projelerinin bilimsel danışmanlık süreci yönetimi: Fen bilimleri örneği. *International Journal of Active Learning*, 5(2), 86-126.
- Avcı, E., Su Özenir, Ö. & Yücel, E. (2016). TÜBİTAK ortaöğretim öğrencileri araştırma projeleri yarışmasına katılan öğrencilerin yarışma sonrası kazanımlarının incelenmesi. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(27/3), 1-21.
- Aydın, M. & Çepni, S. (2011). Effectiveness of a professional support program related to project based instruction (PBI) on science and technology teachers' needs. *Journal of Turkish Science Education*, 8(4), 55-68.
- Aydın, M., Bacanak, A., & Çepni, S. (2013). Fen ve teknoloji öğretmenlerinin proje tabanlı öğretim yöntemi (PTÖY) ile ilgili ihtiyaçlarının incelenmesi. *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi*, 7, 1-31. <https://doi.org/10.12973/nefmed151>
- Baki, A. & Bütüner, S. Ö. (2009). Kırsal kesimdeki bir ilköğretim okulunda proje yürütme sürecinden yansımalar. *İlköğretim Online*, 8(1). 146-158.
- Baldıran, Ş. (2013, 28-29 Kasım). Avrupa Birliği destekli hibe projeleri yönetiminde karşılaşılan sorunların yararlanıcı kurumlar açısından değerlendirilmesi: Amasya üniversitesi meslek yüksekokulu örneği [Sözlü sunum]. I. Uluslararası İş ve Meslek Danışmanlığı Kongresi, Ankara, Türkiye.
- Baykara, B. & Işıklar, G. (2019). Öğretmen ve öğrencilerin teknoloji tabanlı yarışmalara katılımını etkileyen faktörlerin incelenmesi. *Eğitimde ve Psikolojide Ölçme ve Değerlendirme Dergisi*, 10(1), 25-40.
- Bulunuz, M. (2011). Fen bilgisi öğretmen adaylarının geçmiş öğretim kademelerindeki bilimsel araştırma projesi deneyimlerinin değerlendirilmesi. *Türk Fen Eğitimi Dergisi*, 8(4), 74-85.
- Demiral, Ü. (2015). Proje tabanlı öğrenme yaklaşımı. G. Ekici (Ed.), *Etkinlik örnekleriyle güncel öğrenme-öğretme yaklaşımları-II*, 459-500. Pegem Akademi Yayıncılık.

- Dilşeker, Z. (2008). *Fen ve teknoloji dersinde proje tabanlı öğrenme yöntemi kullanımının ilköğretim 5. sınıf öğrencilerinin fen ve teknoloji dersine yönelik tutumlarına, ders başarısına ve kavram yanlışlarının giderilmesine etkisi* [The impact of the use of project-based learning method in science and technology lesson on the 5th grade primary school students? Attitudes, success in lesson and elimination of misconceptions towards science and technology lesson] (Tez No. 230948) [Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi] Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Ece, E. & Kovancı, A. (2004). Proje yönetimi ve insan kaynakları ilişkisi. *Journal of Aeronautics and Space Technologies*, 1(4), 75-85.
- Erden, M. K., & Uslupehlivan, E. (2020). Eğitimde teknoloji kullanımının bugünü ve geleceğine ilişkin öğretmen adaylarının düşüncelerinin incelenmesi. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(1), 109-126.
- Karaca, Y., Karaca, M., Er, F. Z., & Kazancı, M. E. (2024). Bilişim teknolojileri içerikli Erasmus projeleri hakkında ülkelerarası öğretmen görüşlerinin incelenmesi. *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 14(1), 1271-1287. <https://doi.org/10.51531/korkutataturkiyat.1418767>
- Kavak, Z. (2015). *Fizik ve fen bilimleri öğretmenlerinin bilimsel proje hazırlama sürecinde karşılaştıkları sorunların tespit edilmesi* [Determining the problems encountered by physics and other physical science teachers during the science projects preparation process] (Tez No. 388170) [Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi] Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Kuruçay, M. & Kılıç, A. (2019). Teknoloji tabanlı yarışmalara katılan öğrencilerin proje hazırlama sürecinde karşılaştıkları sorunlar. *Turkish Journal of Computer and Mathematics Education*, 10(3), 670-686.
- Önen, F., Mertoğlu, H., Saka, M. & Gürdal, A. (2010). Hizmet içi eğitimin öğretmenlerin proje ve proje tabanlı öğrenmeye ilişkin bilgilerine ve proje yapma yeterliklerine etkisi: ÖPYEP örneği. *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11, 137-158.
- Özdemir, M. & Tuti, G. (2023). Nitel araştırma desenleri: Metodolojik bir temellendirme. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 11(2), 217-235. <https://doi.org/10.57115/karefad.1331759>

- Özel, M. (2013). *Proje tabanlı öğrenme yönteminin ilköğretim 2. kademe fen ve teknoloji derslerindeki uygulanmasının incelenmesi [Practicing of project Based learning metod in second grade Science and Technology lessons]* (Tez No. 346479) [Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi] Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Öztuna-Kaplan, A. & Diker-Coşkun, Y. (2012). Proje tabanlı öğretim uygulamalarında karşılaşılan güçlükler ve çözüm önerilerine yönelik bir eylem araştırması. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(1), 137-159.
- Saçlı, Ö. A. (2004). *Proje çalışmalarının eğitimdeki önemi: İlk ve orta öğretimde araştırma teknikleri ve proje*. Maltepe Üniversitesi Yayınları.
- Sözer, Y. (2017). TÜBİTAK ortaöğretim proje yarışmasına hazırlanan öğrencilerin proje geliştirme sürecinin incelenmesi: Bir eylem araştırması. *Inönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(2), 139-158. <https://doi.org/10.17679/inuefd.334887>
- Topal Çakır, P. (2023). *TÜBİTAK projelerine ilişkin öğrenci, öğretmen ve yönetici görüşleri [Yayınlanmış Tezsiz Yüksek Lisans Projesi]*. Pamukkale Üniversitesi. <https://hdl.handle.net/11499/51558>
- Torun, E. & Akpınar, M. (2021). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin TÜBİTAK 4006 proje deneyimlerinden yansımalar: Sorunlar ve çözüm önerileri. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 12(2), 717-741.
- Tuti, G. & Çolak Seymen, C. (2023). Öğretmenlerin teknoloji kullanımında temel yeterlilikler ölçeği'nin geliştirilmesi: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Trakya Eğitim Dergisi*, 13(1), 475-491. <https://doi.org/10.24315/tred.1055801>
- Ünsal, Y. (2014, 05-08 Haziran). Proje rehber öğretmenlerinin bilimsel proje hazırlama sürecinde karşılaştıkları temel sorunlar ve çözüm önerileri [Sözlü sunum]. 6. Uluslararası Eğitim Araştırmaları Kongresi, Ankara, Türkiye.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Zengin, S., Akel, E., Çolak, A., Çolak, N., Ay, Z. Ö., & Metin, E. (2024). Eğitimde teknoloji kullanımına ilişkin öğretmen görüşleri. *International Journal of Social and Humanities Sciences Research (JSHSR)*, 11(103), 165-173. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10616592>

Etik Bildirim ve Etik Kurul Kararı

Yazarlar, bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara uyulduğunu beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Çankırı Karatekin Üniversitesi Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi'nin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk çalışmanın yazarlarına aittir. İlgili çalışma için 19.03.2023 tarih ve E-81614018-000-2300036793 sayılı Trabzon Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulundan gerekli izinler alınmıştır.

Yazarların Katkı Oranları

Makale bölümlerine yazarlar eşit olarak katkıda bulunmuşlardır.

Çıkar Çatışması Beyanı

Makale hakkında yazarlar arasında herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Türkiye’de Eğitim Yönetimine Eserleriyle İz Bırakan Birinci Kuşak Akademisyenlerin Katkılarının Değerlendirilmesi*

Gamze Tuti¹
Trabzon Üniversitesi

Duran Mavi²
Elbistan Hoca Ahmet Yesevi İlkokulu

Murat Özdemir³
Hacettepe Üniversitesi

Öz

Yirminci yüzyılın başlarından itibaren belirgin bir gelişim gösteren eğitim yönetimi bilim dalı, yıllar içinde kendi özgün kimliğini oluşturma yolunda ilerlemiştir. Türkiye’de ise 1965’lerden sonra Türkiye’de akademik bir çalışma alanı olarak ortaya çıkışı eğitim yönetiminin oldukça genç bir disiplin olduğunun bir göstergesidir. Bu çalışmanın amacı eğitim yönetimi alanına kazandırmış oldukları temel eserleri bulunan Ziya Bursalıoğlu, Yahya Kemal Kaya, İbrahim Ethem Başaran, Haydar Taymaz ve Mustafa Aydın olmak üzere ilk kuşak akademisyenlerin yaşamları ve çalışmaları incelemektir. Genellikle öğretmen kökenli olan bu akademisyenlerin, yurt dışında lisansüstü eğitim aldıkları, çeşitli bakanlık görevlerinde buldukları, üniversitelerde eğitim yönetimi bölümlerinde kurucu roller üstlendikleri ve eğitim yönetimi alanında temel eserlere imza atarak bu alanda akademisyenlerin yetişmesine katkı sağladıkları görülmüştür. Türkiye’de eğitim yönetimi tarihi mirası olarak nitelendirilebileceğimiz bu çalışma konusuyla, alanın tarihesi ve felsefi temellerinin daha iyi anlaşılmasına önemli katkılar sunması beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, eğitim yönetimi tarihi, birinci kuşak akademisyenler

* Makale, EDUCongress 2023’te sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

¹Dr. Öğr. Ü., Fatih Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Trabzon/Türkiye, E-posta: gamzetuti@trabzon.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-8831-6613>

²Dr., Elbistan Hoca Ahmet Yesevi İlkokulu, Kahramanmaraş/Türkiye, E-posta: duranmavi@hotmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-7244-6448>

³Prof. Dr., Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Ankara/Türkiye, E-posta: mrtozdem@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-1166-6831>

MAKALE TÜRÜ

Derleme Makalesi

Başvuru Tarihi

22.01.2024

Kabul Tarihi

18.04.2024

doi: 10.57115/karefad.1423976

Atıf: Tuti, G. & Mavi, D. & Özdemir, M. (2024). Türkiye’de eğitim yönetimine eserleriyle iz bırakan birinci kuşak akademisyenlerin katkılarının değerlendirilmesi. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 12(1), 89-104. <https://doi.org/10.57115/karefad.1423976>

Etik: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği, araştırma ve yayın etiğine uyulduğu teyit edilmiştir.

On Education Administration in Turkey with His Works Evaluation of the Contributions of the First Generation Academics Who Left Their Mark*

Gamze Tuti¹
Trabzon University

Duran Mavi²
Elbistan Hoca Ahmet Yesevi Primary School

Murat Özdemir³
Hacettepe University

Abstract

The field of educational administration, which has developed significantly since the beginning of the twentieth century, has progressed towards creating its own unique identity over the years. Its emergence as an academic field of study in Turkey after 1965 is an indication that educational administration is a very young discipline. The aim of this study is to examine the lives and works of first generation academicians, including Ziya Bursalioglu, Yahya Kemal Kaya, İbrahim Ethem Başaran, Haydar Taymaz and Mustafa Aydın, who have fundamental works in the field of educational administration. It has been observed that these academicians, who are generally of teacher origin, received postgraduate education abroad, held various ministerial positions, played founding roles in educational management departments at universities, and contributed to the training of academics in this field by authoring fundamental works in the field of educational management. With this study subject, which we can describe as the historical heritage of educational administration in Turkey, it is expected to make significant contributions to a better understanding of the history and philosophical foundations of the field.

Keywords: Education, history of educational administration, first generation academicians

* This article was previously presented as an oral presentation at EDUCongress 2023

¹Dr. Lecturer Member, Fatih Faculty of Education, Department of Educational Sciences, Trabzon/Türkiye, E-mail gamzetuti@trabzon.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-8831-6613>

²Dr., Elbistan Hoca Ahmet Yesevi Primary School, Kahramanmaraş/Türkiye, E-mail: duranmavi@hotmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-7244-6448>

³Prof. Dr., Faculty of Education, Department of Educational Sciences, Ankara/Türkiye, E-mail: mrtozdem@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-1166-6831>

ARTICLE TYPE	Received Date	Accepted Date
--------------	---------------	---------------

Review Article	01.22.2024	04.18.2024
----------------	------------	------------

Eğitim Yönetimi, yirminci yüzyılın başlarında belirgin bir gelişim göstermeye başlamış ve uzun bir süreç boyunca kendi alan niteliğini oluşturma yolunda ilerlemiştir. Bu alandaki bilimsel temeller, ABD'de 19. yüzyılın sonlarında okul yöneticiliği olarak tanımlanan bir meslek olarak ortaya çıkmıştır. Ardından, 20. yüzyılın başlarında üniversitelerde bilimsel bir araştırma alanı olarak kabul görmüş ve gelişmiştir. Bu oluşumlar daha sonra Kıta Avrupası'na doğru genişlemiştir, alanın yaygınlaşması ve derinleşmesi bu süreçte gerçekleşmiştir (Oplatka, 2008).

Eğitim yönetiminin tarihsel gelişimi, insanlık tarihinin kadar eskiye dayandığını söylemek mümkündür. Antik çağlardan itibaren eğitim ve öğretim süreçleri, toplumların kültürel, sosyal ve ekonomik yapılarına bağlı olarak farklılıklar göstermiştir. Özellikle antik Yunan ve Roma medeniyetlerinde, eğitim yönetimi belirli bir düzen içerisinde yürütülmüş ve eğitim kurumları oluşturulmuştur. Yunanistan'da Sokrates, Platon, Aristo gibi düşünürlerin felsefi yaklaşımlarıyla eğitimde belirli ilkeler oluşturulmuş ve bu dönemde birçok okul kurulmuştur (Akyüz, 2006). Orta Çağ boyunca Avrupa'da kilisenin etkisiyle eğitim genellikle dini kurumlar tarafından kontrol edilmiş, manastırlarda ve katedrallerde eğitim verilmiştir. Aydınlanma çağı ile birlikte eğitimde laikleşme ve bilimsel yaklaşımların artmasıyla modern eğitim sistemleri şekillenmeye başlamıştır. Endüstri Devrimi'nin etkisiyle 18. ve 19. yüzyıllarda eğitimde büyük değişiklikler yaşanmıştır. Okuryazarlık oranları artmış, zorunlu eğitim uygulamaları başlamış ve eğitimde kamu politikaları oluşturulmuştur (Aytaç, 1998). Günümüzdeki eğitim yönetimi anlayışı, 20. yüzyılın başlarından itibaren daha da şekillenmiş ve kompleks bir hal almıştır. Eğitim yönetimi, eğitim kurumlarının yönetilmesi, politikaların oluşturulması, öğrenci ve öğretmen performansının değerlendirilmesi gibi alanlarda disiplinler arası bir yaklaşımla ele alınan bir alandır. Ayrıca her ülkenin eğitim yönetimi tarihi de o ülkenin tarihsel, kültürel ve sosyal yapısına göre farklılıklar gösterdiği bilinmektedir.

Eğitim yönetimi, Amerika Birleşik Devletleri'nde şekillenip gelişerek bilimsel bir disiplin haline gelmiştir. Bu alanda üniversitelerdeki bölümlerde öğrencilere lisans veya yüksek lisans diploması kazandıran programlar yürütülmektedir. Araştırma üniversitesi niteliği taşıyan bu alanların bilimsel dergileri bulunmakta ve kısmen de olsa örgütlü bir yapıya sahip oldukları görülmektedir. Bu göstergeler, eğitim yönetiminin bir bilim dalı olarak tanınmasını sağlamaktadır (Cemaloğlu ve Özdemir, 2019). Türkiye'de modern eğitim yönetiminin temelleri, Tanzimat dönemiyle birlikte 19. yüzyılın ortalarına dayanmaktadır ve Osmanlı İmparatorluğu'nda eğitimde köklü değişiklikler yapılmıştır. 1839'da ilan edilen Tanzimat Fermanı ile birlikte eğitimde yapısal değişiklikler öngörülmüş ve Batı tarzı eğitim anlayışıyla yeni bir eğitim sistemi oluşturulmaya çalışılmıştır. Tanzimat dönemi, modern eğitim kurumlarının kurulması, yeni eğitim

metotlarının uygulanması, okuryazarlık oranının artırılması gibi birçok alanda eğitimde önemli adımların atıldığı bir süreçtir (Binbaşıoğlu, 1982). Bu dönemde Mekteb-i Mülkiye, Darülfünun gibi kurumlar kurulmuş ve Batı tarzı eğitim veren okullar açılmıştır. Ancak modern anlamda eğitim yönetiminin tam olarak günümüzdeki yapıya kavuşması ve kurumsallaşması daha sonraki dönemlerde gerçekleşmiştir. Cumhuriyet dönemine denk gelen süreçte eğitim sistemi köklü değişikliklere sahne olmuş ve eğitim yönetimi daha sistemli bir şekilde ele alınmıştır. Atatürk'ün eğitim ve kültür alanındaki yenilikçi yaklaşımıyla birlikte Türkiye'de eğitim sistemi modernleştirilmiş, köklü reformlar yapılmış ve eğitim yönetimi bu süreçte daha belirgin bir yapıya kavuşmuştur (Özdemir, 2018).

Bir bilim dalı olarak eğitim yönetimi alanının tarihsel gelişimi, kapsamı ve ne'liği üzerine gerçekleştirilen yurt dışı kaynaklı çeşitli çalışmalar bulunmaktadır (Bush, 1999; Callahan, 1962; English, 2002; Fitz, 1999; Griffiths, 1979; Heck ve Hallinger, 2005; Hoy, 1994; Murphy ve Louis, 1999). Tarihsel gelişimi bağlamında alanın ne'liğini ve öncülerinin yazılmış olduğu doğrudan ya da dolaylı olarak yapılan yurtiçi çalışmalar ise çok sınırlıdır (Aydın ve Kepenekçi, 2007; Aypay, 2016; Balcı, 2008; Küçükçene ve Özdemir, 2022; Özdemir, 2011; Özdemir, 2017; Özdemir, 2018; Uslu ve Özdemir, 2021; Savaş, 2019). Eğitim yönetimi alanının Türkiye'de kökleşmesinde önemli çalışmalarda bulunan birçok akademisyenimiz bulunmaktadır. Ziya Bursalıoğlu, Yahya Kemal Kaya, İbrahim Ethem Başaran, Haydar Taymaz, M. Feyzi Öz, H. Nihat Bilgen, Suudi Bülbül, A. Galip Karagözoğlu, Mustafa Aydın, Kemal Güçlüoğlu ve Mahmut Adem akla ilk gelen akademisyenlerdir. Bu alan için ismini ekleyebileceğimiz birçok öncü akademisyen de bulunmaktadır (Aydın ve Kepenekçi, 2007). Fakat bu çalışmanın kapsamı, eğitim yönetimi alanına kazandırmış temel eserleri ile öne çıkan birinci kuşak akademisyenlerle sınırlandırılmıştır. Bu bağlamda Ziya Bursalıoğlu, Yahya Kemal Kaya, İbrahim Ethem Başaran, Haydar Taymaz ve Mustafa Aydın'ın yaşamları ve eserleri incelenerek Türkiye'de eğitim yönetimi alanında yazdıkları temel eserleri ile iz bırakan çalışmalarıyla alandaki diğer araştırmacılara önemli bilgiler sunacağı düşünülmektedir. Bu gerekçe doğrultusunda çalışmanın amacı, Türkiye'de eğitim yönetiminin bilimsel bir kimlik kazandırılması yolunda yazdıkları birçok temel eseriyle besleyen ve tarihsel temellerine önemli katkılar sunan birinci kuşak akademisyenleri inceleyerek değerlendirmek ve alanın gelişimine katkılarını ortaya koymaktır.

Türkiye'de Eğitim Yönetimi Tarihi

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında eğitim yöneticiliği, özgün bir meslek dalı olarak tanımlanmaması sebebiyle eğitim yönetimi alanının epistemolojik temelleri oluşturulamamıştır. Bu dönemde yabancı bilim insanlarından danışmanlık alınması Türkiye'deki eğitim sisteminin yeterli gelişim gösteremediğinin bir göstergesi olarak düşünülebilir (Özdemir,

2017; Yılmaz, 2018). Cumhuriyet'in ilk yıllarında, kabul edilen 430 sayılı Tevhid-i Tedrisat Kanunu, milli bir eğitim sistemi oluşturmak amacıyla atılan ilk önemli adımlardan biri olmuştur. Türk Milli Eğitimi'nde birliği sağlamak amacıyla, 3 Mart 1924 tarihinde kabul edilen bu kanun, farklı işlevlere sahip okulları birleştirme girişimini içermektedir. Bu süreçte, Bakanlık yeni bir örgütsel yapılandırmaya tabi tutulmuştur. Fakat 789 sayılı Maarif Teşkilatı Kanun'unda yer alan "Meslekte aslanan öğretmenlik" maddesiyle okul yöneticiliğinin ayrı bir meslek olarak değil, öğretmenlikle ilişkilendirilen bir görev tanımı olarak ifade edildiği görülmektedir (Cemaloğlu, 2005).

Eğitimdeki bilimleşme sürecindeki yapılanmalar incelendiğinde, özellikle 1928 yılında Gazi Eğitim Enstitüsü bünyesinde Pedagoji Bölümü'nün açılması okullardaki eğitici ve yöneticilerin yetiştirilmesiyle ilgili eğitim politikalarının önemli bir yansıması olmuştur (Balcı, 2008). 1950'li yıllardan itibaren ABD'de ortaya çıkan eğitim yönetimi teori hareketi, Türkiye'de de etkisini hissettirecek eğitim ve eğitim yönetiminin önemini artıran destekleyici bir unsur olmuştur. (Özdemir, 2017). Bu kapsamda, kamusal alanda hizmet veren yöneticilerin eğitimlerini bilimsel bir temelde sağlamak amacıyla ilk olarak 1953 yılında Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü (TODAİE) kurulmuştur. Ancak TODAİE'nin genelde kamu yönetimi bilincini kazandırmada başarılı olduğu, özellikle eğitim yöneticilerine yönetsel kuram ve yeterlilikleri gerekli şekilde kazandırma konusundaki başarısının istenilen düzeyde olmadığı hususunda hala tartışmalar sürmektedir (Savaş, 2020).

Eğitim yönetimi alanındaki bir diğer önemli adım, 1962 yılında Bakanlar Kurulu tarafından ilan edilen Merkezi Hükümet Teşkilatı Araştırma Projesi (MEHTAP) raporudur. Bu rapor, özellikle okul yöneticilerinin yetiştirilmesine odaklanan, eğitim yönetimi alanındaki önemli bir gelişme olarak bilinmektedir (Balcı, 2008). 1950'li yıllardan itibaren kendinden söz ettirmeye başlayan eğitim yönetiminde teori hareketiyle rasyonalizm ve ampirizme dayalı bilimsel ilkelerin uygulanması yoluyla eğitim yönetimi alanındaki profesörler arasında işbirliği artmış, kongreler düzenlenmiş, akademik dergiler yayınlanmaya başlamış ve pozitivizm temelli bilimsel çalışmalar üretmeye yönelik bir eğilim oluşmuştur (Özdemir, 2018). Teori hareketinin etkisiyle birlikte, 1950'lerden itibaren eğitim yönetimi alanı Türkiye'de bilimsel bir bakış açısıyla ele alınmaya başlanmış ve bu alandaki öncüler, bilgi ve becerilerini artırmak amacıyla devlet destekli burslarla yurt dışına gönderilmiştir. Söz konusu bu bilim insanlarının eserleri, eğitim yönetimi teori hareketinin Türkiye'de benimsenmesine katkıda bulunmuştur. Ziya Bursalıoğlu'nun 1960'lı yıllarda yaptığı çalışmalar, eğitim yönetimi uygulamalarında teorinin önemine işaret etmiş ve Türkiye'de bu alandaki teorik gelişmelerin öncüsü olmuştur. Ayrıca, Haydar Taymaz, İbrahim Ethem Başaran, Mustafa Aydın, Mahmut Adem,

Yahya Kemal Kaya, Kemal Güçlüol ve A. Galip Karagözoğlu gibi diğer bilim insanları da eğitim yönetimi alanının Türkiye'de kurumsallaşması ve gelişmesinde önemli bir rol oynamışlardır (Yılmaz, 2018).

Yedinci Milli Eğitim Şurası'nın 1962'de gerçekleşen toplantısındaki öneriler ışığında eğitim yöneticilerinin bilimsel bir perspektifle yetiştirilmelerine vurgu yapıldığı görülmektedir. Bu doğrultuda, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi 1964 yılında kurularak, eğitim fakültesine bağlı olarak Eğitim Yönetimi, Teftişi, Planlaması ve Ekonomisi Bölümü oluşturulmuş ve lisans düzeyinde eğitim vermeye başlamıştır. Bu adım, Türkiye'de yöneticilerin ve müfettişlerin bilimsel ilkeler doğrultusunda yetiştirilmesinde önemli bir rol oynamıştır (Küçükçene ve Özdemir, 2022). Sonrasında, Hacettepe Üniversitesi, Gazi Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, Dokuz Eylül Üniversitesi ve Abant İzzet Baysal Üniversitesi de benzer bölümleri açarak, Türkiye genelinde bu alanda eğitim veren kurumların sayısı artırılmıştır. Bu üniversiteler, eğitim yöneticilerinin ve müfettişlerin bilimsel temellere dayalı bir şekilde yetişmelerine katkıda bulunarak, eğitim yönetimi alanında önemli bir rol üstlenmişlerdir (Özdemir, 2018).

Son dönemde, Türkiye'de eğitim yönetimi alanında yapılan araştırmaların niteliği ve bilgi temeli konularında kısmi sorgulama temelli eleştiriler gözlemlenmektedir (Aksu ve Yücel, 2023; Aslanargun, 2007; Balcı, 2008; Beycioğlu ve Dönmez, 2006; Özdemir, 2011, 2017, 2018; Takmak, 2019; Yılmaz, 2018). Ancak sorgulama temelli eleştirilerin yanında geçmişten günümüze Türkiye'de eğitim yönetimi alanının tarihsel gelişiminde önemli gelişmeler olduğu da kaçınılmaz bir gerçektir. Eğitim yönetimi alanında bu önemli gelişmelere öncü olan birinci kuşak olarak nitelendirilen arasında; Ziya Bursalıoğlu, Yahya Kemal Kaya, İbrahim Ethem Başaran, Haydar Taymaz ve Mustafa Aydın yer almaktadır. Söz konusu bu akademisyenlerin yaşamları ve eserleri aşağıda sırayla verilmiştir.

Ziya BURSALIOĞLU: Asıl ismi Sabit Ziyaettin olan Bursalıoğlu 1924 yılında İzmit'te doğmuştur. Babası öğretmen olan Bursalıoğlu sekiz kardeştir. Çocukluk döneminde eğitimine İzmit ve ardından Denizli'de devam etmiştir. Bursalıoğlu daha sonra Balıkesir Necati Bey Öğretmen Okulu'na seçilerek burada okumuş ve askerlikten sonra Gazi Eğitim Enstitüsü'nü kazanmıştır. Ziya Bursalıoğlu, eğitim yönetimi alanındaki lisansüstü eğitimini ABD'de Illinois Üniversitesi'nde tamamlayarak öğretmenlik ve yöneticilik görevlerinden sonra akademik görevlerde de bulunmuştur. Eğitim yönetimi alanında doktor unvanını alan ilk Türk bilim insanı olan Ziya Bursalıoğlu akademik görevini uzun yıllarca Ankara Üniversitesi'nde sürdürmüş ayrıca burada dekanlık görevi de yapmıştır. Eğitim yönetimi alanında onlarca eseri bulunan Bursalıoğlu akademik hayatı boyunca birçok bilim insanı yetiştirmiştir. Ziya Bursalıoğlu'nun ilk eserleri eğitim yönetimindeki temel ilkeleri ve süreçleri kapsamıştır. Yayınlarını yaparken, eğitim yönetimindeki temel prensipleri öne çıkarmış ve daha

önceki araştırmaların zorluklarını ve eleştirilerini dikkate almıştır. "*Eğitim İdaresi*" adlı kitabı, Türkiye’de eğitim yönetimi alanında ilk kitap olup, Ziya Bursalıoğlu’nun Milli Eğitim Bakanlığı İnsangücü Eğitimi Genel Müdür Yardımcısı olarak görev yaptığı 1967 yılında yayınlanmıştır. Ziya Bursalıoğlu’nun eğitim yönetimi alanında "*Eğitim Yönetiminde Teori ve Uygulama*" (1971) ve "*Okul Yönetiminde Yeni Yapı ve Davranışlar*" (1969) kitapları eğitim yönetimi alanında temel başvuru kitapları olmakla birlikte *Eğitimde Yönetimi Anlamak Sistemi Çözümlemek* (1998) ile *Türkiye’de Eğitim Yönetimi* (1998) gibi başka kitapları da bulunmaktadır. Özellikle okul yöneticilerinin yeterlilikleri üzerinde yapmış olduğu çalışmalarla da Türkiye’de bir ilke imza atmasının yanında alana kazandırmış olduğu sayısız makaleleri de mevcuttur (Özdemir, 2018). Temel eser olarak nitelendirebileceğimiz kitaplarından birkaçı resim 1’de sunulmuştur.

Resim 1

Ziya Bursalıoğlu’na Ait Seçme Kitaplar

Yahya Kemal KAYA: Yahya Kemal KAYA 1939 yılında Samsun Havza’da doğmuştur. İlkokulu Havza’da tamamlamış, ortaokula ise Ladik Akpınar Köy Enstitüsü’nde devam etmiştir. Sağlık sebepleri nedeniyle nakil gittiği Balıkesir Necatibey Öğretmen Okulu’nu dereceyle tamamlamıştır. Eğitim yönetiminin diğer öncülerinden biri olan Kaya, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Kamu Yönetiminden mezun olmuştur. Öğretmenlik yaptığı yıllarda devletten almış olduğu bursla yurt dışına çıkarak New York Üniversitesinde Kamu Yönetimi bölümünde lisansüstü eğitimini tamamlamıştır. Lisansüstü eğitiminden sonra Türkiye’ye dönen Kaya, 1972 yılında Hacettepe Üniversitesinde akademik hayatına başlamıştır. Burada eğitim yönetiminde büyük yankı uyandıran "*İnsan Yetiştirme Düzenimiz: Politika Eğitim ve Kalkınma*" (1974) ve "*Eğitim Yönetimi: Kuram ve Türkiye’de Uygulama*" (1979) adlı eserlerini yayımlamıştır. "*Çağdaşlaşma Yolunda Deve Dikenleri*" (1990) adlı kitabıyla da dönemin sıkıntılı olan tüm süreçlerine yaşanmış olaylarla dikkat çekerek ortaya koymuştur. Akademik hayatı boyunca Anadolu Üniversitesi, Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi ve

Gazi Üniversitesi Bolu İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesinde görev alan Kaya özellikle Bolu'da görev yaptığı akademik birimin yerleşmesine ve gelişmesine büyük katkılar sunmuştur (Can, 2005). 1993'te kendi isteği ile dekanlık görevinden ayrılan Yahya Kemal Kaya, Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi'ndeki görevine dönmüştür ve devamında ise 1994'te Yüksek Denetleme Kurulu Üyeliğine atanmıştır. Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) Türkiye Milli Komitesi üyesi ve Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı eğitim sektörü koordinatörü ve danışman olarak çalışmıştır. Alana çalışmalarıyla önemli katkılar sunan Yahya Kemal KAYA'nın temel eser olarak nitelendirebileceğimiz birkaç kitabı resim 2'de sunulmuştur.

Resim 2

Yahya Kemal Kaya'ya Ait Seçme Kitaplar

Haydar TAYMAZ: Eğitim yönetimin öncülerinden bir diğeri olan Haydar Taymaz 1931 yılında Düzce'de doğmuştur. Babası subay olan Taymaz altı kardeştir. Haydar Taymaz'ın eğitim öğretim hayatına bakıldığında ilkokul ve ortaokulu Düzce'de tamamlamış, bulunduğu bölgede lise olmadığı için Bolu'da yatılı okul sınavına girmiştir. Ağabeyi o yıl İstanbul Yapı Enstitüsü'nden mezun olmuştur. 1946 yılında ağabeyinin mezun olduğu okul olan İstanbul Yapı Enstitüsü'nün sınavını kazanarak orada eğitimine devam etmiştir. İstanbul Yapı Sanat Enstitüsü ile Ankara Erkek Teknik Öğretmen okulunda öğrenimini tamamladıktan sonra 1952 yılında öğretmenlik görevine başlamıştır. 1953 yılında yedek subay olan Haydar Taymaz Yedek subay öğretmenlerin okullara verilmesi kararı gereğince asker öğretmen olarak Adana Yapı Sanat Okulu'na gitmiştir. 1954 yılında gittiği Adana'da 1960 yılına kadar altı yıl görev yapmıştır. Adana Yapı Enstitüsünde öğretmen olarak çalışırken Teknik Öğretmen Okuluna öğretmen yetiştirmek üzere verileceği ifade edilen burs için başvurmuş ve 1961 yılında sınava girerek kazanmıştır. Sekiz ay Ankara'da Georgetown

Üniversitesinin İngilizce kursuna devam etmiş daha sonra ABD, Wisconsin eyaletinde Stout State Üniversitesi'ne gitmiştir. 1965 yılında Stout State Üniversitesi mesleki teknik eğitim alanında yüksek lisansını tamamlamıştır (Aydın ve Yılmaz, 2014). 1965 yılında ABD'den dönünce Milli Eğitim Bakanlığına Etüt ve Programlama Dairesinde başkan yardımcısı olarak görev almıştır. 1972 yılında Eğitim Yönetimi ve Teftişi alanında doktora başlayarak Ziya Bursalıoğlu'nun ilk doktora öğrencilerinden biri olmuştur. Doktorasını rahat yapabilmek için Daire Başkan Yardımcılığından ayrılmış ve öğretmenliğe geçmiştir. 1975 tarihinde ise Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi'ne öğretim üyesi olarak atanarak göreve başlamıştır. 1988 yılında ise profesörlüğe atanmıştır. Milli Eğitim Bakanlığının okul yöneticileri ve ilköğretim müfettişleri yetiştirme programlarında, Bakanlık müfettişleri için düzenlenen seminerlerde, ilköğretim ve ortaöğretim yöneticileri seminerlerde, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde ilköğretim, lise ve dengi okul yöneticileri ile müfettişler için düzenlenen seminerlerde ve Milli Eğitim Şuralarında görev alarak alanın gelişmesine katkıda bulunan TAYMAZ eğitim yönetimi alanına “*Teftiş*” (1978), “*Hizmetiçi Eğitim*” (1981) ve “*Okul Yönetimi*” (1989) adlı eserlerle önemli katkılar sunarak öncü çalışmalara imza atmıştır. Ve akademik hayatı boyunca yetiştirmiş olduğu birçok öğrencisi Türkiye'nin çeşitli üniversitelerinde göreve gelmiştir (Özdemir, 2018). Alanın temellerinin atılmasında önemli rol oynayan Haydar TAYMAZ'ın temel eser olarak nitelendirebileceğimiz birkaç seçme kitabı resim 3'te sunulmuştur.

Resim 3

Haydar Taymaz'a Ait Seçme Kitaplar

İbrahim Ethem BAŞARAN: İbrahim Ethem Başaran 1931 yılında Kahramanmaraş Afşin'de doğmuştur. Babası çiftçilik ve bakkallıkla uğraşan eğitim yönetiminin diğer öncülerinden biri olan Başaran on iki kardeştir. 1940 yılında Afşin'de ilkokulu bitirmiş ve Düziçi Köy Enstitüsünü kazanmıştır. 1945 yılında Köy Enstitüsü'nden mezun olduktan sonra Öğretmenler Kurulu, İbrahim Ethem Başaran'ı resim-iş yönünden yetenekli

gördüğü için, Enstitü’de resim-iş öğretmenini olarak kalmasını istemişlerdir. Başaran, 1946 ve 1947 yıllarında bir taraftan Düziçi’nde Enstitü’nün uygulama ilkokulu öğretmenliği, bir taraftan da resim-iş öğretmenliği görevini sürdürmüştür. Meslek hayatında gezici başöğretmenlik, ilköğretim müfettişliği ve milli eğitim müdür yardımcılığı görevlerinde de bulunmuştur. 1957 yılı Gazi Üniversitesi Pedagoji bölümünden mezun olarak yüksek lisans eğitimini de Eastern Michigan Üniversitesi’nde tamamlamıştır. Bakanlık düzeyinde çeşitli görevlerde bulunan İbrahim Ethem BAŞARAN 1972 yılında doktora eğitimine Ankara Üniversitesi Eğitim Yönetimi ve Planlaması Bölümünde başlamış ardından 1975 yılında öğretim üyesi olarak yine aynı üniversitede göreve gelmiştir. 1979 yılında doçent ardından 1988 yılında profesör olmuş ve buradaki görevine 1997’ye kadar devam etmiştir. Bakanlıkta üst düzey yönetim görevlerinde bulunmuş ve deneyim kazanmış biri olarak, üniversitede çalıştığı dönem boyunca yönetim görevinin akademik çalışmaları engellediğini düşündüğü için hiçbir yönetim görevi almamıştır (Aydın ve Karaman Kepenekçi, 2007; Aydın ve Çınkır, 2015). Alana sunmuş olduğu sayısız eserler, yetiştirdiği öğretim üyeleri ve başarılı çalışmalar ile eğitim yönetiminin kökleşmesinde önemli katkıları olmuştur. “Eğitim Psikolojisi” (1966), “Temel Eğitim ve Yönetimi” (1982), “Örgütsel Davranışın Yönetimi” (1982), “Yönetime Giriş” (1984) ve Yönetimde İnsan İlişkileri: Yöneltilmiş Davranış (1998) gibi alana kazandırdığı önemli eserlerin yanında özellikle “Eğitim Yönetimi: Nitelikli Okul” (2000) ve “Türk Eğitim Sistemi ve Okul yönetimi” (2013) başlıklı eserleri ile eğitim yönetiminin terminolojisindeki ustalığını ortaya koymuştur (Özdemir, 2018). Alanın temellerinin atılmasında önemli rol oynayan Haydar TAYMAZ’ın sayısız makale ve çalışmalarının yanında temel eser olarak nitelendirebileceğimiz birkaç kitabı resim 4’te sunulmuştur.

Resim 4

İbrahim Ethem Başaran’a Ait Seçme Kitaplar

Mustafa AYDIN: Mustafa Aydın 1933'te Şiran doğumludur. Babası Devlet Demir Yollarında görevli olan Aydın, iki kardeştir. Aslında Çankırı'da doğmuştur. Ancak babasının memleketi olan Şiran nüfusuna kayıtlıdır. Babasının Devlet Demir Yollarında çalışması nedeniyle çocukluğunun bir kısmını Çankırı, Kemah ve Divriği'de geçirmiştir. Eğitim yönetiminin kökleşmesinde rol oynayan AYDIN, 1951-1952 Öğretim Yılı'nda Sivas Öğretmen Okulu'ndan mezun olunca, aynı yıl Trabzon'un Of ilçesindeki Merkez İlkokulu'nda öğretmen olarak göreve başlamıştır. Çeşitli yerlerde öğretmenlik ve yöneticilik görevlerinde bulunmuştur. 1960 yılında Gazi Üniversitesi Pedagoji bölümünden mezun olmuştur. Aydın doktora eğitimini Michigan State Üniversitesi'nde Eğitim Yönetimi alanında tamamlayıp yurda dönmüştür. Dönüşünde ailesiyle birlikte Ankara'ya yerleşmiştir. Mustafa AYDIN, PAK (Planlama Araştırma Koordinasyon) Dairesi'nde başuzmanlık kadrosuna atanmış daha sonra Daire Başkan Yardımcılığı görevine yükseltilmiştir. 1973'te Başkan Yardımcılığına atandıktan bir süre sonra, 1974 yılı Ocak ayında Hacettepe Üniversite'si Sosyal ve İdari Bilimler Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü'ne doktor asistan öğretim görevlisi olarak atanmıştır. 1979 yılında da doçent olmuştur. Akademik hayatına Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri bölümünde devam etmiştir. İlerleyen yıllarda doçentliğini almış, dekan yardımcılığı ve Eğitim Yönetimi Teftişi ve Planlaması Anabilim Dalı Bölüm Başkanlığı görevinde bulunmuştur. Aydın profesörlük kadrosunu İnönü üniversitesinde alarak rektör yardımcılığı gibi pek çok önemli idari görevlerde de bulunmuştur. Yazmış olduğu “Örgütlerde Çatışma” (1984), “Çağdaş Eğitim Denetimi” (1986) ve “Eğitim Yönetimi” (1991) gibi temel eser niteliğindeki kitaplarının yanında birçok çalışmasıyla (Aksu ve Şimşek, 2015; Ünal ve Koçak Usluel, 2016) eğitim yönetimi alanına önemli katkılar sağlayan Mustafa AYDIN'nın birçok çalışmasının yanında temel eser olarak nitelendirebileceğimiz birkaç kitabı resim 5'te sunulmuştur.

Resim 5

Mustafa Aydın'a Ait Seçme Kitaplar

Etik Bildirim ve Etik Kurul Kararı

Yazarlar, bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara uyulduğunu beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Çankırı Karatekin Üniversitesi Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi'nin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk çalışmanın yazarlarına aittir. Bu çalışma için etik kurul iznine gerek yoktur.

Sonuç

Türkiye'de Cumhuriyetin ilk yıllarında, eğitim yöneticiliği henüz uzmanlık alanı olarak tanımlanmamış olması, özgün bir epistemolojik bilgi temelini oluşturmasını engelleyen önemli etkenlerden biridir. Bu durumun temel nedeni, okul yöneticiliğinin o dönemde öğretmenlik mesleğinden sonra gelen bir görev olarak görülmesinden kaynaklanmaktadır. Ancak zaman içinde, ABD'de ortaya çıkan teori hareketinin etkileri, Türkiye'de de hissedilmeye başlamıştır. Eğitim yönetimi alanında önemli gelişmeler için zemin hazırlamıştır. Özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Türkiye'de de eğitim, kalkınmanın çok önemli bir unsuru olarak önemsenmeye başlanmıştır. Eğitimin niteliğini artırmak için çeşitli planlamalara gidilmiş ve son olarak merkezi planlama esas alınarak çalışmalar derinleştirilmiştir. Eğitim Yönetimi alanının Türkiye'deki kurumsallaşma süreci açısından bir bilim disipliniyle gelişmiş ve önemli adımların atıldığı dönemlerden geçmiştir. Bu süreçte birinci kuşak akademisyenlerin, öncü çalışmalarlarıyla eğitim yönetimi alanının akademik ve kurumsal temellerinin oluşturulmasında kilit roller üstlendikleri görülmüştür.

Kurtuluş Savaşından sonraki yıllarda Türkiye'deki eğitim reformlarını desteklemek amacıyla birçok öğretmen ve akademisyen lisansüstü eğitim almaları için devlet destekli yurt dışına gönderilmişlerdir. Bu kapsamda eğitim bilimleri alanı olarak adından bahsedeceğimiz birçok akademisyen bulunmaktadır. Eğitim yönetimi alanından Ziya Bursalıoğlu, Haydar Taymaz, İbrahim Ethem Başaran, Yahya Kemal Kaya ve Mustafa Aydın Türkiye'de eğitim yönetiminin bilimsel bir kimlik kazandırılması yolunda yazdıkları temel eseriyle alanın tarihsel temellerine önemli katkılar sunan birinci kuşak akademisyenlerdendir. Yurdun dört bir yanına eğitim yönetiminin bir bilim dalı olarak uzanmasına ve Türkiye'de filizlenerek kökleşmesine önemli katkılar sunan akademisyenlerin yaşamları ve çalışmalarına derinlemesine incelenmiştir. Genel olarak değerlendirildiğinde öğretmen kökenli olmaları, aldıkları yurt dışı lisansüstü eğitimleri, bakanlık düzeyinde bulunulan farklı görevleri, üniversitelerde eğitim yönetimi bölümlerinde üstlendikleri kurucu hizmetleri, alan akademisyenlerin yetiştirilmesi ve yazdıkları eğitimin yönetimi esaslı temel eserleri gibi birçok ortak özelliklerinin bulunduğu görülmektedir. Bu dönemde gerçekleşen alanı

temellendirme çalışmaları, Türkiye’de eğitim yönetimi alanının bilimsel bir perspektifle ele alınmaya başladığını ifade etse de hala günümüzde, Türkiye’de eğitim yönetimi alanında kimlik ve bağlam oluşturmadaki gelişimi hususunda tartışmalar sürmektedir (Balcı, 1992; Beycioğlu, 2012; Beycioğlu ve Dönmez, 2006; Turan ve Şişman, 2013). Bu tartışmalar ışığında, eğitim yönetimi alanının kimlik ve bağlam oluşturmadaki gelişimi açısından Türkiye’deki tarihsel gelişim sürecini anlamının alana kazandırılacak birçok nitelikli çalışma açısından ayrıca önem arz ettiğini söylemek yararlı olacaktır.

Eğitim yönetimi, doğuşundan itibaren çeşitli görüş ve yaklaşımların etkisi altında kalsa da kendine özgü bir bilim disiplini haline gelmesini geciktiren etkenlerin mevcudiyeti hâlâ devam etmektedir. Bu bağlamda, eğitim yönetimi alanının epistemolojik birikimine katkıda bulunacak kuramsal çalışmalara olan ihtiyaç hâlâ bulunmaktadır. Eğitim yönetimi alanında yapılan çalışmaların sadece okullara ve genel olarak bir ülkenin eğitim sistemine katkı sağlamakla kalmayıp aynı zamanda eğitim yönetimi alanını daha da ileri taşıyacak ve kendi sınırları olan bir bilim hâline getirecek nitelikte olması beklenmelidir. Ayrıca eğitim yönetimi alanındaki akademisyenlerin, alanın şu anı ve geleceği konusunda endişe duymaları ve bu doğrultuda bir görüş birliği oluşturmak için çaba göstermeleri gerekir. Eğitim yönetimi alanının tarihsel temellerinde, eğitim sistemine ve topluma sağladığı katkı düzeyi çok iyi analiz edilmesi, alanın bir bilim olarak dalı olarak olgu değer sorunsalı yaşamaması adına araştırmacı ve uygulayıcılar tarafından kıymet verilmesiyle doğru orantılı olacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

- Aksu, M., & Yücel, C. (2023). Eğitim Yönetimi Alanında Teori ve Uygulama Boşluğu. *Toplum, Eğitim ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, 2(3), 164-192.
- Aksu, M. B., & Şimşek, H. (2015). *Prof. Dr. Mustafa Aydın'a armağan. Eğitim ve toplum yazıları*. Gazi Kitapevi.
- Akyüz, Y. (2006). Türkiye'de öğretmen yetiştirme'nin 160. Yılında Darülmüallimîn'in ilk yıllarına toplu ve yeni bir bakış. *OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 20(20), 17-58.
- Aslanargun, E. (2007). Modern eğitim yönetimi anlayışına yönelik eleştiriler ve postmodern eğitim yönetimi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 50(50), 95-212.
- Aydın, İ., & Çınkır, Ş. (2015). *Prof. Dr. İbrahim Ethem Başaran'a Armağan. Eğitimde 52 yıl (E Kitap)*. Pegem.
- Aydın, İ., & Kepenekçi Karaman, Y. (2007). *Türkiye'de eğitim yönetimi alanının sözlü tarihi: Öncü akademisyenler (E Kitap)*. Pegem.
- Aydın, İ., & Yılmaz, K. (2014). *Prof. Dr. Haydar Taymaz'a armağan (E Kitap)*. Pegem.
- Aypay, A. (2016). *Eğitim yönetimi ve denetimi alanının durumu ve geleceği*. Aypay, A. (Ed.), Türkiye'de Eğitim Yöneticiliği ve Maarif Müfettişliği (ss. 1-2-18-19) içinde. Pegem A.
- Aytaç, K. (1998). *Avrupa eğitim tarihi*. Marmara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- Balcı, A. (1992). Eğitim örgütlerine yeni bakış açıları: Kuram araştırma ilişkisi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 25(1), 27-45.
- Balcı, A. (2008). Türkiye'de eğitim yönetiminin bilimleşme düzeyi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 54(54), 181-209.
- Balcı, A. (2011). Eğitim yönetiminin değişen bağlamı ve eğitim yönetimi programlarına etkisi. *Eğitim ve Bilim*, 36(162), 196-208.
- Beycioğlu, K. (2012). Will Evers & Lakomski be able to find leadership's holly grail?. *KEDİ Journal of Educational Policy*, 9(2), 349-362.
- Beycioğlu, K., & Dönmez, B. (2006). Eğitim yönetiminde kuramsal bilginin üretimine ve uygulanmasına ilişkin bir değerlendirme. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 47(47), 317-342.
- Binbaşıoğlu, C. (1982). *Eğitim düşüncesi tarihi*. Binbaşıoğlu Yayınevi.

- Bush, T. (1999). Crisis or crossroads? The discipline of educational management in the late 1990s. *Educational Management and Administration*, 27(3), 239-252.
- Callahan, R. E. (1962). *Education and the cult of efficiency*. The University of Chicago Press.
- Can, T. (2005). Kaybettiğimiz bir değer: Prof. Dr. Yahya Kemal Kaya (1939-1995). *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 1(2), 193-196.
- Cemaloğlu, N. (2005). Türkiye de okul yöneticisi yetiştirme ve istihdamı varolan durum, gelecekteki olası gelişmeler ve sorunlar. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(2), 249-274.
- Cemaloğlu, N., & Özdemir, M. (2019). *Eğitim yönetimi*. Baskı. Pegem Akademi.
- English, F. W. (2002). The point of scientificity, the fall of the epistemological dominos, and the end of the field of educational administration. *Studies in Philosophy and Education*, 21, 109-136.
- Fitz, J. (1999). Reflections on the field of the educational management studies. *Educational Management and Administration*, 27(3), 313-321.
- Griffiths, D. E. (1979). Intellectual turmoil in educational administration. *Educational Administration Quarterly*, 15(3), 43-65.
- Heck, R. H., & Hallinger, P. (2005). The study of educational leadership and management: Where does the field stand today? *Educational Management Administration and Leadership*, 32(2), 229-244.
- Hoy, W. K. (1994). Foundations of educational administration: Traditional and emerging perspectives. *Educational Administration Quarterly*, 30, 178-198.
- Kaya, Y. K. (1979). *Eğitim yönetimi: Kuram ve Türkiye'deki uygulama*. TODAİE Yayınları, Doğan Basımevi.
- Küçükçene, M., & Özdemir, M. (2022). Eğitim Yönetimi Anabilim Dalı Misyon İfadelerinin Kimlik Bağlamında İncelenmesi. *Yükseköğretim Dergisi*, 12(3), 424-436.
- Murphy, J. & Louis, K, S. (1999). *Handbook of research on educational administration*. Jossey-Bass.
- Oplatka, I. (2008). The field of educational management: Some intellectual insight from 2007 BELMAS national conference. *Management in Education*, 22(3), 4-10.
- Özdemir, M. (2011). Educational administration: A science at the intersection of public administration and business administration. *Amme İdaresi Dergisi*, 44(2), 29-42.

- Özdemir, M. (2017). Eğitim yönetiminde epistemik bunalımın arkeolojisi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 23(2), 281-304.
- Özdemir, M. (2018). *Eğitim yönetimi. Alanın temelleri ve çağdaş yönelimler.* Anı Yayıncılık.
- Savaş, G. (2020). Tarihsel seyir içinde eğitim yönetiminin bilimleşme süreci. *Kastamonu Education Journal*, 28(1), 253-266.
- Takmak, H. (2019). Eğitim yönetiminin özgünleşme ve özerkleşme sorunsalı. *Ege Eğitim Dergisi*, 20(1), 113-126.
- Turan, S. & Şişman, M. (2013). Eğitim yönetimi alanında üretilen bilimsel bilgi ve Batılı biliş tarzının eleştirisine giriş. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 19(4), 505-514.
- Uslu Çetin, O., & Özdemir, M. (2021). Bir disiplin olarak eğitim yönetiminin kavram haritası üzerine boylamsal bir inceleme. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(3), 1864-1897.
- Ünal, I., & Koçak Usluel, Y. (2016). *Prof. Dr. Mustafa Aydın'a armağan eğitim bilimleri yazıları.* Gazi Kitapevi.
- Yılmaz, K. (2018). Türkiye'deki eğitim yönetimi alanı ile ilgili çalışmalara eleştirel bir bakış. *Journal of Human Sciences*, 15(1), 123-154.

Etik Bildirim ve Etik Kurul Kararı

Yazarlar, bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara uyulduğunu beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Çankırı Karatekin Üniversitesi Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi'nin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk çalışmanın yazarlarına aittir. Bu çalışma için etik kurul iznine gerek yoktur.

Yazarların Katkı Oranları

Makale bölümlerine yazarlar eşit olarak katkıda bulunmuşlardır.

Çıkar Çatışması Beyanı

Makale hakkında yazarlar arasında herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Tarihin Sonu'nu 30 Yıl Geçe!

Oral Ateş¹

Çankırı Karatekin Üniversitesi

Öz

Soğuk Savaş yıllarının ardından önde gelen birçok siyaset bilimci dünyanın nereye gittiği hususunu “teorileştirme” görevini ele almaya başlamıştır. Bu çalışmalardan biri Francis Fukuyama tarafından ortaya atılan “Tarihin Sonu mu?” adlı teoridir. Varşova Paketi’nin geçerliliğini kaybetmeye başladığı bir dönemde ortaya atılan bu teori, dünya çapında tartışılmış, karşı teoriler geliştirilmiş, lehte ve aleyhte makaleler kaleme alınmıştır. Fukuyama ise makalesinde kaleme aldığı teorisini sonra çıkardığı kitabında bir kez daha değerlendirmiştir. “Tarihin Sonu mu?” tezi, genel anlamda “Batının zaferi” ile sonuçlanan tarihsel bir süreçten, liberalizmin zaferinden söz etmektedir. Fukuyama, Batı genelinde Amerika özelinde liberal demokrasiyle insanlığın ulaşabileceği en son noktaya ulaştığını, bundan sonra insanların yapacakları pek bir şey kalmadığını, liberalizmin çözemediği veya çözemeyeceği hiçbir meseleyi çözebilecek ideoloji olmadığını ve artık tarihin sonunun geldiğini iddia etmektedir. Teorinin üzerinden geçen 30 yıllık süreçte liberal demokrasinin bir dizi yaşanan özgürlükten eşitliğe, çevreden çevreden sağlığa, güvenlikten yoksulluğa, iç savaşlardan terör saldırılarına kadar tüm dünyanın sorunlarını çözemediği ve nihai sonun gelmediği görülmektedir. Bu çalışmada; Tarihin Sonu mu? teorisinin öne sürülmesinden günümüze kadar yaşadığımız süreçte teoriyle ilgili yapılan tartışmalar dünyada yaşanan önemli olaylarla beraber değerlendirilecektir. Fukuyama’nın öne sürdüğü gibi tarihin sonuna gelinip gelinmediği, liberalizmin toplum üyelerine maddi refah temin etme ve tüketim isteğini karşılama, eşi görülmemiş bir zenginlik yaratıp özgür insan modelini oluşturabilmesi ile Fukuyama’nın ileri sürdüğü iddiaların ne kadarının gerçekleştiğini de açıklayarak Fukuyama’nın ahlada neyi amaçladığı analiz edilecektir.

Anahtar Kelimeler: İdeoloji, medeniyet, tarihin sonu, liberalizm, Francis Fukuyama

¹ Dr., İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü, Çankırı/Türkiye, E-posta: oralates@karatekin.edu.tr., <https://orcid.org/0000-0002-6197-0890>

MAKALE TÜRÜ

Derleme Makalesi

Başvuru Tarihi

10.03.2024

Kabul Tarihi

13.04.2024

doi: 10.57115/karefad.1450458

Atıf: Oral, A. (2024). Tarihin sonu'nu 30 yıl geçe! *Çankırı Karatekin Üniversitesi Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 12(1), 105-120. <https://doi.org/10.57115/karefad.1450458>

Etik: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği, araştırma ve yayın etiğine uyulduğu teyit edilmiştir.

30 Years Past The End of History!

Oral Ateş¹

Çankırı Karatekin University

Abstract

After the Cold War years, many prominent political experts began to take up the task of "theorizing" where the world was heading. One of these works is Francis Fukuyama's "The End of History? The End of History?" theory. This theory, which was put forward at a time when the Warsaw Pact was beginning to lose its validity, was discussed worldwide, counter-theories were developed, and articles were written for and against it. Meanwhile, Fukuyama re-evaluated the theory he had written in his article in his later book. The End of History? In general terms, his thesis speaks of a historical process resulting in the "triumph of the West" and the collapse of ideologies. Fukuyama claims that the West in general and liberal democracy in America in particular have reached the ultimate point that humanity can reach, that there is nothing left for people to do after that, that there is no ideology that can solve any problem that liberalism cannot or will not solve, and that the end of history has come. However, in the 30 years we have been living, it is seen that liberal democracy has not been able to solve the problems of the whole world, from freedom to equality, from environment to health, from security to poverty, from civil wars to terrorist attacks, and the final end has not come. In this study; The End of History? Theory will be evaluated together with the important events in the world. It will be analyzed whether the end of history has come, as Fukuyama suggests, and what Fukuyama actually aims by explaining how much of the claims put forward by Fukuyama have been realized with the ability of Liberalism to provide material welfare to the members of society and to meet the desire for consumption, to create unprecedented wealth and to create a free human model.

Keywords: Ideology, civilization, end of history, liberalism, Francis Fukuyama

¹ Dr., Faculty of Humanities and Social Sciences, History Department, Çankırı/Türkiye, E-mail: oralates@karatekin.edu.tr., <https://orcid.org/0000-0002-6197-0890>

ARTICLE TYPE

Review Article

Received Date

03.10.2024

Accepted Date

04.13.2024

Fransız aydınlanmasıyla kendini bulan “İdeoloji” kavramının, düşünce biliminden ziyade siyasal bir anlama doğru içerik kazanmaya başladığı görülmektedir. Bu gelişmenin sebeplerini Aydınlanma Çağı filozoflarında bulmak mümkündür. İdeoloji kavramını yanlış bilinç olarak değerlendiren ve siyaset biliminin önemli konularından birisi yapan düşünür Karl Marx’tır. İdeoloji, başlangıçtaki “düşünce bilim” ve daha sonraları bir tür “yanılsama” ya da “yanlış bilinç” gibi adlandırmalardan farklı olarak, günümüze doğru “tarihin sonu” veya “ideolojinin sonu” gibi kavramlarla kendini göstermektedir. Bu süreç, Hegel’le başlayıp Alexandre Kojeve ile devam etmiş, daha sonra Daniel Bell’le birlikte 1960’larda yeniden gündeme gelmiş, zirve noktasına doğru tartışmaları beraberinde getirmesi ise 1989 yılında Francis Fukuyama ile olmuştur (Bell, 2000; Fukuyama, 1999; Hegel, 1953; Temirkaynak, 2008; Fukuyama, 1989).

Çalışmamıza konu olan “Tarihin Sonu mu?” tezinin sahibi Francis Fukuyama, Amerika Birleşik Devletleri Dışişleri Bakanlığında Ortadoğu politikaları uzmanı olarak görev yapmış, Japon asıllı bir Amerikan vatandaşıdır. Fukuyama, akademisyen ve dış politika uzmanı kimliğiyle ABD’de önemli düşünce kuruluşlarından biri olarak kabul edilen “Rand Corporation” kuruluşunda çalışmış ve istihbarat faaliyetleri ile ilgili birtakım görevlerde bulunmuştur (Sabaz, 2020).

“Tarihin Sonu mu?” tezinde genel olarak “Batının zaferi” ile sonuçlanan bir süreçten, dinlerin sosyal hayatı belirleyici özelliğinin sona ermeye başladığından, ideolojilerin çöküşünden bahsetmektedir. Geride ise liberalizm ve “özgür” insanın kalacağından, serbest piyasa, tüketim ve üretimin tamamıyla bireylerin arzularına göre şekilleneceğinden ve devletin kısıtlı olarak sadece bireylerin özgürce yaşaması için emniyet ve güvenlik görevi ile uğraşacağından söz etmektedir. Fukuyama’nın teorisine göre ideolojiler karşısında kazanan modern liberalizm olmuştur. Artık tarih yapacak meseleleri di’li geçmiş zamanda gösterecek özne mevcut değildir. Özetle artık tarih kalmamıştır. Batı ve liberalizm dışındaki ideolojiler ise dünyaya hitap edemeyecek, önlerinde sadece batı tarihini taklit etme seçeneği olacaktır (Fukuyama, 1999).

“Medeniyetler Çatışması” tezi ise, “Tarihin Sonu mu?” tezi ile ideoloji temelli çatışmaların bittiği konusunda örtüşse de Fukuyama’nın tezine karşı olarak çatışmaların medeniyet ve kültür farklılıkları üzerinden devam edeceğini ileri sürerek ortaya çıkmıştır. Amerikalı siyaset bilimci ve aynı zamanda Francis Fukuyama’nın hocası olan Samuel P. Huntington, 1993 yılında Fukuyama’nın tezine karşı yaptığı bir konuşmada; tarihte asıl olacakların bundan sonra yaşanacağını, dünyada medeniyetler savaşlarının meydana geleceğini ve bunun kaçınılmaz olduğunu vurgulayarak tehlikeli

bir uluslararası anarşi doğacağını ileri sürmüştür (Huntington, 1993; Fukuyama vd, 2003).²

Fukuyama'nın tezi üzerinden yaklaşık 30 yıl geçen dünyada; Körfez Krizi, Bosna Savaşı, 2011 yılından beri insanlık dramının tüm dünyanın gözü önünde yaşandığı Suriye iç savaşı ve halen tüm dünyanın seyirci olarak izlediği Rusya-Ukrayna ve İsrail-Filistin (Gazze) savaşları yaşanmaktadır. Bunların yanında endüstriyel sanayiye dayalı hayat tarzının yok ettiği göller, kirlittiği denizler, ulusal kültürlerin parçalanması veya bazı bölgelerde etnik milliyetçilik hareketlerinin canlanması, göçmen krizleri ve bunun gibi çözüm bulamayan pek çok sorunun var oluşu hiçbir şeyin sonunun gelmediğini gözler önüne sermektedir.

Günümüzde -ister buna “Tarihin Sonu mu?” tezinin iddia ettiği “Yeni Dünya Düzeni”, ya da “Medeniyetler Çatışması” denilsin- dünya toplumları, bu düzenin yarattığı sağlıktan çevreye, güvenlikten ekonomiye, bir dizi sorunlarla, eskisinden daha çok uğraşmak durumunda kalmaktadır. Gelişmemiş toplumların ve yoksul grupların daha çok ezildiği düzen olarak gösterilen bu düzensizliğin, “Tarihin Sonu” veya “İdeolojilerin Sonu” gibi kavramlarla değişen koşullara göre yeniden değerlendirilmesi şiddetle gerekmektedir (Sarı, 2010). Yapılması gereken değerlendirmeler küresel sorunların çözümüne “gerçekçi” ve “kalıcı” katkılar sunmalıdır. Günümüz dünyası bu düzensizliği ve tüketim kirliliğini kaldıramamakta, kendi güzelliklerini bir bir yok etmektedir.

Tarihin Sonu Mu? Tezi Üzerine

1989 yılının yaz aylarında Francis Fukuyama “The National Interest” isimli muhafazakâr bir ABD dergisinde “Tarihin Sonu mu?” başlıklı bir makale yayımlamıştır (Bertram vd., 2006). Makalede, Sovyetler Birliği'nde meydana gelen olayların sosyalizmi hayata geçirme yönündeki özel bir çabanın bozgununu ve sosyalist düşüncenin çöküşünü göstermediğini, her ikisinin de ötesinde bu olayların insanlığın sosyal ve siyasi evriminin bitişini, yani tarihin sonunu işaret ettiğini belirtmiştir. Doğuda yıkılan şeyin, liberalizmin en son uygulanabilir alternatifi olan toplumsal sistemler olduğuna dikkat çekmiştir (Bertram vd., 2006).

Fukuyama evrensel düzeyde düşüncelerini aktarırken, geçmişe yönelik dikkate alınması gereken olgunun, dünyada otoriter rejimlerin yaşadığı krizler ve sonrasında liberal demokrasilerin yayılması olduğunu dile getirmiştir. Bu düşüncesini kanıtlamak maksadıyla birkaç argüman öne sürerek sayısal bilgiler vermektedir: “1790 yılında var olan demokrasi rejimi ile yönetilen ülke sayısı üç iken, 1900 yılında 13, 1919'da 27 ve 1990 yılında

² Samuel P.Huntington, Harvard Üniversitesi John M. Olin Stratejik Araştırma Enstitüsü Müdürü ve İdare İlmi Kürsüsü Başkanıdır.

62 olmuştur” ifadelerini dile getiren Fukuyama’ya göre, bu artış devamlılık arz etmeyeceğinden liberal demokrasilerin yayılmasındaki ana sebebin iktisadi ve ekonomik unsurlar olduğunu ifade etmektedir. Fukuyama, ekonomik gelişim seviyesi ile istikrarlı liberal demokrasiler arasında oldukça kuvvetli bir ilişki olduğunu belirtmektedir (Gözlü, 2011, s. 103).

Fukuyama’nın sayısal bilgilerin yanında diğer argümanları ise, ilk olarak liberalizm dışında hiçbir sisteme entelektüellerin destek olmadığı ve önemli herhangi bir toplumsal hareketin içerisinde böylesi bir alternatifin bulunmadığıdır. O fundamentalizmi ve milliyetçiliği bir alternatif olma özelliğinden yoksun olarak görmektedir. Liberalizme alternatif olarak gösterilen faşizm ve komünizmi destekleyen toplumların yenildiğini, bunu da liberalizmin zaferi olarak görmektedir. İkinci olarak; toplumların üyelerine maddi refah temin etme ve güvenlik sağlama konusunda liberalizm rakiplerini geride bırakarak başarı sağladığını, Sovyet sisteminin çökmesini ise toplumun tüketim isteğini karşılamada yetersiz kalmasından kaynaklandığını ifade etmektedir. Liberalizmin ise eşi görülmemiş bir maddi zenginlik yaratabildiğini uygulamada gösterdiğini belirtmektedir. Son olarak da insanların diğer insanlar tarafından “kabul görme” gereksinimi olduğunu öne sürmektedir. Fukuyama daha sonra yazdığı makalelerle tezini genişletmiştir. Kaleme aldığı makaleleri kitap haline getirerek 1992 yılının baharında okurlarıyla buluşturmuştur (Fukuyama, 1992).

Fukuyama, 1999 yılının yazında ilk makalesinin yayımlanışının onuncu yılında, “Yayımlanışının 10. Yılında Tarihin Sonu’nun Neresindeyiz?” adlı bir makale kaleme almıştır. Eleştirmenlerinin tarihin tamamlandığı fikrine tekrar bakmasını ve inkâr etmesini istediklerini belirten Fukuyama, geçen on yıl süresince gerek dünya siyasetinde, gerekse küresel ekonomide olup biten olaylardan hiçbirinin, daha önce ulaştığı sonucu tartışabilecek bir durum yaratmadığına ve yanlış olduğunu göstermediğine dikkat çekmiştir. Liberal ekonomi ve pazar ekonomisinin modern toplumlar için sürdürülebilir tek imkân olduğunu yinelemiştir (Fukuyama vd., 2003).

Fukuyama’nın ilk makalesi üzerine kaleme aldığı bir yazısında Pierre Hassner³, Fukuyama’nın makalesinin çekiciliğinin, çok cesur fikirleri öne sürmesinden kaynaklandığını ifade etmiştir. Konuyu ele alırken yirminci yüzyılda gelişen siyasi olaylarla, on dokuzuncu yüzyılın felsefi yaklaşım biçimlerini konusunda yaptığı seçimleri sürpriz olarak yorumlamıştır. Yirminci yüzyılın deneyimini liberal demokrasinin ve tüketim kültürünün zaferine indirgemesi, öte yandan çoklukla on sekizinci yüzyıl aydınlanma dönemi için açıklamasını Hegel’e dayandırarak yapması, açıklamasını sonlandırırken de Nietzsche’nin “son insan” hayaletini örnek olarak

³ Merkezi Paris’te bulunan Foundation Nationale Politiques Science (Ulusal Siyaset Bilim Vakfı) müdürüdür.

kullanmasını olağandışı bir yaklaşım olarak görmüştür (Fukuyama vd., 2003).

Fukuyama'ya Eleştiriler ve Tarihin Sonu'nu 30 Yıl Geçer Üzerine

Fukuyama'nın makale ve kitabı incelendiğinde yöneltelen eleştiriler genelde şu şekilde ifade edilebilir.: Fukuyama'nın ilk makalesinde öne çıkan konular teknolojik gelişim ve maddi zenginliğin sağlanması için toplumsal sınıf farklılaşmasıyla, kitabında her insanın diğerlerince birey olarak kabul görmesine yönelik ruhsal ihtiyacı öne çıkardığı görülmektedir. Makalesinde Batının zaferinden kaynaklanan sevinci vurgularken, 1992 yılında çıkardığı kitabında biraz daha endişeli bir anlatıma sahip olduğu ifade edilebilir. Çünkü kitabında kapitalizmin liberal demokratik şeklinin, ekonomik yeterlilik ve sosyal boyutta kabul görmesine yönelik şüpheli ifadeler sergilemiştir. Singapur modeline atıfta bulunarak kapitalizmin otoriter biçimlerinin daha üretken olduğuna değinmiştir. Fukuyama'nın tarihin sona erdiği ve yeniden başlayabileceği şeklindeki çelişik önerilerinde özetlenen şüphelerin ilk makale ve kitabında yer verdiği tezlerle gölge düşürdüğü gözlemlenebilmektedir. Joseph McCarney⁴ yayınladığı bir makalesinde Fukuyama'nın çelişiklere düştüğünden şu cümlelerle bahsetmektedir:

“Fukuyama'nın kitabının ne bu ne de herhangi bir tarihin sonu teziyle uzlaşması mümkün olan formüleştirmeler içerir. Kitap ilerledikçe bunlar önem kazandıkları için kitabın son bölümünde aşağıdaki sonuç Fukuyama tarafından dile getirilmektedir; “Hiçbir rejim ya da sosyoekonomik sistem herkesi her zaman tatmin edemez. Buna liberal demokraside dâhildir... Bu yüzden, durumdan memnun olmayanların tarihi yeniden başlatma olasılığı her zaman mümkündür”(Bertram vd., 2006, s. 31-33).

Görüldüğü üzere Fukuyama ikili cevaplar vererek kendiyi çelişmektedir. Liberal demokrasi ile sağlanan eşitlik düzeyi tamamen gerçek bir eşitlik düzeyi değildir. Daha fazla kabul görme arzusunda olanlar için de sorun teşkil eder. Fukuyama'nın bakış açısıyla evrensel olarak Liberal demokrasinin tarihin son yönetim biçimi olamayacağı ifade edilebilir.

McCarney'in diğer bir eleştirdiği konu ise Fukuyama'nın bahsettiği “tanınma arzusu” temasıdır. Tanınma arzusunun, Batının siyaset felsefesi kadar eski olduğunu ve bu konuyu ilk Platon'un canlı ruhun canlı kısmı ya da görünümü dediği “*thymos*” vasıtasıyla dile getirdiğini belirtmiştir. Daha sonra ise Machiavelli, Hobbes, Hegel ve Nietzsche gibi düşünürler tarafından farklı biçimlerde ele alındığını ifade ederek Fukuyama'nın bu konuda ilk başvurduğu kaynağın Alexandre Kojeve'nin önemli bir rol oynayan Hegel

⁴ The Real World of Ideology (1980) ve Social Theory and The Crisis of Marxism (1990) kitaplarının yazarıdır.

yorumu olduğundan bahsederek eleştirmektedir (Bertram vd., 2006). Şöyle ki “Tarihin Sonu” kavramı Hegel tarafından kullanılsa da yaygın olarak kullanılan ve bilinen bu kavramın Alexandre Kojeve’ye ait olduğudur. Hegel’in yorumuna göre, köleler ve efendi arasındaki karşıtlık ve çekişmeler çözümlendiğinde tarihin sonu gelmiştir. A. Kojeve’ye göre ise toplumun varlığı, tarihin itici gücü olan efendi-köle çekişmelerini hızlandırır ve böylece tarih bu çekişmenin çözümlenmesiyle son bulur, yani tarih sona erer. Kojeve ye göre insanın tanınma arzusu da insanoğlunun toplum halinde yaşamasının bir şartı ve gelişiminin destekleyici gücü olmaktadır. Başkaları tarafından tanınmanın veya kabul görmenin tanımı ise başkaları tarafından arzulanmayı arzulanmanın tarihidir. Kısaca insanlık tarihidir (Kojeve, 1980; Kızılyürek, 2011).⁵ Francis Fukuyama’nın 1989’da iddia ettiği “tarihin sonu” savının kaynağını A. Kojeve’n Hegel okumalarında bulduğu ifade edilebilir.

Frank Furedi⁶ ise, Fukuyama’nın hem Batı’nın ideolojik tükenmişliğini hem de kendi çıkarları için dünyanın geri kalanına hükmetme isteğini sürekli dile getirdiğini belirtmektedir. Fukuyama’nın zafer iddiasının altında tarihsel karamsarlık yattığı ve bu durumun onu Spengler’in Decline of The West’inden (Batının çöküşü) Bell’in The End of Ideology’sine (İdeolojinin Sonu) oradan da günümüzdeki postmodernizm modasına kadar uzanan soncu yazım geleneğinin içinde yer almaya ittiği düşünülmektedir.

⁵ A. Kojeve, 1930’dan itibaren “Hegel Felsefesine Giriş” başlığı altında Paris’te birçok konferans vermiştir. Bu konferanslarında Efendi-Köle Diyalektiği’ni yani *Tanınma* mücadelesini içeren ve yaşam ile ölüm arasında devam eden süreci savaş alanı olarak gördüğünü ifade eden bir metafor olarak kullanmıştır. Kojev özetle şu ifadeleri dile getirmiştir: İnsanın arzu ve özlemlerini hayvanlarınkinden ayıran özellik, insanın isteklerinin maddi olmayan bir nesneye yönelmesidir. Aslında, insanda arzunun nesnesi özlemin kendisidir. Örneğin, sevilme özlemi olarak aşk, özlemin özlemidir. Karşılıklı tanınma arzusu ise değerlerimin başkaları tarafından kabul görmesi anlamına gelir. Özgür bir kişi olarak kabul görmek istiyorum. Fakat insanlar karşılıklı olarak birbirlerini yok etmemek için birilerinin tanınmaya ulaşmadan diğerlerini tanıması şarttır. Hayatını tehlikeye atmamak için diğerini tanıyan şahsiyet artık tanınmadan yoksun biridir, yani bir köledir. Bu durum, toplumların Köleler ve Efendilerden oluşmasına yol açmıştır. Yani, insanlar insan olma sürecinde *Köle* ve *Efendi* olarak ayrılmış ve insanlaşmanın aşamalarından geçip tarihe girdiklerinde artık bu iki özellikten birini taşıyorlardır. Yani, tarih, Efendi-Köle diyalektiğinin bir aşamasıdır. Bu aşama, tanınma hakkının evrensel bir olgu olarak yaygınlık kazanmasıyla tamamlandığında insanlık da tarihte son bulacaktır. Fakat insan bilimi olarak tarihin evrensel bir değer olması için bu sürecin mutlaka tamamlanması gerekmektedir. Efendi-Köle aşamasında kaldığımız sürece tarihin, evrensel bir bilim olduğu söylenemez. O yüzden tarih ancak bittiğinde, yani, karşılıklı tanınmanın evrensel olarak hayata geçmesiyle evrensel bir bilim olarak var olabilir ki bu da “tarihin sonu” demektir.

⁶ İngiltere Kent Üniversitesi’nde emekli bir sosyoloji profesörüdür. Korku sosyolojisi, eğitim, terapi kültürü, ebeveynlik ve bilgi sosyolojisi üzerine yaptığı çalışmalarla tanınmaktadır.

Furedi bu karamsarlığı, kapitalizmin insanlığın gelişimine artık bir katkısının olamayacağını fark eden, ama onun yerine de bir alternatif koyamayan kapitalizm yandaşlarının duyduğu endişenin ifade edilmesi olarak görmektedir. Furedi'nin eleştirdiği başka bir konu ise “eşit kabul görme” imkânının sağlandığı Batı ile tarihe takılıp kalmış üçüncü dünya arasında düşündüğü farkı Batının dünyanın geri kalanına şiddet uygulamasını haklı göstermek amacıyla kullandığı yönündedir (Bertram vd., 2006). Geçtiğimiz birkaç yıl öncesine kadar, Batının uluslararası alanda bizzat Irak, Afganistan ve Suriye'ye müdahalelerinde “sözde” barış ve demokrasi götürmek için yaptığı şiddeti meşru göstermek maksadıyla bu yönde söylemleri bulunmaktadır. Nabi Avcı⁷ bu teorinin, uluslararası politika diline “Yeni Dünya Düzeni” kavramıyla yumuşatılarak nötr bir kılığa sokulmak istenen Amerika hakimiyetinden başka bir şey olmadığını vurgulamış ve bu yaklaşımla Batının amacının Irak halkının başına gelenlerden anlaşılabilirliğini belirtmiştir (Fukuyama vd., 2003).

Fukuyama'nın tezine karşı din konusunda da eleştiriler bulunmaktadır. Fukuyama kitabında, İslamı diğer kültürlerden ayıran şeyin, demokrasinin temel ilkelerinden biri olan dinsel hoşgörüyü kabul etmeyen tek sistem oluşuna değinmiştir. Batı toplumunda devletlerin dine hizmet etmekten ziyade, dinsel hoşgörü ve çoğunluğu benimsemesinin İslam ile uyumadığını, dahası devletin sadece bir dini kabul ederek, vatandaşlarına karşı katı bir tutum göstermesinin, yaygın bilinenin aksine dinin toplum üzerindeki etkisini azalttığını ve bir o kadar dinden soğumalarına neden olduğunu belirtmiştir (Fukuyama, 1999). Fukuyama'nın İslamın bu özelliğini ve dünyada çok sayıda insan tarafından benimsenmesini kabul ettiği anlaşılmaktadır. Fakat ona göre İslam liberalizme bir alternatif değildir. Çünkü İslam, yalnızca kabul gördüğü devletlerde gücünü artırabilir. Evrensel bir yanı bulursa da getireceği dünya düzeninin benimsenmesi inanç boyutundan başka bir şey değildir (Ceylan, 2006).

Diğer bir eleştiri ise İslamın liberalizm karşısında bir alternatif olabileceği iddiasıdır. İslamın, 11 Eylül olayları öncesinde de liberal demokrasi karşısında bir alternatif olduğu görüşünün kuvvet kazandığı söylenebilir. Bu kapsamda yapılan eleştiriler, dünya nüfusunun büyük bir bölümünün Müslüman oluşuna ve dünya tarihini bu toplumların şekillendirdiğine, liberalizmin kamusal alana yansıyan özelliğiyle ekonomik yönünün ayrı değerlendirilmesine ve İslamın özünde demokrasiyi dışlamadığına ilişkindir. O zaman demokrasiyi reddetmeyen İslam'ın, dünya nüfusunun önemli bir bölümü tarafından kabul edildiği de dikkate alındığında gelecek kuşaklarda İslami değerlerin Müslüman olmayan ülkelerde bile geçerli olabileceği düşünülmektedir (Fukuyama vd., 2003).

⁷ Kültür ve Turizm Bakanlığı görevini 2016-2017 yılları arasında sürdürmüştür. Bu görevinden önce 2013-2016 yılları arasında Millî Eğitim Bakanı olarak yer almıştır. Akademisyen ve yazardır.

Yukarıda sunduğumuz eleştirilerle beraber İslamı başka bir açıdan değerlendirdiğimizde; Fukuyama, “Tarihin Sonu mu?” tezini Batının zaferine ve liberalizmin faşizm ve komünizme karşı üstünlüğüne dayandırmıştır. Komünizm öncelikle Rusya ve Çekoslovakya gibi Hristiyan ülkelerde başarı sağlamış, faşizm ise Hristiyan Almanya ve İtalya’da görülmüştür. Komünizm ve faşizmin Müslüman olan ülkelerde zaten başarı sağlayamadığı, benimsenmediği bilinmektedir. Müslüman nüfusun dünya nüfusunun yaklaşık %20’sini oluşturduğu ve hızla arttığı (Ceylan, 2006) göz önüne alındığında Müslümanların gelecekte-belki de Müslüman Türklerin-“Tarihin sonu” ile ilgili söz sahibi olacağı ifade edilebilir.

Şaban H. Çalış⁸, Fukuyama’nın ilk makalesini yazdığı 1989 yılından itibaren 12 yıllık bir süreci ele aldığı makalesinde, Fukuyama’nın 11 Eylül olaylarından sonra ne demek istediğini açığa çıkardığını şu cümleleriyle ifade etmiştir. “*Özellikle 11 Eylül olaylarından sonra serdettiği görüşler ve tavırlarla kesinlik göstermiştir ki o bir modernist, en iyimser yorumla Amerika modeli ulus devletleri yüceltmeye çalışan, Pentagonun kontrollünde işleyen bir dünya sisteminin savunucusu, hatta bir liberal falan değil düpedüz, başka yerlerde de not edildiği gibi, şeytanın avukatı, yeni muhafazakâr, en iyi tanımla Hegel/Kojeve gölgesinde duran bir ideologdur.*” (Fukuyama vd., 2003, s. 281). Fukuyama’nın Amerikan toplumunun değerlerinin korunması için çaba harcayan, bilim ve teknolojinin de bu doğrultuyu işaret ettiğini tüm dünyaya dayatmaya çalıştığına dikkat çekmiştir.

Fukuyama’nın ilk kez “Tarihin Sonu mu?” tezini öne sürdüğünden beri yaklaşık 30 yıl geçmiştir. Dünya toplumlarında güvenlik, özgürlük ve eşitlik gibi konular her geçen gün daha kötüye gitmektedir. Bunun sebebi ise çok açıktır. Batılı sözde liberal ülkelerin çoğu emperyalizmin meşruiyetine inanmış ve dünya coğrafyasının değişik bölgelerinde askeri güç uygulamaktan da çekinmeyerek sömürgeci olmuştur, olmaya da devam etmektedir. Müdahale etmeyi planladığı bölgelerde önce terör örgütlerini (DEAŞ, PKK/YPG gibi) desteklemekte, sonra onlarla mücadele ediyormuş gibi yaparak çıkarlarına göre hareket etmektedir. Bir anlamda Yeni Dünya Düzeni kurulmaktadır. Bu devletlerin kendi çıkarlarına göre sömürge edilen bölgelerin tüm kaynaklarını yağmaladıkları ve insani değerlere saygıdan uzak bir şekilde politika yürüttükleri ifade edilebilir. Günümüz dünyasında bu politikalarının meşruiyetini uluslararası hukuk kurallarına aykırı biçimde sömürge edilen yerlere demokrasi, eşitlik, özgürlük -adına ne dersiniz deyin-götürmek için yaptığı söylenmektedir. Uygulamaları idealist değil, katı biçimde realisttir. En yakın örneği 2011 yılından beri insanlık dramı yaşanan ve hiçbir devletin/kurumun/örgütün -sözüm ona görevi barışı koruma ve

⁸ Prof. Dr. Şaban Halis Çalış, Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanıdır.

kollama olan Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği ve diğer sivil toplum kuruluşlarının- “özde” müdahil olamadığı Suriye ve arkasından son günlerde yaşadığımız masum çocukların başta olmak üzere öldürüldüğü Gazze’dir.

Fukuyama, 1989 yılında “barış tüm dünyaya gelecek” dedikten iki yıl sonra Ortadoğu’da 200 bin masum insanın öldüğü Körfez Savaşı patlak vermiştir. Balkanlarda katliamlarla ve kadınlara tecavüz edilmesiyle adı tarihe yazılan, 250 bin insanın hayatına mal olan bir Bosna Savaşı yaşanmıştır. Bunların yanı sıra Kafkasya’da Çeçenistan’a yapılan imha hareketi, Filistin olayları ve daha nice diğerleri devam etmektedir. Fukuyama’nın dediği tarihin sonuna ulaşılabilmesi için tüm dünyada güvenlik, adalet ve insanlığın anladığı şekilde özgürlük problemlerinin çözülmesi gerekmektedir.

Dünya, 2019 yılının sonunda Çin’de görülmeye başlayan coronavirüs (Covid-19) salgını ile 2022 yılına kadar yoğun bir mücadele vermiştir ve düşük yoğunlukta olsa da mücadeleye hâlen devam etmektedir. Dünya Sağlık Örgütü verilerine göre 30 Nisan 2020 tarihi itibarıyla dünyada 3.059,642 kişi hastalığa yakalanmış, ABD’de 61.700 kişi dünyada ise toplam 211.028 kişi hayatını kaybetmiştir (WHO, 2020). Bu süreçte öncelikle ABD’nin, vatandaşlarının sağlığını korumada ve sunduğu sağlık hizmetlerinde yetersiz kaldığı, sağlık malzemesi konusunda ihtiyacı karşılayamadığı tüm dünya tarafından izlenmiştir (BBC, 2020). Fukuyama’nın tezinde iddia ettiği gibi Batı toplumlarında görülen ve örnek teşkil eden liberalizmin, “toplumların üyelerine maddi refah temin etme ve tüketim isteğini karşılama, eşi görülmemiş bir maddi zenginlik yaratması” görüşü, sağlık gibi hayati öneme haiz bir konunun uygulamasında dahi yetersiz kaldığı görülmüştür.

İslâmın, Fukuyama’nın zafer ilan ettiği Batı’nın mevcut liberalizme- Yeni Dünya Düzeni- bir alternatif oluşturabilecek güçte olabileceği ifade edilebilir. Küresel bir salgın haline gelen ve tüm dünyanın mücadele ettiği coronavirüs hastalığı hakkında Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın 28 Nisan 2020 tarihinde yaptığı konuşmasında:

“Gücünü inancımızdan alan sabrımızla, milli birliğimizle, gelişmiş yerli üretim altyapımızla, örnek dayanışmamızla gösterdiğimiz fedakârlığın neticelerini almaya başlıyoruz.... Bugüne kadar 55 farklı ülkeye salgınla mücadele amaçlı malzeme desteği verdik. Dünyanın dört bir yanındaki dost ve kardeş toplumlara umut olduk, mücadele azimlerini kamçılıdık. Gelişmiş ülkelerin dahi Türkiye’den destek istedikleri bir dönemde elimizdeki imkânları Balkanlar’dan Afrika’ya kadar geniş bir coğrafyadaki dostlarımıza açmakta tereddüt etmedik. Son olarak Amerika Birleşik Devletleri’ne maske, yüz koruyucu, siperlik, göz koruyucu, N95 maske, tulum ve dezenfektan oluşan tıbbi yardım malzemelerini de yarın gönderiyoruz.”(T.C Cumhurbaşkanlığı, 2020) cümleleriyle ifadelerini tüm

dünyaya duyurmuştur. Yapılan bu yardımlarla Türkiye, İslam dini inancına göre tüm dünyaya zor zamanlarda yardımlaşmanın önemini vurgulamıştır.

Fukuyama'nın "Tarihin Sonu mu?" tezi, Fukuyama'nın hocası olan Samuel P. Huntington tarafından 1993 yılında medeniyetlerin çatışması teziyle karşılanmıştır. Huntington'un itiraz ettiği şey dünyada tarihin yok olmadığı ve dünya üzerindeki medeniyet potansiyellerinin her an harekete geçerek yaşanılan dünya düzeni içerisinde tarihsel bir değişime neden olabilecek olmasıdır (Fukuyama vd., 2003). Huntington, iddiasında toplumlar arasındaki yeni mücadele alanının kaynağı olarak medeniyetleri esas almaktadır. O uluslararası alanda yaşanabilecek olayları "medeniyetlerin çatışması" olarak ifade etmektedir. Bu süreçte medeniyet kimliğinin artarak önemli hale geleceğini ve dünyada belirli medeniyetler arasındaki ilişkilerle şekilleneceğini öne sürmektedir (Kumru, 2018).

Hungtinton'un tezi kısaca şöyledir; medeniyetler arasında köklü farklılıklar vardır, bu farklılıklar 7 veya 8 sınıfa ayrılmaktadır (Fukuyama vd., 2003). Küreselleşmenin bir sonucu olarak medeniyetler arasındaki ilişki daha fazla olacaktır ve sonuç olarak medeniyetler çatışacaktır. Hungtinton tezinde, Batılı olmayan birçok ülkedeki elitlerin Batıyı örnek almalarının, genelde Batı özeldir Amerikan kültür, tüketim alışkanlığı ve âdetlerinin toplumlarda yaygınlaşmasının eş zamanlı olarak gerçekleştiğine dikkat çekmektedir (Kumru, 2018). Hungtinton'nun da ifadelerinin Batı merkezli olduğu görülmektedir.

Fukuyama, Hungtinton'un tezine karşılık kaleme aldığı makalesinde; *"Hungtinton dünyanın, tek bir sisteme doğru ilerlemediğini ama dünya çapında bir çatışmanın yeni fay hatlarını yaratan altı ile yedi büyük kültürel topluluğun, birbirine doğru yöndeşmeksizin bir arada var olduğu bir "medeniyetler şoku" tuzağına yakalandığı fikrini savundu. Batı medeniyetinin bizzat varlığına alenen karşıt aşırı İslami gruplarca gerçekleştirilen dünya kapitalizmini kalbinden vuran saldırılar üzerine gözlemciler Hungtinton'un benim "tarihin sonu" tasavvurum üzerine serdetmiş olduğu "şok" tezine sarahaten öncelik tanıdılar. Sonuç olarak yine de ben haklı olduğumu düşünüyorum"* ifadeleriyle değerlendirmede bulunmuştur (Fukuyama vd., 2003). Bu iki görüşün sahibinin de aynı gelenekten gelen ve Batı medeniyetini önceleyen kişiler olduğu unutulmamalıdır. Hatta Yahudi-Hristiyan geleneklerini öven ortak noktaları da olduğu bilinmektedir. Tezleri karşıt görüş gibi dursa da tarihsel süreçte son 30 yıla baktığımızda iki tezin de aynı amaca hizmet ettiğini, ABD'nin dünya hâkimiyetini öncelediğini söyleyebiliriz.

Huntington ve Fukuyama'nın karşıt görüşleri ortaya çıkışından günümüze doğru yaşanılan savaşlar ve ardından ülkelerin yeniden inşa edilmesi süreçleriyle karmaşık bir hal almıştır. Huntington'un medeniyetler çatışmalarına dayalı yeni dünya düzeninin oluşması, Fukuyama'nın ise Batı

odaklı devlet inşası, bu iki teorisyenin de ileri sürdüğü liberal demokratik yönetim anlayışının egemenliğini ve kendini diğerlerinden ayıran Batının üstün olma düşüncesini sürdürmeye yönelik düşünceleri olarak aynı paydada buluştukları söylenebilir (Öz, 2008).

Fukuyama “tarihin sonu” tezinden 30 yıl sonra yayınladığı “Liberalizm ve Hoşnutsuzlukları” isimli yeni kitabını bir reçete gibi dünyaya sunuyor (Fukuyama, 2022). Kitapta önceki ifadelerindeki gibi keskin bir tavır koymak yerine daha temkinli ifadelerle liberazmin aşırı sağ tarafından tehdit altında olduğunu hatta aşırı sağın tüm insanlığı tehdit ettiğini belirtiyor (Tzampaz, 2022). Bunu da liberal demokrasiyi benimseyerek yönetilen ABD, Türkiye, Polonya, Brezilya gibi ülkelerde son yıllarda iktidara gelenlerin aşırı sağ milliyetçi politikalar izlediklerinden bahsederek yaptıkları uygulamalarla bağımsız medya ve bağımsız yargı sistemi gibi liberal demokrasinin güçlü kurumlarına zarar verdiklerini ileri sürüyor. Hatta Donald Trump dönemindeki uygulamaları örnek göstererek ABD’nin liberal demokrasiyi uygulayan dünyaya hâkim güç olarak görülmesine zarar verdiğini belirtiyor (Gündüz, 2023). Biraz daha özele inerek de Donald Trump ve Vladimir Putin gibi liderlerin tehdidine karşı da ABD’deki demokratların iktidar olmasındaki önemi vurguluyor. Fukuyama sanki bu kitabında da Amerikan siyasetine zemin hazırlıyor gibi duruyor. Fukuyama bu kitabıyla da ilk tezinden 30 yıl sonra yine tezini güncelliyor ve liberalizmin son nokta olduğunu yineliyor. Sadece tehdit algısı farklılaşıyor. Nihayetinde vurgulamak istediği şeyin, liberal emperyalist ABD’yi tüm dünyaya öncelemek arzusu olduğu anlaşılıyor.

Ancak yirminci yüzyılın sonlarına doğru Ukrayna-Rusya Savaşı, Çin’in küresel bir rakip olarak varlığını iyice hissettirmesi, Amerika’nın Soğuk Savaş sonrası uyguladığı güvenlik politikalarını Avrupa merkezli olmaktan ziyade Asya merkezli hale getirdiği görülmektedir. Obama döneminde uygulamaya konulan ABD’nin Avrupa ve Ortadoğu’daki askeri varlığının azaltılması ve Asya’ya bu anlamda ağırlık verme stratejisi, Çin’in etrafında yeni müttefiklerin katılımı ve mevcut müttefiklerin güçlendirilmesi yoluyla oluşturulan ittifak ağının kurulmasını esas almaktadır (Kösebalan, 2024). Fukuyama’nın Batıyı öncelediği bu teorisi de son dönemdeki ABD politikalarıyla örtüşmediği ifade edilebilir.

Etik Bildirim ve Etik Kurul Kararı

Yazarlar, bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara uyulduğunu beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Çankırı Karatekin Üniversitesi Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi’nin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk çalışmanın yazarlarına aittir. Bu çalışma için etik kurul iznine gerek yoktur.

Sonuç

Fukuyama'nın Soğuk Savaş yıllarının bitimine dayandırarak oluşturduğu "Tarihin Sonu mu?" tezinin üzerinden yaklaşık 30 yıl geçmiştir. Tezini dayandırdığı ve zaferini ilan ettiği Liberalizmi benimseyen Batı eksensiz ülkelerin barışı yaydığı, toplumlarının üyelerine maddi refah temin ettiği ve tüketim isteklerini karşıladığı gibi konuların yakın dünya tarihi göz önüne alındığında gerçeği yansıtmadığı görülmektedir. "Yeni Dünya Düzeni" adı verilen bu sistemde gelişmemiş toplumların ve yoksulların daha çok ezildiği ve düzensizliğin arttığı Körfez Krizi, Bosna Savaşı, Suriye olayları, Rusya-Ukrayna, İsrail-Filistin olayları ve Gazze Savaşı, en son yaşadığımız koronavirüs salgınıyla gözler önüne serilmektedir. Son dönemde ABD'nin Rusya ve Çin'i hedef alan yeni güvenlik politikaları da Fukuyama'nın teziyle çelişmektedir.

Teknolojinin devamlı ilerlediği ve kültürel değerlerin değişmekte olduğu dünyamızda hiçbir zihniyetin ve ideolojinin baki olmadığı görülmektedir. Aksi bir durum insanı insan yapan değerlere aykırıdır. Gelecekte insanlığın ulaştığı "özgür" insan modelini çok daha ileriye taşıyacak bir akım yaratılması ve özgürlüğü başka bir şekilde tanımlanması mümkündür. Bugünün "Z" kuşağı çocukları ya da daha sonraki kuşaklar bugünün değişmezlerinin yarın nasıl değişeceğini bilgisi ve yorumlamalarıyla, keşfettiği kavramlarla ifade edebilecektir.

Fukuyama, tezinin Liberalizmin faşizm ve komünizme karşı üstünlüğüne dayandırmaktadır. İslamı bir alternatif olma yolunda görmediği anlaşılmaktadır. Onun Batıyı önceleyen ifadelerinde İslâm karşıtlığı da görülmektedir. Özellikle 11 Eylül saldırılarından sonra Huntington ve Fukuyama, Batı medeniyetinin üstünlüğünü dile getirerek kendi içindeki çatışma ve huzursuzluklarını gizlemek için İslâm ülkelerini ortaya çıkan terör ve huzursuzlukların merkezi olarak göstermektedir. Müslümanların dünya nüfusunun beşte birine sahip olduğu ve nüfusunun da hızla arttığı göz önüne alınarak gelecekte İslami değerlerin Müslüman olmayan ülkelerde benimsemesi durumunda, Müslümanlar-belki de Müslüman Türklerin "Tarihin sonu" ile ilgili söz sahibi olabileceği de ifade edilebilir.

Fukuyama "Tarihin Sonu mu?" tezinin üzerinden yaklaşık 30 yıl geçmesine rağmen halen tezinin savunurken, yakın tarihte ve günümüzde yaşanan olaylara nasıl bakıyor? Yoksa Batının amaçlarına uygun, işine gelen olayları mı seçiyor? Ya da Batılı olmayan toplumlar suistimal mi ediliyor? Bizce Fukuyama bilinçli olarak tarihi şekillendirme ve Batının hâkimiyetiyle tarihe son verme çabası içerisinde hareket ediyor. İnsanoğlu, Fukuyama'nın dediğinin aksine halen en iyiyi keşfetmemiş görünüyor.

Geçmişte ve yakın tarihimizde yaşanan olaylara baktığımızda insanlar, devletler hep bir rekabet ve çekişme içinde olmuştur. Uluslararası ilişkilerin doğasında her zaman bir sürtüşme vardır. Ülkeler çıkarlarına göre

hareket eder, güçlendikçe gücünü göstermek ister, karşısındaki rakiplerine üstünlük kurmak ister. Hobbes'un dediği gibi "*İnsan insanın kurdudur.*" Bu yüzden dünya döndükçe son insanın hiçbir zaman olmayacağını, tarihin sonunun da gelmeyeceğini ifade etmek mümkündür.

Kaynakça

- BBC News Türkçe (2020). <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya/52200598>
- Bell, D. (2000). *The End of Ideology* (K. Delibaş Çev.). Harvard University Pres.
- Bertram, C., Chitty A., McCarney, J., Füredi, F., Elliot, G., Graham, K., Casal P., Bidet, J. & Callinicos A. (2006). *Tarihin Sonu mu?* (Chitty A. Ed.) (Kurtul K. Çev.). İmge Kitabevi.
- Ceylan Ş. Ş. (2006). Francis Fukuyama ve Tarihin Sonu Tezi. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(10), 233-252. <https://arastirmax.com/en/system/files/dergiler/1402/makaleler/5/10/arastirmax-francis-fukuyama-tarihin-sonu-tezi.pdf>.
- Dünya Sağlık Örgütü (WHO) (2020). *Dünya Koronavirüs Hastalık Durum Tablosu*. <https://covid19.who.int/>
- Fukuyama F. (1992). *The End of History and The Last Man*. Hamish Hamilton, Londra, Basic Books.
- Fukuyama F. (1999). *Tarihin Sonu ve Son İnsan* (Dicleli Z. Çev.). Vadi Yayınları.
- Fukuyama F. (1989). The end of history? *The National Interest*. 16, 3-18. <https://www.jstor.org/stable/24027184?seq=1>
- Fukuyama F. (2003). *Tarihin Sonu mu?* Francis Fukuyama vd. (Aydın C. Çev.), (Aydın M, Özensel E Ed.). Vadi Yayınları.
- Fukuyama F. (2022). *Liberalizm and Its Discontents*. London: Profile Books.
- Gözlü, A. (2011). *Kıbrıs eskiçağı ve jeopolitiği [The geopolitics of Cyprus at ancient age]* (Tez No: 656177) [Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi] Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Gündüz, K. (2023). Fukuyama'nın Tarihin Sonu Liberal Demokrasi İddiası ve Liberalizme Giden Yolda Devlet İnşası. *Universal Journal of History and Culture*, 5(2), 179-198.
- Hegel, G.W. F. (1953). *Reason in History: A General Introduction to the Philosophy of History*. (Trans. by Robert S. Hartman), New York: The Library of Liberal Arts.
- Huntington S. P. (1993). The clash of civilization? *Foreign Affairs*. 72(3), 22-49.
- Kızılyürek N. (2024). *Tarihin Sonu ve Efendi Köle Diyalektiği*. <https://www.yeniduzen.com/tarihin-sonu-ve-efendi-kole-diyalektiği-18478h.htm>.

- Kojeve A. (1980). *Introduction to the Reading of Hegel: Lectures on the Phenomenology of Spirit*. (Bloom, A. Ed.) (Nichols, H. by Trans.) Cornell University Pres.
- Kösebalan, H. (2024). <https://www.perspektif.online/ukrayna-krizi-ve-degis-en-kuresel-stratejik-dengeler-2/>
- Kumru, Ç. (2018). Huntington'un medeniyetler çatışması üzerine değerlendirmeler. *Ulakbilge Dergisi*. <https://www.ulakbilge.com/makale/pdf/1524257206.pdf>. DOI: 10.7816/ulakbilge-06-24-03
- Öz, İ. (2008). Fukayama ve Huntington'da islam. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 157-162. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/32114>.
- Sabaz, H. (2023). *Tarihin sonu tezi liberal ülkelerin küreselleşmesi*, SDAM (Strateji Düşünce ve Analiz Merkezi). <http://www.sdam.org.tr>.
- Sarı M. A. (2010). Tarihin mi sonu yoksa ideolojilerin mi? *Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Felsefe Bölümü Dergisi*, 14, 61-84.
- T. C. Cumhurbaşkanlığı (2020). www.tccb.org.tr. <https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/119182/kabine-toplantisinin-ardindan-yaptiklari-konusma>
- Temirkaynak, M. (2008). *Yanlıı bilinç'ten son'a giden yolda ideolojinin serüveni [An analysis of the sociological contexts of the discourse of the end of ideology and history]* (Tez No: 219873) [Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi] Yükseköğretim kurulu başkanlığı Tez Merkezi, <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi>
- Tzampaz, S. (2022). Fukuyama'nın yeni kitabı "Liberalizm ve Hoşnutsuzlukları" üzerine: Hani tarihin sonu gelmişti? *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 8(17), 376-385.

Etik Bildirim ve Etik Kurul Kararı

Yazarlar, bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara uyulduğunu beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Çankırı Karatekin Üniversitesi Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi'nin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk çalışmanın yazarlarına aittir. Bu çalışma için etik kurul iznine gerek yoktur.